№10(107) (2026 ж. Қазан/Октябрь 2026 г.)

ULAĠATTY USTAZ

JOLY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

Ж. МУСИН АТЫНДАҒЫ
КӨКШЕТАУ ЖОҒАРЫ ҚАЗАҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КОЛЛЕДЖІ
АҚМОЛА ОБЛЫСЫ, КӨКШЕТАУ ҚАЛАСЫ

60 жас

СМАИЛОВА АЙГҮЛ ТОҚТАУЫЛҚЫЗЫ

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№10(107) (2026 ж. Қазан) шығарылымы. Выпуск №10(107) (Октябрь 2026 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAĠATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Айтуганова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Утешова Б.Е. - педагог-зерттеуші
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ULAĠATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAĠATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Әмірова С.А. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда сторителлинг технологиясының тиімділігі 4
Балдыкова Г.Т. Мектеп жасына дейінгі балалардың қарапайым математикалық ұғымдарын қалыптастыруда ұлттық құндылықтар мен цифрлық технологияларды интеграциялау 8
Жусупова Р.К. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту және кемістіктерін түзету: заманауи логопедиялық жұмыстың маңызы 13
Искакова Б.Ж. Инклюзивті білім беру кеңістігінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың интегративті моделі: эмоционалды интеллект, мотивация және бейімделу аспектілері 15
Құрметқызы М. «Мектепке дейінгі тәрбиенің бала тұлғасын қалыптастырудағы маңызы» 18
Канапьяновна М.Ж. В профессии — призвание, в труде — признание 22
Мукушева Н.С. Ұлағатты ұстаз - тағылымды жол! 24
Өтепбай Ж.Қ. Смаилова Айгуль Тоқтауыловнаның педагогикалық және әдістемелік қызметі 26
Батхан А., Смаилова А.Т. Ұлт болашағы - білімді ұрпақ: Әлихан Бөкейхановтың идеяларының бала тәрбиесіндегі маңызы 30
Альжанова Ж.Ж., Мұқышева Н.С. Мектепке дейінгі балалардағы гипербелсенділік: ерекшеліктері мен педагогикалық қолдау жолдары 33
Мадеева Ф., Смаилова А.Т. Монтессори әдісі арқылы балалардың өз-өзіне қызмет көрсету дағдыларының тиімділігі 37
Мұратбек Ж., Құрметқызы М. Отбасы мен балабақша ынтымақтастығы – баланың тұлғалық дамуының негізі 41
Асан Б., Әмірова С.А. Көркем әдебиет арқылы балалардың тілін дамытуда цифрлық құралдарды қолдану 45
Дәуірбек С., Жансая Қ. Дидактикалық ойындар арқылы мектепке дейінгі балаларға ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрлер мен әдет-құрыптарды қалыптастыру 48
Хуаныш Ж., Әмірова С.А. Мектеп жасына дейінгі балаларды сурет бойынша әңгімелеуге үйрету әдістері 50
Басымова Ж.Р., Әмірова С.А. Мектепке дейінгі жастағы балалардың диалогтік сөйлеуін дамытуда әңгімелесу әдісінің маңызы 53
Қиззат Р.М., Жанадилова К.Б. Мектепке дейінгі білім беруде цифрлық ресурстарды ойын арқылы қолдану әдістемесі 57
Үсен Г. Мектепке дейінгі баланың эмоционалды интеллектін ойын арқылы дамыту 61
Хуандых А. Мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі инновациялық педагогикалық технологиялар 65
Хумар Г.Б. Қазіргі қоғамдағы логопед маманының рөлі: сөйлеуді түзетуден тұлғаны дамытуға дейін 69
Оспанова А.М. Заманауи ойын технологиялары арқылы кіші топ балаларының сөйлеуін дамыту 74
Бариева А.Ж., Балдыкова Г.Т. Ересектер тобындағы балаларды мүсіндеуге үйрету ерекшеліктері 78
Айтжан М., Құрметқызы М. «Қазіргі мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологиялар» 81
Ермекова А., Құрметқызы М. «Болашақ тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру» 85
Жасұлан А., Құрметқызы М. «Мектепке дейінгі білім беруде ойын арқылы балалардың танымдық қабылеттерін дамыту» 88
Кордонбаева Ж.С., Құрметқызы М. «Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды дәріптеу» 92
Жеметова А. Искакова Б.Ж. «Бала тілінің қалыптасуындағы логопедиялық инновациялық әдістердің заманауи тенденциялары» 95
Кенжина Н.М., Искакова Б.Ж. "Оқытудағы ойын және жобалық әдістемелер: Steam-білім беру, геймификация, кейс-әдістер және оқу үдерісіндегі жобалық қызмет" 98
Қоныс А., Искакова Б.Ж.. Логопедиядағы инновациялық жобалар және заманауи технологиялар 100
Шынарбек А., Құрметқызы М. «Ертегілер арқылы балалардың сөйлеу тілін дамыту» 102

Әмірова Сағира Абзалқызы
Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мамандығы бойынша педагогика ғылымдарының магистрі, арнайы пәндер оқытушысы, педагог-шебер
Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУДА СТОРИТЕЛЛИНГ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Андатпа. Бұл мақалада сторителлинг техникасының негізгі ұғымдары ашылып, педагогикалық сторителлингтің ерекшеліктері, оның қызметтері, құрылымы, түрлері және осы техниканы қолдану арқылы қол жеткізуге болатын мақсаттар қарастырылады. Ерекше назар бұл техниканы мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыс барысында қолдану мүмкіндіктеріне аударылады. Балаларға арналған әңгіме құрастыру кезінде ескеру қажет ұйымдастырушылық жайттар, сондай-ақ оны МДҰ-да (мектепке дейінгі ұйымдарда) қолданудың артықшылықтары атап көрсетіледі.

Түйінді сөз: сторителлинг, технология, байланыстырып сөйлеу, психикалық процестер, шығармашылық, эмоция, кейіпкер.

Аннотация. В статье раскрываются основные понятия техники сторителлинг, рассматриваются особенности педагогического сторителлинга, его функции, структура, виды, а также цели, которых можно добиться, используя данную технику. Особое внимание уделено возможностям применения данной техники в работе с детьми дошкольного возраста. Отмечаются организационные моменты, которые необходимо учитывать при создании истории для детей, а также преимущества использования данной техники при использовании ее в ДОУ.

Ключевые слова: сторителлинг, технология, связанная речь, психические процессы, творчество, эмоция, персонаж.

Сторителлинг ағылшын тіліндегі «storytelling» сөзінен шыққан (*story* – миф, тарих, және *telling* – ритуал, баяндау) және оқиғаларды әңгімелеу, мәліметті жеткізу және мағынаны түсіндіру әдісі болып табылады.

Сторителлинг әдістемесін ірі компанияның басшысы Дэвид Армстронг ойлап тауып, алғаш рет тәжірибеде қолданған. Ол өз әдістемесінің негізіне психологиялық факторды алған: адамның өз атынан айтылған оқиғалар тыңдаушыларға әлдеқайда әсерлі, қызықты және есте сақтауға жеңіл болады, себебі оларды жеке тәжірибемен байланыстыру оңай.

Сторителлинг мектеп жасына дейінгі балалардың монологтік сөйлеуін дамытудың тиімді, заманауи әдісі.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы сторителлинг – бұл тәрбиелеу, дамыту және оқыту мәселелерін шешуге бағытталған, нақты құрылымы мен қызықты кейіпкері бар оқиғаларды қолдануға негізделген педагогикалық техника.

Мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс барысында сторителлингтің мақсаты – байланыстырып сөйлеуді қалыптастыру арқылы сөйлеуді дамыту.

Педагогикалық сторителлинг тәлімгерлік, дамытушылық, мотивациялық, тәрбиелік және білім беру функцияларын атқарады.

Сторителлинг технологиясының үш түрі бар: классикалық, белсенді және цифрлық.

Классикалық сторителлингте өмірден алынған нақты жағдай (немесе ойдан шығарылған оқиға) педагогтың өзі тарапынан әңгімеленеді. Балалар тек тыңдап, ақпаратты қабылдайды. Классикалық сторителлингті қолдану кезінде педагог балаларға ережелер, теориялар және т.б. сияқты нақты ақпаратты есте қаларлықтай мазмұнды оқиға арқылы

жеткізеді. Балаларға арналған әңгімені құрастыруда ескерілетін ең маңызды жайттарға тоқталайық. Ең алдымен, балаларға оқиға айтуға дайындалғанда олардың жас ерекшеліктерін, соның ішінде ақыл-ой, эмоционалдық, физикалық және рухани даму деңгейін ескеру қажет.

Әңгімеде белгілі бір кейіпкер немесе батыр болуы тиіс. Әрқайсысының өзіне тән мінез ерекшеліктері болуы керек, ол оқиғадағы әрекеттер арқылы көрініс табады. Негізгі кейіпкер міндетті түрде балаға жағымды эмоция тудыруы қажет.

Әңгіме балаларда эмпатия сезімін қалыптастырып, өздерін кейіпкердің орнына қойып көруіне мүмкіндік бергені жөн. Балаларды әңгімеге тарту үшін ашық сұрақтарды қолдануға болады.

Тек фактілерді баяндау — бұл әлі толыққанды әңгіме емес екенін түсіну маңызды. Балалар әлемді тұтастай қабылдайды. Сондықтан фактілерге эмоционалдық фон қосу қажет. Сондай-ақ юмор сезімін назардан тыс қалдыруға болмайды, ол кез келген жағдайды жеңілдетуге көмектеседі.

Сонымен қатар, балалардың қиялы мен фантазиясы ересектерге қарағанда әлдеқайда икемді екенін ұмытпау қажет. Баланың қиялын қолдау метафоралық тілдің қалыптасуына ықпал етеді. Ал метафоралардың біздің түйсігімізге терең сіңетіні белгілі. Жарқын, ойдан шығарылған оқиғалардағы символдық тіл ойдың икемділігін дамытады.

Әрбір жақсы әңгімеде оның құрылымын анық көруге болады. Тыңдаушы оны санамен емес, жүрекпен қабылдайды. Сторителлинг техникасының құрылымына келесі негізгі элементтер кіреді.

Белсенді сторителлингте педагог оқиғаның негізін ұсынады, оның мәселелерін, мақсаттары мен міндеттерін белгілейді. Тыңдаушылар оқиғаны құрастыру және қайта айту процесіне белсенді қатысады. Бұл түрі тек айқын ақпаратты ғана емес, тәжірибе арқылы берілетін дағдылар мен іскерлікті де меңгертеді.

Цифрлық сторителлингте (Digital Storytelling) — бұл **оқиғаны визуалды компоненттермен байытып, әсерлі түрде жеткізу форматы**. Мұнда мәтін мен баяндау **бейне**, **дыбыс**, **скрайбинг**, **mind map**, **инфографика** сияқты цифрлық құралдармен біріктіріледі.

Цифрлық сторителлингтің мақсаты — ақпаратты тек сөзбен емес, **көрнекі, есте қаларлық**, эмоционалды әсері бар формада ұсыну. Бұл тәсіл білім беруде, презентацияларда, шығармашылық жобаларда, оқу материалдарын түсіндіруде кеңінен қолданылады.

Цифрлық сторителлингтің артықшылықтары:

- ақпараттың түсініктілігі мен тартымдылығын арттырады;
- оқушының (немесе тыңдаушының) эмоциялық қатысуын күшейтеді;
- шығармашылық қабілетті дамытады;
- күрделі идеяларды визуалды түрде оңай түсіндіреді;
- есте сақтау деңгейін жоғарылатады;
- мультимедиалық сауаттылықты қалыптастырады.

Бүгінде цифрлық сторителлинг – XXI ғасыр дағдыларын дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық технологиялардың бірі болып саналады.

Мектепке дейінгі балалармен жұмыс барысында қолдануға болатын сторителлинг түрлері

1. Нақты жағдайларға негізделген сторителлинг

Мысал ретінде шешуді қажет ететін өмірлік жағдайлар қолданылады. Бұл әдіс дұрыс шешім қабылдаудан гөрі мәселені түсіну маңызды болғанда тиімді. Балаларға нақты жағдайда қалай әрекет ету, білім мен дағдыларды қалай қолдану керектігін үйретуге бағытталған. Бұл әдіс топ ішіндегі бірлікті нығайтады, себебі топтық талқылауларға және пікір алмасуға мүмкіндік береді.

2. Әңгімелеуге негізделген сторителлинг:

Ойдан шығарылған немесе шынайы баяндаушы қажетті ақпаратты жеткізеді. Бұл әдіс балалардың тақырыпқа қызығушылығын арттыру үшін қолданылады.

3. Сценарийге негізделген сторителлинг

Бала оқиғаның бір бөлігіне айналады және қабылдаған шешімдеріне байланысты әртүрлі нәтижелерге қол жеткізеді. Сирек кездесетін немесе қауіпті жағдайларды модельдеуге, сондай-ақ балалардың бұрын алған білімдері мен тәжірибелерін қолдануына өте қолайлы. Бұл әдіс білімді шынайы өмірмен байланыстырады.

4. Мәселелік жағдаятқа негізделген сторителлинг

Ең тиімді шешім жолдарын табуға бағытталған. Бұл әдіс балалардың problem-solving дағдыларын дамытады және білімді тәжірибеде қолдануға үйретеді.

Мектепке дейінгі ұйымдарда сторителлинг техникасын қолдану арқылы келесі мақсаттарға қол жеткізуге болады:

балалардың түйсігіне әсер ету;

қажетті ақпаратты бірден түсінікті етіп жеткізу;

топта қабылданған ережелер мен міндеттерді жылдам меңгерту;

топтағы жанжалдар санын азайту;

балаларды жаңа мақсаттарға ынталандыру;

педагогқа деген сенім деңгейін арттыру;

ережелер мен кеңестердің тиімді екенін нақты кейіпкер мысалында көрсету.

Сторителлинг мектепке дейінгі балаларда тек байланыстырып сөйлеуді ғана емес, сонымен қатар:

– грамматикалық құрылымды;

– тілдің дыбыстық мәдениетін;

– сөздік қорды;

– психикалық процестерді (ойлау, есте сақтау, назар, қабылдау, қиял) дамытады. Сондай-ақ ол балалардың шығармашылық қабілеттерін ашады, оқу қызметін қызықты етеді, ұжымды біріктірудің тиімді құралы болып табылады. Сонымен қатар сторителлинг көркем ойлауды, қоршаған әлемге қызығушылықты, эмоцияны білдіру дағдысын қалыптастырады. Оқиға құру мен әңгімелеу барысында баланың жас ерекшелігін, көңіл күйін ескеру қажет; балаларды ашық сұрақтар арқылы әңгімеге тартып отыру керек. Кейіпкерлер балаларда эмпатия тудыратындай болуы тиіс, себебі олар кейіпкермен өзін сәйкестендіреді. Сторителлингте әңгімелеушінің артистизмі, шығармашылығы және кейіпкерге кіре білуі өте маңызды.

Сторителлинг топпен де, шағын топпен де, жеке балаға да қолданылады. Мәселен, балалар ортақ оқиға ойлап тауып, әрқайсысы өз бөлігін қосады немесе жеке бала өз тарихын құрастырады. Педагогикалық технологияны тек тіл дамыту сабақтарында ғана емес, өзге де іс-әрекет түрлеріне кіріктіруге болады.

Сторителлингке арналған ойындар мен құралдар:

«Конверт-тақта» Сурет салу немесе пластилинография арқылы жазықтықта бейнелер жасауға мүмкіндік береді. Фланелеграф, липучкасы бар фигуралар да қолданылады. Балалар өз кейіпкерлерін бейнелеп, әңгімелерін сахналайды.

«Пропп карталары» В. Я. Пропп дүниежүзілік ертегілерді зерттеп, оларда қайталанатын жағдайлар бар екенін анықтаған. Әр жағдай «Пропп картасы». Оларды пайдаланып толық ертегі құрастыруға болады.

«Танграм» Жеті жазық фигурадан тұратын басқатырғыш. Оқиға барысында кейіпкерлер осы фигуралар арқылы «жанданып» отырады. Бұдан басқа оқиғалы карталары, фланелеграф, пластилинография сияқты түрлі материалдар да қолданылады.

«Оқиға кубиктері» (Story cubes) Ең танымал құралдардың бірі. 9 кубиктен тұрады (әр қабырғасында сурет — жалпы 54 сурет). Әр кубик оқиғаның белгілі бір бөлігіне жауап береді. Кубиктерді лақтыра отырып, балалар оқиғаның басталуы, дамуы, оқиғалар мен кейіпкерлерін ойлап табады.

Сторителлинг бойынша жұмыс кезеңдері

Бастапқы кезеңде педагог дайын сценарийді ұсынады, балалар тек бір бөлігін толықтырады. Кейін біртіндеп кубиктердің саны арттырылып, балалар толық әңгіме құрастыра бастайды. Әңгіме алдында кейіпкер, тақырып, оқиға желісі, әңгіме тоны (ертегі, күлкілі, құпиялы) анықталады. Педагог бағыттап, сұрақтар қойып, қажет жерде түзетулер енгізеді.

Сторителлингті **қайта әңгімелеу** дағдысын дамыту үшін де қолдануға болады: педагог мәтінді оқымай, әңгіме түрінде айтып береді, балалар оны қайта айтып шығады.

Сторителлингті квест түрінде де ұйымдастыруға болады: кубиктер кейіпкерлерді, орындарды, оқиғаларды анықтайды. Балалар тапсырмалар орындап, оқиғаны жалғастырады, соңында толық әңгіме шығады.

Алғашқы кезеңде балалар кубиктегі суреттерді тура мағынасында қабылдаса, кейін оларды ассоциация арқылы байланыстыра бастайды – бұл әңгімелерді одан да қызықты етеді.

Сторителлингтің технологиясының артықшылықтары:

– оқу іс-әрекетін түрлендіреді;

– ақпаратты қабылдау, өңдеу және есте сақтау қабілеттерін дамытады;

– сөйлеуді байытады, мәдени құзыреттілікті арттырады;

– бірлескен және жобалық жұмыста тиімді;

– қосымша құралдарды қажет етпейді, кез келген жерде өткізуге болады;

– жарыс элементі жоқ, барлық бала үшін қолайлы;

– тұйық, ұялшақ балаларды еркіндетеді;

– сөйлеу деңгейі әртүрлі балалардың барлығын әңгіменің белсенді қатысушысына айналдырады.

Қорытындылай келе, мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда сторителлинг технологиясының тиімділігі жоғары екені анықталды. Бұл әдістеме балалардың монологтік және сөйлеуін қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға, тілдік қиялын дамытуға, сондай-ақ ойлау қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Сторителлинг балаларды оқиға желісін құрастыруға, кейіпкерлермен эмоционалды байланыс орнатуға және шығармашылық тұрғыдан өз ойын білдіруге үйретеді.

Педагогикалық тұрғыдан сторителлинг балалардың зейінін шоғырландырады, есте сақтау қабілетін дамытады және оқу үрдісін қызықты етеді. Классикалық, белсенді және цифрлық сторителлинг түрлері арқылы педагог әртүрлі деңгейдегі балалардың қабілеттерін ескере отырып, тиімді оқыту ұйымдастыра алады.

Сонымен қатар, сторителлинг әдісі балалардың топтық өзара әрекеттесу дағдыларын жетілдіруге, эмпатия мен әлеуметтік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді. Осылайша, мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда сторителлинг технологиясы заманауи, тиімді және жан-жақты қолдануға болатын педагогикалық құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Дмитриенко, М. Л. Сторителлинг как один из современных методов в преодолении речевых нарушений у дошкольников / М. Л. Дмитриенко // Изучение и образование детей с различными формами дизонтогенеза, 2018. – 414-416 с.

2. Журавлева, Н. А. Буланович, Н. И. Сторителлинг как инновационная технология развития связной речи у дошкольников / Н. А. Журавлева, Н. И. Буланович // Традиции и инновации в образовании, 2019. – 250-255 с.

3. Котова, Н. Л. Сторителлинг как средство развития связной монологической речи детей старшего дошкольного возраста / Н. Л. Котова // Материалы международной электронной научно-практической конференции. В 4-х томах. Под редакцией Л. А. Деминской, Т. Б. Волобуевой. Издательство: Издательство Истоки (Москва, 2019. – 180-184 с.

4. Пермякова, Н. Е. Сторителлинг как новая технология обучения детей дошкольного возраста / Н. Е. Пермякова // Актуальные проблемы дошкольного образования, 2020. – 315-320 с.

Балдыкова Гульден Турлыбековна
Мектепке дейінгі білім беру педагогикасы білім беру бағдарламасы бойынша педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-модератор
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАРАПАЙЫМ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҰҒЫМДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ

Андатпа. Бұл мақалада цифрлық білім беру технологияларын ұлттық құндылықтармен интеграциялау арқылы мектепке дейінгі жастағы балалардың қарапайым математикалық ұғымдарын қалыптастырудың тиімді әдістемесі қарастырылады. Ғылыми жұмыста цифрлық платформалардың (BilimLand, LearningApps, GeoGebra, Animaker, Eduplay, Polypad және т.б.) мүмкіндіктері талданып, оларды қазақ халқының этномәдени материалдарымен үйлестіре қолданудың педагогикалық артықшылықтары негізделеді. Ұлттық ойындар, киіз үйдің геометриялық құрылымы, ұлттық өлшем бірліктері, тұрмыстық бұйымдардың 3D модельдері және ою-өрнектерді цифрлық көрнекіліктерге енгізу арқылы баланың кеңістік, сан, пішін, уақыт туралы ұғымдарын тиімді меңгерту жолдары ұсынылады. Мақалада математикалық білімді тәжірибелік әрекетпен, ұлттық мәдениетпен және цифрлық орта мүмкіндіктерімен байланыстырудың балалардың логикалық, аналитикалық және этномәдени ойлауын дамытудағы рөлі көрсетілген. Зерттеу нәтижелері цифрлық технологиялар мен ұлттық педагогикалық тәжірибені кіріктіре қолдану мектепке дейінгі білім беру мазмұнын жаңғыртудың тиімді бағыты екенін айқындайды.

Кілт сөздер*:* мектепке дейінгі педагогика, математикалық түсініктер, этномәдени мазмұн, ұлттық ойындар, цифрлық білім беру платформалары, визуализация, кеңістіктік ойлау, сан және санау, білім берудегі интеграция, мәдени құзыреттілік.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев: «Ұлағатты ұрпақ тәрбиелеу-аса жауапты әрі күрделі міндет. Ұлттық құндылыққа қанығып өскен өреннің та-нымы терең, ділі берік болады», деді.

Халық даналығында «Ұрпақ болашағы ұстаздан» деп атап көрсетілгендей, жас ұрпақ тәрбиесін жетілдіруде оқу орындарына үлкен жауапкершілік артылуда. Әр оқу орындарындағы білім алушылардың әлеуметтік жетілген тұлғасын калыптастыруға үлкен әсер ететін маңызды әлеуметтік институт, педагог оқушыларды тәрбиелеудегі жетекші тұлға, мәдениеттің қайнар көзі, ұлттық құндылықтардың жанашыр жаршысы болуы керек.

XXI ғасырда, кол жеткен жоғары жетістіктерге карамастан, бала тәрбиесі барлық елдерде аса күрделі проблемаға айналып отыр. Бұл проблема біздің елімізде де орын алуда.

Қазіргі кезде саналы ұрпақ тәрбиесі болашағымыз үшін ең асыл мұра, ең кымбат құндылық. Ұйымдастырылған дұрыс тәрбиенің қуатына тен келетін басқа пәрменді құралды да, рухани күшті де табу өте қиын. Ұрпақ тәрбиесіне жұмсалған күш-жігер, уақыт, еңбек болашаққа деген ең маңызды инвестиция, ең ұтымды үлес екенін білгеніміз абзал [1].

Ұлы Абай, жетінші қара сөзінде «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады. Біреуі - ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Бұлар -тәннің құмары, бұлар болмаса, тән жанға қонақ үй бола алмайды, һәм өзі өспейді; қуат таппайды. Біреуі -білсем екен демеклік [2]. Не көрсе соған талпынып, жалтыр-жұлтыр еткен болса, оған қызығып, аузына салып, дәмін татып қарап, тамағына, бетіне басып қарап, сырнай-керней болса, дауысына ұмтылып, онан ержетіңкірегенде ит үрсе де, мал шуласа да, біреу күлсе де, біреу жыласа да тұра жүгіріп, «ол немене?», «бұл немене?» деп, «ол неге үйтеді?», «бұл неге бүйтеді?» деп, көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді. Мұның бәрі жан құмары, білсем екен, көрсем

екен, үйренсем екен деген». Бүгінгі таңда бала үшін ең маңыздысы — оның табиғи «жан қалауы». Баланың шынайы қызығушылығы мен танымдық ынтасын ерте белсендіріп, ұйымдастырылған іс-әрекетін қызықты ұйымдастырып өткізгенде ғана дамиды. Балалардың қызығушылығы кейін оқуында да, өмірлік дағдыларында да негізгі қозғалтқыш күш болады. Қазіргі уақытта цифрлық технология қарқынды дамыса да, баланың жүрегінде туа біткен «жан қалауы» болады. Сол құштарлықты ерте жастан оятып, білімді қызықты етіп берген кезде ғана бала шын мәнінде дамиды. Танымға деген шынайы ынта — баланың болашақтағы табысының бастауы бола алады.

Қазіргі кезде ұрпақ тәрбиесі болашағымыз үшін ең асыл мұра, қымбат құндылық. Әсіресе, казіргі жаһандану жағдайында сан алуан түрлі ақпараттар ағынында жас ұрпақ өзінің нақты бағдарын жоғалтып алмауы маңызды мәселе. Балалар табиғатынан еліктегіш келетінін ескеретін болсақ, қоғамдағы сандық революцияның шарықтау жағдайында, әлеуметтік желі лер арқылы бала тәрбиесіне жағымсыз ықпал беретін факторлар аз емес.

Қазіргі қоғамда жас ұрпақ арасында байқалатын осындай жағымсыз құбылыстарға тосқауыл болатын бірден-бір тетік қоғам көлемінде тәрбие жүйесінің әлсіз тұстарын күшейту, олқылықтарының себеп-салдарымен күресіп, тәсілдік тәжірибені жетілдіру.

Мектепке дейінгі педагогиканың негізін салушы, ағартушы-педагог, этнограф, журналист-аудармашы Құлжанова Нәзипа Сегізбайқызы (Сағызбайқызы) «Мектептен бұрынғы тәрбие» [3], «Ана мен бала» [4] деген еңбектерінде мектеп жасына дейінгі балалар тәрбиесіне ерекше көңіл бөліп, оларға айтылатын сөздің де, көрсетілетін іс-қимылдың да орынды, тағылымды болуына мән берген. Бала бойындағы білуге, ұғуға, көруге әуестікті тыйып тастамай, оларды бағыттап, дамытып отыру қажеттігін баланы тәрбиелеп, өсірудегі ұлттық ойындардың ерекшеліктеріне тоқтала отырып, жас баланың айналаны білуге деген құмарлығын, сөйлеуге, сұрақтар беруге бейім болатынын, сол арқылы ойы өсіп, жетілетінін айта келе, баланың ойын дамыту үшін олардың сұрақтарын жауапсыз қалдыруға болмайды» деп жазған [5].

Мектеп жасына дейінгі балалардың логикалық ойлау қабілеттерін қалыптастыру мен дамытудың маңызды кезеңі мектепке дейінгі жас болып табылады. Бұл жаста бала қоршаған әлемді бақылай бастайды, аспектілерді анықтап, байланыс орната алады. Математикалық ойлау – бұл есептерді шешу қабілеті ғана емес, ол баланың талдау, салыстыру, жалпылау, салдары мен пайымдау сияқты танымдық процестерін тереңдетуді көздейтін үрдіс.

Балалар ең алдымен үлкен және кішкентай ойыншықтарды түсі, пішініне сәйкес салыстыруды, бірдей элементтердің жұптарын табу және олардан пирамида, мозаика құрастыру, конструкторларды жинау арқылы үйренеді. Мұндай әрекеттер барысында бала кеңістік пен сандар ұғымдарын игереді.

Көрнекі материалдарды қолдану мектеп жасына дейінгі балалардың ақпаратты көрнекі қабылдауын жеңілдетеді және олардың ойлау белсенділігін арттырады. Көрнекіліктер арқылы бала математикалық ұғымдарды нақты бейнелер арқылы түсінеді, кейіннен бұл ұғымдарды абстракция деңгейіне көтереді. Мысалы, геометриялық пішіндер, сандық сызбалар, иллюстрацияланған есептер, түрлі-түсті блоктар, логикалық текшелер сияқты материалдар балаға заттың пішінін, түсін, санын және өлшемін ажыратуға мүмкіндік береді. Мұндай көрнекі құралдар математикалық амалдардың мәнін түсіндіруде өте тиімді. Сонымен қатар, модельдеу әдісі де қарапайым математикалық ұғымдарды меңгеруде тиімділігі жоғары. Модельдеу – бұл объектілер мен құбылыстардың өзара байланысын диаграмма, сызба, шартты белгі түрінде көрсету тәсілі. Бұл әдіс балалардың ойлауын нақты әрекеттерге ауыстыруға мүмкіндік береді. Модельдеудің тиімді жолдары: сандар қатарын диаграмма түрінде көрсету; пішіндердің ретін диаграммамен белгілеу; бейне кескіндерді қолдана отырып, уақыт тізбегін көрсету (таңертең-түстен кешке – кешке); диаграмма немесе кесте арқылы заттардың топтастырылуын көрсету болып табылады. Мұндай бейнелі және модельдеу тәсілдері балалардың кеңістік және уақыт түсінігін, шаманы меңгеруін, логикалық ойлауын, салыстыру, бкеттестіру, тұстастыру дағдыларын қалыптастырады.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін қоршаған ортаны нақты бейнелер, заттар мен көрнекіліктер арқылы қабылдау танымдық дамудың негізгі механизмі. Математикалық ұғымдарды меңгерудегі ең тиімді педагогикалық тәсілдердің бірі - көрнекілік әдісі болып есептеледі. Мектеп жасына дейінгі балалардың геометриялық пішіндерді (шеңбер, үшбұрыш, шаршы, тіктөртбұрыш), сандық карталар, түсті блоктар (мысалы, Деньеш блоктары, кюйзенер таяқшалары), сондай-ақ интерактивті иллюстрациялар мен мультимедиялық технологиялар арқылы балаға түс, пішін, сан, кеңістік, уақыт туралы ұғымдарының қалыптасуына мүмкіндік береді. Балалар әрекеті барысында көрнекілікпен қатар бейнелеу (визуализация) әдісі де үлкен рөл атқарады. Бұл әдіс арқылы бала математикалық ұғымдарды есте сақтап қана қоймай, оларды қолдануды үйренеді. Бейнелеу әдісі - объектілер арасындағы байланысты, орналасу ретін, сандық қатынастарды көрнекі-бейнелі түрде көрсетеді. Баланың қабылдауын жеңілдетіп, математикалық ұғымдарды меңгеруге жол ашады. Көрнекі-бейнеліге негізделген әдістер балалардың ойлау белсенділігін арттырады, математикалық заңдылықтарды түсінуін жеңілдетіп, абстрактілі ойлауын дамытытады.

Саналы ұрпақ тәрбиелеудегі ұстаздардың міндеті тиімді әдіс-тәсілдерді колдана отырып, баланын ұлттық санасын оятуға, ана тіліне, өз еліне, туған жеріне деген сүйіспеншілігін калыптастыруға, салт-дәстүрлерін білуге үйренуге және қолдануға ықпал ету. Аталған міндеттерді жүзеге асырудың бір жолы ұлттық тәлім-тәрбиеге баулитын, халқының әдет-ғұрпын, салт-санасын, тілін, ділін білуге үйретететін құралдарды басты негізге алу.

«Құндылық» - уақыт сынынан өткен және заман озған сайын түлеп отыратын идеялар мен ұстанымдар, тарихи тәжірибе негізінде тұжырымдалған ұл немесе адамзат мәдениетінің мәні.

Ұрпақтар сабақтастығы құндылықтар арқылы жалғасады. Ұлттық құндылықтарды құрайтын ұлттық тіл, ұлттық діл, ұлттық тарих, ұлттық рухты әр ұлтты сипаттайтын, ерекшелейтін ұлттық кодқа жатқызамыз [6].

Белгілі бір халыққа, мәдениетке тән математикалық тәжірибені «Этноматематика» дейді. Этноматематика ойлау тәсілдері, есептеу дағдылары, геометриялық үлгілер, өлшем бірліктер, күнделікті тұрмыста қолданылатын математикалық білімдер жүйесін зерттейді. Этноматематика теориялық білімді практикада қолданылатын күнделікті іс-әрекет [7]. Ұлттық өрнектегі геометриялық пішіндер (үшбұрыш, шаршы, шеңбер т.б), ою-өрнектегі симметрия, ұлттық ойындар (асық, аңшылар ойыны, тоғызқұмалақ т.б) арқылы логика мен ойлау қабілетінің дамуы, киіз үй құрылымынындағы геометриялық заңдылықтар, уақыт өлшемдері, салт-дәстүрге байланысты өлшем бірліктер сынды мәдени-математикалық түсініктер энтоматематиканың зерттеу обьектілері болып саналады.

Ұлттық құндылықтар арқылы мектеп жасына дейінгі балаларды толыққанды дамытуда: жұмбақ, жаңылтпаш, санамақтар арқылы ойлау және танымдық қабілеттерін шыңдау, мергендікке, шапшаңдыққа, ептілікке, денесінің дұрыс қалыптасуына ықпал ететін ұлттық ойындарды (ақ серек, асық ойыны, бес тас, атқа мінгізу, ат жарыс, көкпар және т.б.) ойнату, ерте жас тобынан бастап, бесік жырын, ертегілерді, аңыздарды, дәстүрлі әндер мен күйлерді тыңдату маңызыды. Қазақ халқының айнала қоршаған ортаға, табиғатқа қатысты «обал болады», «сауап болады» ұғымдары туралы кең насихаттау, қазақ халқының ұлттық құндылықтарын дәріптеу, салт-дәстүрлерімен таныстыру, жүннен, жіптен сурет салуға, ою-өрнектерді мүсіндеуге, жапсыруға баулу, ел аумағындағы шексіз далалар, жартасты таулар, әсем табиғат, өзендер мен көлдер, тарихи сәулет ескерткіштеріне қызығушылықтарын арттыруға баса назар аудару қажет.

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологиялардың дамуы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту процесін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Алайда, цифрлық білім беру құралдарын тиімді пайдалану ұлттық мәдени құндылықтардан бөлінбеуі керек. Цифрлық орта мен ұлттық педагогикалық тәжірибені біріктіре отырып, баланың танымдық, математикалық және мәдени құзыреттілігін бір уақытта дамытуға болады. Осындай интеграция негізінде қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру әдістемесінің тиімділігі артып,

балалардың жас және даму ерекшеліктеріне сай ұйымдастырылған іс-әрекеті өткізілетін болады. Сандық құралдарды ұлттық мазмұндағы материалдармен үйлестіре отырып, математикалық білімнің әмбебап және этномәдени аспектілерін бір уақытта ұсынуға болады. Мысалы, балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес 3D модельдер, жасанды интеллект құралдарының көмегімен жасалған анимациялық қысқа мультфильмдер, сергітулер, интерактивті тапсырмалар, ұлттық ою-өрнектер мен тұрмыстық заттардың цифрлық бейнелерін пайдалануға болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың алған білімдерін ұлттық мазмұнмен (ұлттық ойындар, ұлттық бұйымдар, табиғи материалдар) бекітуге болады.

Цифрлық технологиялардың ұлттық құндылықтармен интеграциясы мектепке дейінгі ұйымдардағы ұйымдастырылған іс-әрекетінің мазмұнын кеңейтеді. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың математикалық дағдыларын жан-жақты дамытуға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып интеграциялау негізінде цифрлық ортада ұлттық мазмұнды кіріктіруге болатын BilimLand, LearningApps, GeoGebra, Animaker веб-қызметі, Eduplay, Polypad, Gencraft, Genmo платформаларын қолдауға болады. Мектеп жасына дейінгі балалар пішіндерді тану, салыстыру, симметрияны анықтау сияқты математикалық ұғымдарды интерактивті түрде орындайды. Ұлттық ою-өрнектер мен ұлттық бұйымдардың графикалық үлгілерін цифрлық нысанда енгізу балалардың ұлттық танымдық қабылдау кеңістігін кеңейтеді. Сандық және ұлттық мазмұнның үйлесуі сан және санау ұғымдарын түсіндіруде де нәтижелігі жоғары. Интерактивті ойындар ұлттық мазмұнды ұштастыруда тиімді нәтиже береді. Ұлттық тағамдарды пішіні мен мөлшері бойынша топтастыру (мысалы, бауырсақ, құрт) баланың математикалық ойлауын дамытып, ұлттық дүниетанымын кеңейтеді. Кеңістікті және уақытты бағдарлау дағдыларын меңгерту кезінде цифрлық ойындарда «оң–сол», «жоғары–төмен», «астында–үстінде», «ішінде–сыртында», «алдында–артында» сияқты ұғымдарды анимациялық және 3D модельдер арқылы көрсету өте тиімді. Бұл ретте қазақ халқының тұрмыстық мәдениетіне тән заттардың, киіз үй жабдықтарының, ұлттық бұйымдардың, тұрмыстық құралдардың 3D бейнелерін қолдану арқылы балалардың кеңістіктік және мәдени танымын дамытуға мүмкіндік береді.

Осындай интеграциялық тәсілдер цифрлық технологиялар мен ұлттық құндылықтарды өзара байланыстырып, қарапайым математикалық ұғымдарды түсінікті және тәрбиелік мәні жоғары ортада меңгертуге жағдай жасайды.

Қорытындылай келе, цифрлық білім беру технологияларын ұлттық құндылықтармен интеграциялау – мектепке дейінгі білім беру жүйесінің дамуындағы маңызды әрі заманауи бағыттардың бірі. Цифрлық платформалардың мүмкіндіктерін ұлттық мәдени мазмұнмен ұштастыру балалардың математикалық, танымдық және мәдени құзыреттіліктерін қалыптастыруға жағдай жасайды.

Ұлттық мазмұнды цифрлық ортада қолдану баланың логикалық ойлау, салыстыру, талдау, модельдеу сияқты жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, ұлттық мұраны заманауи технологиялар арқылы таныту – балалардың мәдени түптамырына жақындауына, ұлттық құндылықтарды құрметтеуіне ықпал етеді.

Осылайша, цифрлық технологиялар мен ұлттық педагогикалық тәжірибені кіріктіру мектепке дейінгі жастағы балалардың қарапайым математикалық ұғымдарды саналы, терең меңгеруіне мүмкіндік беретін тиімді әдістемелік жүйе болып табылады. Бұл бағыт болашақта да мектепке дейінгі білім беру сапасын арттырудың маңызды факторы ретінде өзінің өзектілігін сақтайды.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі:

1. Ұрпақ тәрбиесіндегі ұлттық құндылықтар №1 Басылым. Алматы 2022
2. Абай. Қара сөздер. – Алматы, 2020.
3. Н.Құлжанова. Мектептен бұрынғы тәрбие. 1923.
4. Н.Құлжанова. Ана мен бала. 1927.
5. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына нұсқаулық.

6. Ұрпақ тәрбиесіндегі ұлттық құндылықтар №2 Басылым. Алматы 2022
7. Jasmani1, Dadan Suryana2, Yaswinda3, Nenny Mahyuddin4 1,2,3,4 Universitas Negeri Padang, Indonesia. Ethnomathematics in Traditional Food: Enhancing Mathematical Literacy in Early Childhood. 2024

ИНТЕГРАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ И ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективная методика формирования элементарных математических представлений детей дошкольного возраста путем интеграции цифровых образовательных технологий с национальными ценностями. В научной работе проанализированы возможности цифровых платформ (BilimLand, LearningApps, GeoGebra, Animaker, Eduplay, Polypad и др.) и обосновываются педагогические преимущества их использования в сочетании с этнокультурными материалами казахского народа. Предлагаются национальные игры, геометрическая структура юрты, национальные единицы измерения, 3D модели бытовых изделий и способы эффективного усвоения ребенком представлений о пространстве, количестве, форме, времени путем включения орнаментов в цифровые наглядные пособия. В статье показана роль связи математических знаний с практической деятельностью, национальной культурой и возможностями цифровой среды в развитии логического, аналитического и этнокультурного мышления детей. Результаты исследования показывают, что интегрированное применение цифровых технологий и национального педагогического опыта является эффективным направлением модернизации содержания дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольная педагогика, математические концепции, этнокультурный контент, национальные игры, цифровые образовательные платформы, визуализация, пространственное мышление, количество и счет, интеграция в образовании, культурная компетентность.

INTEGRATING NATIONAL VALUES AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF ELEMENTARY MATHEMATICAL CONCEPTS IN PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. This article discusses an effective methodology for the formation of elementary mathematical concepts of preschool children through the integration of digital educational technologies with national values. The scientific work analyzes the possibilities of digital platforms (BilimLand, LearningApps, GeoGebra, Animaker, Eduplay, Polypad, etc.) and substantiates the pedagogical advantages of using them in combination with ethnocultural materials of the Kazakh people. National Games, the geometric structure of the yurt, national units of measurement, 3D models of household products and ways to effectively master the child's concepts of space, number, Shape, time through the introduction of ornaments into digital visuals are proposed. The article shows the role of linking mathematical knowledge with practical activity, National Culture and the possibilities of the digital environment in the development of logical, analytical and ethnocultural thinking of children. The results of the study show that the integrated use of digital technologies and national pedagogical experience is an effective direction for modernizing the content of preschool education.

Keywords: preschool pedagogy, mathematical concepts, ethnocultural content, National Games, digital educational platforms, visualization, spatial thinking, number and counting, integration in education, cultural competence.

Жусупова Роза Қорданбайқызы
Арнайы пәндер оқытушысы
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМЫТУ ЖӘНЕ КЕМІСТІКТЕРІН ТҮЗЕТУ: ЗАМАНАУИ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту мен Жалпы сөйлеу тілінің кемістігі (ЖСТК/ОНР) бар балаларға логопедиялық көмек көрсетудің заманауи түзеу педагогикасындағы өзектілігі жан-жақты қарастырылған. Сондай-ақ логопед маманының жүйелі жұмыс бағыттары (артикуляциялық гимнастика, фонематикалық қабылдауды дамыту, сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеуге баулу) мен ойын технологияларын қолданудың маңыздылығы көрсетілген. Мектепке дейінгі кезеңде тілдік кемістіктерді уақтылы түзету болашақта сауат ашудың, жазба тіл бұзылыстарының (дисграфия, дислексия) алдын алудың және баланың оқу үрдісіне сәтті бейімделуінің басты кепілі екендігі негізделген.

Түйінді сөздер: Мектеп жасына дейінгі балалар, жалпы сөйлеу тілінің кемістігі (ЖСТК), логопедиялық түзету, тілді дамыту, фонематикалық қабылдау, сауат ашу, мектепке бейімделу.

Кіріспе

Мектеп жасына дейінгі балалық шақ – бұл адам өміріндегі тілдік және танымдық қабілеттер қарқынды дамитын ерекше кезең. Дәл осы шақта ана тілінің дыбыстық жүйесі меңгерліп, сөздік қоры молайып, байланыстырып сөйлеу тілі қалыптасады. Алайда, соңғы жылдары мектепке дейінгі жастағы балалар арасында тіл дамуында әртүрлі ауытқулары бар балалардың саны артып келе жатқаны байқалады.

Мұндай мәселелердің ішінде **Жалпы сөйлеу тілінің кемістігі (ЖСТК немесе ОНР – Общее недоразвитие речи)** ерекше орын алады. Бұл – есту қабілеті сақталған, бірақ ана тілінің барлық компоненттерінің (фонетикалық, лексикалық және грамматикалық жақтарының) жүйелі түрде бұзылуымен сипатталатын күрделі тілдік патология. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту және ЖСТК кезіндегі түзету жұмыстарын уақтылы, жүйелі ұйымдастыру – заманауи түзеу педагогикасының ең өзекті міндеттерінің бірі болып табылады.

Жалпы сөйлеу тілінің (ЖСТК) ерекшеліктері және бала дамуына әсері

ЖСТК диагнозы бар балалардың сөйлеу ерекшеліктері әр түрлі деңгейде көрініс береді: дыбыстарды дұрыс айтпаудан бастап, сөздік қорының шектеулілігіне, сөйлем құрылысының бұзылуына және байланыстырып сөйлей алмауына дейін жетеді. Логопедиялық тәжірибеде ЖСТК-нің I, II, III және IV деңгейлері ажыратылады:

- **I деңгей (Сөйлеу тілінің мүлде болмауы):** Балалар өз ойын ым-ишарамен, жекелеген дыбыстық кешендермен немесе бұрмаланған сөздермен ғана жеткізеді.
- **II деңгей (Сөйлеу тілінің бастапқы қалыптасуы):** Қарапайым сөздік қоры бар, бірақ грамматикалық құрылымы өрескел бұзылған.
- **III деңгей (Сөйлеу тілінің дамыған деңгейі):** Күнделікті тұрмыстық тақырыптарда сөйлей алады, бірақ күрделі грамматикалық конструкцияларда, сөз тудыруда және дыбыстық айтылуда қателер жібереді.
- **IV деңгей (Сөйлеу тілінің әлсіз дамуы):** Сыртынан қарағанда тілі қалыптасқан сияқты көрінгенімен, фонематикалық қабылдаудың әлсіздігінен сауат ашу барысында қиындықтар туындайды.

Тілдік кемістіктер баланың тек қарым-қатынасына ғана емес, сонымен қатар оның психикалық дамуына (есте сақтау, зейін, ойлау, қиял) тікелей әсер етеді. Сөйлеспейтін немесе

түсініксіз сөйлейтін балалар кейде тұйық, өзіне сенімсіз немесе керісінше, эмоционалды тұрғыдан мазасыз болып келеді. Бұл болашақта мектепке бейімделу үдерісін қиындатып, оқу үлгерімінің төмендеуіне (дислексия, дисграфия сияқты жазба тіл бұзылыстарына) әкеліп соқтырады.

Логопедтің жүйелі жұмысы – сәтті түзетудің кепілі

Логопед маманының ЖСТК бар балалармен жүргізетін жұмысы тек қана жекелеген дыбыстарды қоюмен шектелмейді. Бұл – жан-жақты, кешенді және ұзақ мерзімді түзету-дамыту үдерісі. Заманауи логопедияда бұл жұмыс келесі негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1. **Артикуляциялық және тыныс алу жаттығулары:** Сөйлеу мүшелерінің (тіл, ерін, жақ) бұлшықеттерін нығайту, дауыс аппаратын қалыптастыру.
2. **Фонематикалық қабылдауды дамыту:** Балалардың дыбыстарды бір-бірінен ажырата білуін, сөздің дыбыстық құрылымын талдай алуын қалыптастыру. Бұл – болашақта сауат ашудың (оқу мен жазуды меңгерудің) ең басты іргетасы.
3. **Сөздік қорын байыту (Лексикалық жұмыс):** Зат есім, етістік, сын есімдерді меңгерту арқылы баланың белсенді және пассивті сөздік қорын кеңейту.
4. **Грамматикалық құрылымды түзету:** Сөздерді септеу, тәуелдеу, көпше түрде қолдану, сөйлемдегі сөздерді дұрыс байланыстыру ережелерін үйрету.
5. **Байланыстырып сөйлеу тілін дамыту:** Сурет бойынша әңгіме құрау, ертегілерді мазмұндау, өз ойын жүйелі, грамматикалық тұрғыдан дұрыс жеткізуге баулу.

Логопед жұмысының тиімділігі көбінесе ойын технологияларын қолдануға байланысты. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін ойын – жетекші әрекет. Сондықтан артикуляциялық гимнастиканы ертегі кейіпкерлерінің көмегімен, ал дыбыстарды автоматтандыруды түрлі дидактикалық және интерактивті ойындар арқылы жүргізу балалардың қызығушылығын арттырып, түзету жұмысының нәтижелілігін күшейтеді.

Мектепке сәтті бейімделу және сауат ашудың негізі

Мектеп табалдырығын аттаған баладан белгілі бір тілдік дайындық талап етіледі: ол өз ойын еркін жеткізе алуы, мультфильм немесе әңгіме мазмұнын айта білуі, мұғалімнің тапсырмасын мұқият тыңдап, түсінуі тиіс.

Егер мектепке дейінгі кезеңде ЖСТК уақытылы түзетілмесе, бұл баланың мектептегі алғашқы күндерінен-ақ қиындықтар тудырады. Мұндай балаларда мектепке бейімделу (адаптация) кезеңі ұзаққа созылып, әлеуметтік ортада өзін еркін сезіне алмайды. Ең бастысы, дыбыстық талдау мен синтездеу қабілеті дамымағандықтан, **сауат ашу** барысында қателер орын алады: оқу кезінде әріптерді шатастыру, буындап оқи алмау, жазу кезінде әріптерді түсіріп қалдыру немесе орындарын ауыстыру (дисграфия, дислексия) жиі кездеседі.

Ал логопедтің жетекшілігімен жүйелі түрде жүргізілген түзету жұмысы бұл кедергілердің алдын алады. Тілі таза, ойын анық жеткізе алатын бала сыныптастарымен тез тіл табысып, жаңа материалды қабылдауға қабілетті болады, бұл өз кезегінде оның оқуға деген ынтасын арттырады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту және ЖСТК сияқты тілдік кемістіктерді түзету – тек логопедтің ғана емес, бүкіл қоғамның, ата-аналар мен тәрбиешілердің ортақ міндеті. Бұл үдерісте балабақша, логопед және отбасының тығыз ынтымақтастығы маңызды рөл атқарады.

Уақтылы көрсетілген кәсіби логопедиялық көмек – баланың болашақта толыққанды тұлға болып қалыптасуының, мектепте сәтті оқуының және қоғамда өз орнын табуының ең басты кепілі. Әрбір баланың таза, анық және көркем сөйлеуі – жарқын болашақтың іргетасы.

Искакова Бахыт Жарматайқызы
Арнайы пәндер оқытушысы, логопед, дефектолог
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ ИНТЕГРАТИВТІ МОДЕЛІ: ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТ, МОТИВАЦИЯ ЖӘНЕ БЕЙІМДЕЛУ АСПЕКТІЛЕРІ

Қазіргі білім беру жүйесінің дамуында инклюзивті бағыт ерекше маңызға ие. Инклюзивті білім беру – бұл тек ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру ортасына енгізу ғана емес, сонымен қатар олардың толыққанды дамуына, әлеуметтенуіне және жеке әлеуетін жүзеге асыруына жағдай жасау болып табылады. Осы тұрғыда психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесі ерекше рөл атқарады, себебі ол білім алушылардың оқу процесіне бейімделуін, эмоционалды тұрақтылығын және мотивациялық дайындығын қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажеттілігі артады. Бұл, өз кезегінде, білім беру процесін ұйымдастыруда жаңа тәсілдер мен технологияларды қолдануды талап етеді. Алайда қазіргі ғылыми зерттеулерде психологиялық-педагогикалық қолдау көбіне жекелеген бағыттар бойынша қарастырылып келеді. Эмоционалды интеллектті дамыту, оқу мотивациясын қалыптастыру және бейімделу үдерістерін қолдау өзара байланыста кешенді түрде зерттелмеген.

Осыған байланысты білім алушыларды қолдаудың интегративті моделін құру қажеттілігі туындайды. Мұндай модель білім алушының тұлғалық дамуын жан-жақты қамтамасыз етіп, оның білім беру ортасына табысты бейімделуіне мүмкіндік береді.

Зерттеудің негізгі мақсаты мен әдіснамасы – инклюзивті білім беру жағдайында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың интегративті моделін әзірлеу және оның құрылымдық компоненттерін ғылыми тұрғыдан негіздеу.

Зерттеу барысында ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау жүргізіліп, инклюзивті білім беру, эмоционалды интеллект, мотивация және бейімделу мәселелері қарастырылды. Сонымен қатар салыстырмалы талдау және модельдеу әдістері қолданылып, зерттеу объектісінің құрылымдық элементтері жүйеленді.

Әдіснамалық тұрғыдан зерттеу тұлғалық-бағдарлы, жүйелік және іс-әрекеттік тәсілдерге негізделеді. Бұл тәсілдер білім алушыны белсенді субъект ретінде қарастыруға және оның дамуын кешенді түрде қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Психологиялық-педагогикалық қолдау – білім алушының оқу процесіндегі қиындықтарын жеңуге, оның жеке әлеуетін дамытуға және әлеуметтік ортаға бейімделуіне бағытталған кешенді қызмет. Бұл процесс білім беру ұйымындағы барлық мамандардың бірлескен әрекетін талап етеді және жүйелі сипатқа ие болуы тиіс.

Инклюзивті білім беру жағдайында психологиялық-педагогикалық қолдаудың мазмұны кеңейеді. Ол тек академиялық жетістіктерді қамтамасыз етумен шектелмей, білім алушының эмоционалды жағдайын, мотивациялық деңгейін және әлеуметтік бейімделуін қамтиды. Осы тұрғыда эмоционалды интеллект ерекше мәнге ие.

Эмоционалды интеллект тұлғаның өз эмоцияларын тану, түсіну және басқару қабілеті ретінде қарастырылады. Ол білім алушының оқу процесіне белсенді қатысуына, құрдастарымен тиімді қарым-қатынас орнатуына және қиындықтарды жеңуіне ықпал етеді. Инклюзивті ортада эмоционалды интеллекттің дамуы ерекше маңызды, себебі әртүрлі қажеттіліктері бар балалардың өзара әрекеті жоғары деңгейдегі эмоционалды тұрақтылықты талап етеді.

Сонымен қатар оқу мотивациясы білім алушының оқу әрекетінің негізгі қозғаушы күші болып табылады. Мотивацияның жеткіліксіздігі оқу үлгерімінің төмендеуіне және оқу процесіне қызығушылықтың азаюына әкелуі мүмкін. Инклюзивті білім беру жағдайында мотивацияны қалыптастыру жеке тәсілді, қолдау атмосферасын және жетістік жағдайын ұйымдастыруды талап етеді. Білім алушы өз мүмкіндіктеріне сенімді болған жағдайда ғана оқу әрекетіне белсенді қатысады.

Бейімделу процесі де психологиялық-педагогикалық қолдаудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бейімделу – білім алушының жаңа ортаға, жаңа талаптарға және әлеуметтік жағдайларға икемделуі. Инклюзивті ортада бейімделу тек оқу процесіне ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік қатынастарға да қатысты жүзеге асады. Білім алушының табысты бейімделуі оның эмоционалды тұрақтылығына және мотивациялық дайындығына тікелей байланысты.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы – интегративті модель. Инклюзивті білім беру жағдайында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың интегративті моделінің ұсынылуында. Бұл модель эмоционалды интеллект, мотивация және бейімделу компоненттерін интеграциялап, өзара байланыста қарастырады.

Ұсынылған модельде эмоционалды компонент білім алушының эмоцияларды тану және реттеу қабілетін қамтиды. Мотивациялық компонент оқу әрекетіне қызығушылық пен ішкі ынтаны қалыптастыруға бағытталған. Бейімделу компоненті білім алушының әлеуметтік және оқу ортасына икемделуін қамтамасыз етеді.

Модельдің ерекшелігі – оның жүйелілігі мен кешенділігінде. Әрбір компонент бір-бірімен тығыз байланыста жұмыс істейді және бірінің дамуы екіншісіне оң әсер етеді. Мысалы, эмоционалды интеллекттің жоғары деңгейі мотивацияның артуына ықпал етсе, мотивацияның жоғары болуы бейімделу процесін жеңілдетеді.

Сонымен қатар модель білім беру процесінің барлық қатысушыларын қамтиды. Педагогтер, арнайы мамандар және ата-аналардың бірлескен әрекеті білім алушыға тиімді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл модельді жүзеге асыру инклюзивті білім беру сапасын арттыруға бағытталған.

Ұсынылған интегративті модель білім алушылардың оқу мотивациясын арттыруға, эмоционалды тұрақтылығын дамытуға және әлеуметтік бейімделуін жақсартуға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, психологиялық-педагогикалық қолдаудың кешенді тәсілі білім алушылардың оқу жетістіктеріне оң әсер етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында қолдаудың тиімділігі оның жүйелілігі мен үздіксіздігіне байланысты. Жекелеген әдістер мен тәсілдерді қолдану жеткіліксіз, сондықтан интегративті модельді енгізу қажеттілігі айқындалады. Бұл модель білім беру процесінің сапасын арттыруға және білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік береді.

Ұсынылған интегративті модельдің ғылыми жаңалығы тек эмоционалды интеллект, мотивация және бейімделу компоненттерін біріктірумен шектелмейді, сонымен қатар бұл компоненттерді цифрлық және ассистивтік технологиялар арқылы жүзеге асыру мүмкіндігінің негізделуінде көрінеді. Модельде технологиялық компонент көлденең интеграцияланған элемент ретінде қарастырылып, барлық құрылымдық блоктардың тиімділігін арттыру құралы ретінде ұсынылады.

Цифрлық және ассистивтік технологияларды енгізу модельдің икемділігін, қолжетімділігін және нәтижелілігін арттырады. Бұл білім алушылардың жеке қажеттіліктерін ескеруге және оқу процесін барынша дараландыруға мүмкіндік береді. Осылайша, ұсынылған модель дәстүрлі психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесін заманауи технологиялық мүмкіндіктермен толықтыратын кешенді құрылым ретінде сипатталады.

Цифрлық технологиялар білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Әсіресе ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін визуалды, аудиалды және интерактивті құралдарды қолдану олардың оқу материалын

жақсы меңгеруіне жағдай жасайды. Мысалы, интерактивті платформалар, мобильді қосымшалар және арнайы білім беру бағдарламалары білім алушының қызығушылығын арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Ассистивтік технологиялар білім алушылардың оқу процесіне толыққанды қатысуына жағдай жасайтын маңызды құрал болып табылады. Оларға сөйлеуді тану бағдарламалары, мәтінді дыбыстау жүйелері, альтернативті және қосымша коммуникация құралдары жатады. Мұндай технологиялар коммуникациялық кедергілерді азайтып, білім алушының өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік береді.

Цифрлық және ассистивтік технологиялар эмоционалды интеллектті дамытуда да маңызды рөл атқарады. Мысалы, эмоцияларды тануға арналған интерактивті бағдарламалар білім алушыларға өз сезімдерін түсінуге және басқаруға көмектеседі. Сонымен қатар виртуалды ортада құрылған әлеуметтік жағдайлар балалардың эмпатиясын дамытуға ықпал етеді.

Оқу мотивациясын қалыптастыруда геймификация элементтері бар цифрлық ресурстардың тиімділігі жоғары. Ойын форматындағы тапсырмалар білім алушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырып, жетістікке жету сезімін қалыптастырады. Бұл әсіресе инклюзивті сыныптарда маңызды, себебі әрбір білім алушының жетістігін көрсету және қолдау қажет.

Бейімделу процесінде цифрлық технологиялар білім алушыларға жаңа ортаға тез үйренуге көмектеседі. Мысалы, виртуалды экскурсиялар, бейімдеу бағдарламалары және визуалды жоспарлау құралдары білім алушының мектеп ортасына психологиялық тұрғыдан дайын болуына ықпал етеді. Сонымен қатар онлайн қолдау платформалары педагогтар мен ата-аналардың өзара байланысын күшейтіп, білім алушыға кешенді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, инклюзивті білім беру жағдайында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау кешенді және жүйелі сипатқа ие болуы тиіс. Эмоционалды интеллект, мотивация және бейімделу өзара тығыз байланысты және оларды біртұтас жүйе ретінде қарастыру білім беру тиімділігін арттырады. Ұсынылған интегративті модель осы компоненттерді біртұтас жүйеге біріктіріп, олардың өзара ықпалын күшейтуге бағытталған. Сонымен қатар цифрлық және ассистивтік технологияларды қолдану қолдаудың тиімділігін арттырып, білім беру процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Осылайша, интегративті модель тәсілі инклюзивті білім беру сапасын арттырудың және білім алушылардың толыққанды дамуын қамтамасыз етудің маңызды шарты болып табылады.

Құрметқызы Мейрамгүл
Мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы, педагог-сарапшы
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕНІҢ БАЛА ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МАҢЫЗЫ»

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі тәрбиенің бала тұлғасын қалыптастырудағы маңызы, баланың адамгершілік қасиеттері мен танымдық қабілеттерін, шығармашылық әлеуетін және әлеуметтік дағдыларын дамыту жолдары қарастырылады. Сонымен қатар тәрбиешінің кәсіби рөлі, ойын арқылы оқыту, ұлттық құндылықтарды дәріптеу және отбасы мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы ынтымақтастық мәселелері талданады.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі тәрбие, бала тұлғасы, тәрбиеші, адамгершілік тәрбие, ұлттық құндылықтар, шығармашылық даму, әлеуметтік дағдылар, отбасы тәрбиесі.

Мақаланың өзектілігі

Қазіргі қоғамда жан-жақты дамыған, адамгершілік қасиеттері жоғары, ұлттық құндылықтарды құрметтейтін және әлеуметтік ортаға бейімделе алатын тұлға тәрбиелеу – білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының негізі мектепке дейінгі кезеңде қаланатындықтан, осы жаста берілетін тәрбиенің сапасы ерекше маңызға ие. Мектепке дейінгі тәрбие баланың танымдық қабілеттерін, шығармашылық әлеуетін, қарым-қатынас мәдениетін және эмоционалдық дамуын жетілдіруге ықпал етеді. Сондықтан бала тәрбиесінде отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастықты нығайту, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды ұштастыру, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеру мәселелерін қарастыру – мақаланың өзектілігін айқындайды.

Мақаланың мақсаты

Мектепке дейінгі тәрбиенің бала тұлғасын қалыптастырудағы маңызын ашып көрсету, баланың адамгершілік қасиеттерін, танымдық қабілеттерін, шығармашылық әлеуетін және әлеуметтік дағдыларын дамытудағы тәрбиенің рөлін анықтау, сондай-ақ тәрбиеші мен отбасының бірлескен жұмысының бала дамуына ықпалын сипаттау.

«Ел боламын десең, бесігіңді түзе» деген халық даналығының астарында ұрпақ тәрбиесіне деген терең жауапкершілік жатыр. Өйткені баланың болашақтағы азаматтық болмысы, дүниетанымы, мінез-құлқы мен өмірге деген көзқарасының негізі ерте жастан қалыптасады. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі тәрбие – баланың жеке тұлға ретінде дамуына бағыт беретін, оның бойындағы қабілеттер мен ізгі қасиеттерді қалыптастыратын маңызды кезең. Мектепке дейінгі шақ – баланың қоршаған ортаны танып, адамдармен қарым-қатынас жасауды үйренетін, өз ойын білдіруге талпынатын және алғашқы өмірлік тәжірибе жинақтайтын ерекше кезең. Бұл уақытта баланың сезімталдығы артып, ересектердің сөзі мен

іс-әрекетін бақылау арқылы мінез-құлық үлгілерін меңгереді. Сондықтан осы кезеңде ұйымдастырылған тәрбиелік жұмыстардың сапасы баланың кейінгі дамуына елеулі ықпал етеді. Қазіргі қоғамда білімді, мәдениетті, өз ойын еркін жеткізе алатын, жауапкершілігі жоғары және ұлттық құндылықтарды құрметтейтін тұлға тәрбиелеу өзекті міндеттердің бірі болып отыр. Мұндай тұлғаның қалыптасуы мектеп қабырғасынан ғана басталмайды. Оның алғашқы негізі отбасында, одан әрі мектепке дейінгі ұйымда берілетін тәрбие мен білім арқылы беки түседі.

Мектепке дейінгі тәрбиенің бала дамуындағы орны

Мектепке дейінгі тәрбие – баланың дене, ақыл-ой, әлеуметтік, эмоционалдық және шығармашылық дамуын өзара сабақтастықта қамтамасыз ететін үдеріс. Оның басты мақсаты – баланың табиғи мүмкіндіктерін ашу, дербестігін дамыту және қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнатуына жағдай жасау. Баланың тұлғалық қалыптасуы бір күнде жүзеге аспайды. Ол күнделікті әрекеттер, ойындар, қарым-қатынас, бақылау және түрлі өмірлік жағдаяттар арқылы біртіндеп дамиды. Мысалы, бала ойыншықтарын жинау барысында ұқыптылыққа үйренсе, кезек күту арқылы сабырлылықты меңгереді. Ал достарымен бірге ойнағанда ортақ ережелерді сақтауды, өзгенің пікірін тыңдауды және келіспеушіліктерді бейбіт жолмен шешуді үйренеді.

Мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды міндеттерінің бірі – баланың өзіне деген сенімін қалыптастыру. Бала өз әрекетінің бағаланатынын сезінгенде, жаңа нәрсені үйренуге ынталанады. Оның кішкентай жетістіктерін байқап, еңбегін әділ бағалау, қателескен жағдайда қолдау көрсету тұлғалық дамуға оң әсер етеді. Керісінше, баланы үнемі салыстыру, орынсыз сынау немесе оның пікірін елемеу өзіне деген сенімінің төмендеуіне әкелуі мүмкін. Сондықтан тәрбие үдерісінде әр баланың жеке ерекшелігін ескеру қажет. Балалардың қызығушылығы, қабылдау қарқыны, мінезі мен қабілеті әртүрлі болады. Бір бала сурет салуға бейім болса, екіншісі құрастыруға, үшіншісі әңгімелеуге қызығуы мүмкін. Тәрбиешінің міндеті – осы ерекшеліктерді байқау, баланың қабілетін дамытуға мүмкіндік беру және оның тұлғалық даралығын құрметтеу.

Адамгершілік тәрбиесі – тұлға қалыптасуының негізі

Бала тұлғасын қалыптастыруда адамгершілік тәрбиесінің орны ерекше. Мейірімділік, адалдық, қамқорлық, әділдік, үлкенге құрмет, кішіге ізет сияқты қасиеттер баланың айналасындағы адамдармен күнделікті қарым-қатынасы барысында дамиды. Мектепке дейінгі жаста бала жақсылық пен жамандықты, дұрыс пен бұрысты ажыратуды үйрене бастайды. Дегенмен оған тек ақыл айту жеткіліксіз. Бала көбіне ересектердің әрекетіне қарап үлгі алады. Егер тәрбиеші балалармен жылы сөйлесіп, олардың пікірін тыңдап, әрқайсысына құрмет көрсетсе, балалар да осындай қарым-қатынас үлгісін меңгереді.

Адамгершілік тәрбиесін күнделікті өмірмен байланыстыра ұйымдастыру тиімді. Мәселен, топтағы бір бала ойыншығын досымен бөліссе, оның қамқорлық танытқанын атап көрсетуге болады. Бір бала екінші балаға көмектессе, өзара қолдаудың маңызын түсіндіру қажет. Осындай қарапайым әрекеттер арқылы балалар мейірімділіктің, достықтың және жауапкершіліктің мәнін түсіне бастайды.

Сонымен қатар балаларды өз сезімдерін тануға және өзгелердің көңіл күйін түсінуге үйрету маңызды. Бала ренжігенін, қуанышын немесе қорқынышын сөзбен жеткізе алса, оның қарым-қатынас жасау қабілеті де дамиды. Тәрбиеші балаларға сезімдерін ашық айтуға мүмкіндік беріп, туындаған мәселелерді сабырмен талқылауға бағыттауы керек.

Адамгершілік тәрбиесі баланы тек тәртіпке бағындырумен шектелмейді. Оның негізгі мақсаты – өз әрекетінің өзгелерге әсерін түсінетін, саналы таңдау жасай алатын және айналасына жанашырлықпен қарайтын тұлға тәрбиелеу.

Ойын – баланың тұлғалық дамуының негізгі құралы

Мектепке дейінгі жаста ойын баланың жетекші әрекеті болып саналады. Ойын барысында бала қоршаған ортаны таниды, жаңа сөздер үйренеді, қиялын дамытады және

әлеуметтік қатынастарды меңгереді. Сондықтан ойын мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі болуы тиіс.

Рөлдік ойындар балалардың әлеуметтік тәжірибесін байытады. Мысалы, «Дәрігер», «Дүкен», «Отбасы», «Мектеп» сияқты ойындарда балалар түрлі мамандықтармен және қоғамдық рөлдермен танысады. Олар өзара келісуге, міндеттерді бөлісуге, ойын ережелерін сақтауға үйренеді. Мұндай әрекеттер баланың жауапкершілігін, тілдік қарым-қатынасын және өзара түсінісу қабілетін дамытады.

Дидактикалық ойындар баланың ойлауын, есте сақтауын, зейінін және танымдық белсенділігін арттырады. Ал құрастыру, сурет салу, мүсіндеу, музыкамен айналысу сияқты шығармашылық әрекеттер оның қиялын дамытып, өз ойын түрлі тәсілдермен жеткізуіне мүмкіндік береді.

Қимылды ойындар денсаулықты нығайтып қана қоймай, баланың ерік-жігерін,ептілігін және ережелерді сақтау дағдысын қалыптастырады. Топтық ойындар барысында бала жеңіске жетуді ғана емес, жеңілісті де дұрыс қабылдауды, өзгенің жетістігіне қуана білуді үйренеді.

Ойынның тәрбиелік мүмкіндігін тиімді пайдалану үшін тәрбиеші балалардың қызығушылығына назар аударып, олардың белсенді әрекет етуіне жағдай жасауы қажет. Ересек адам барлық шешімді өзі қабылдамай, балаларға таңдау жасауға, бастама көтеруге және өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік бергені жөн.

Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие беру

Ұлттық тәрбие – баланың рухани дүниесін байытып, туған еліне, тіліне, мәдениетіне денге құрметін қалыптастыратын маңызды бағыт. Қазақ халқының салт-дәстүрлері, ауыз әдебиеті, мақал-мәтелдері, ертегілері мен ұлттық ойындары мектепке дейінгі тәрбие жұмысында кеңінен қолдануға лайық.

Халық ертегілері арқылы балалар жақсылық пен жамандықты ажыратуды, адалдық пен батылдықты бағалауды үйренеді. Мақал-мәтелдер баланың тіл байлығын дамытып, қысқа әрі мағыналы ой айтуына көмектеседі. Ал санамақтар, жаңылтпаштар мен жұмбақтар есте сақтау қабілетін жетілдіріп, сөздік қорын молайтады.

Ұлттық ойындарды ұйымдастыру балалардың қимыл-қозғалысын жетілдірумен қатар, бірлікке, ұйымшылдыққа және ережені сақтауға тәрбиелейді. Мысалы, жас ерекшелігіне сай таңдалған асық ойындары мен қимылды ұлттық ойындар балалардың қызығушылығын арттырып, ұлттық мұраға денге сүйіспеншілігін қалыптастырады.

Сонымен бірге ұлттық құндылықтарды дәріптеу басқа мәдениеттерге құрметпен қарауға тәрбиелеумен ұштасуы керек. Өз мәдениетін құрметтейтін бала өзгелердің де ерекшелігін түсінуге, адамдар арасындағы айырмашылықтарды қабылдауға үйренеді.

Осы бағыттағы жұмыстар нәтижелі болуы үшін ұлттық тәрбие тек мерекелік іс-шаралармен шектелмеуі тиіс. Ол күнделікті қарым-қатынаста, көркем әдебиет оқу кезінде, табиғатты қорғау, үлкенге құрмет көрсету және ортақ іске атсалысу сияқты әрекеттер арқылы жүзеге асқаны дұрыс.

Тәрбиешінің бала тұлғасын қалыптастырудағы рөлі

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиешінің қызметі тек балаларға білім берумен шектелмейді. Тәрбиеші – баланың дамуына бағыт беретін, оның қызығушылығын қолдайтын, қауіпсіз әрі жағымды орта қалыптастыратын маңызды тұлға.

Баланың бойындағы қабілеттерді ашу үшін тәрбиеші кәсіби біліммен қатар, мейірімділік, сабырлылық, әділдік және шығармашылық қасиеттерге ие болуы қажет. Әр баланы жеке тұлға ретінде қабылдап, оның ойын тыңдау, сұрақтарына түсінікті жауап беру және бастамасын қолдау – тиімді тәрбиенің негізгі шарттары.

Қазіргі тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, оқыту мен тәрбиенің түрлі әдістерін орынды қолдана білуі керек. Бақылау, әңгімелесу, тәжірибе жасау, сюжеттік ойындар, шығармашылық тапсырмалар және табиғат аясындағы іс-әрекеттер баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Сонымен қатар тәрбиеші баланың бойындағы өзгерістерді жүйелі бақылап, оның жетістіктері мен қолдауды қажет ететін тұстарын анықтауы маңызды. Бұл жұмыстың мақсаты балаларды бір-бірімен салыстыру емес, әр баланың жеке даму қарқынын түсіну және оған қажетті жағдай жасау болып табылады.

Баланың сұрағына дайын жауап берумен шектелмей, оны өз бетінше ойлануға жетелеу де маңызды. «Сен қалай ойлайсың?», «Мұны басқаша қалай жасауға болады?», «Досыңа қалай көмектесе аласың?» денге сұрақтар баланың ойлау қабілетін дамытып, өз пікірін қалыптастыруына мүмкіндік береді.

Отбасы мен балабақша ынтымақтастығы

Бала тәрбиесінің нәтижелі болуы отбасы мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы өзара түсіністікке тікелей байланысты. Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Бала ең әуелі ата-анасының мінез-құлқынан, сөйлеу мәнерінен және күнделікті әрекеттерінен үлгі алады. Ал балабақшада оның қарым-қатынас аясы кеңейіп, қатарластарымен бірлесіп әрекет ету тәжірибесі қалыптасады.

Егер отбасындағы және балабақшадағы тәрбиелік талаптар өзара үйлессе, бала үшін ортақ ережелерді меңгеру жеңілдейді. Мысалы, үлкенді сыйлау, өз заттарын жинау, өзгелерге көмектесу, сыпайы сөйлеу сияқты дағдылар екі ортада да қолдау тапса, олардың тұрақты әдетке айналу мүмкіндігі артады.

Ата-аналармен тиімді жұмыс жүргізу үшін тәрбиеші ашық қарым-қатынас орнатып, баланың жетістіктері туралы жүйелі ақпарат беріп отыруы қажет. Жеке кеңестер, ата-аналар жиналысы, бірлескен шығармашылық жұмыстар, отбасылық мерекелер мен шеберлік сабақтары ынтымақтастықты нығайтуға көмектеседі.

Бұл ретте ата-аналарды тек дайын ақпаратты қабылдаушы ретінде емес, тәрбие үдерісінің белсенді серіктесі ретінде қарастыру маңызды. Әр отбасының тәжірибесі мен ерекшелігін құрметтеу, туындаған мәселелерді бірлесіп талқылау және ортақ шешім іздеу балаға қолайлы тәрбиелік орта қалыптастырады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, мектепке дейінгі тәрбие – баланың болашақ тұлғалық дамуының берік негізі. Осы кезеңде қалыптасқан алғашқы дағдылар, қарым-қатынас мәдениеті, адамгершілік түсініктері мен танымдық қызығушылықтары оның кейінгі өміріне ықпал етеді. Сондықтан мектепке дейінгі тәрбиенің сапасын арттыру – отбасының да, педагогтердің де, жалпы қоғамның да ортақ міндеті.

Баланың жан-жақты дамуы үшін оған сүйіспеншілікке негізделген қарым-қатынас, қауіпсіз орта, еркін ойнауға мүмкіндік және өз қабілетін көрсетуге қолдау қажет. Әр баланың даралығын құрметтеп, оның жетістігін бағалау, бастамасын қолдау және өзіне деген сенімін нығайту – нәтижелі тәрбиенің маңызды шарттары.

Тәрбиеші мен ата-ана бірлесе әрекет етіп, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, ізетті, ізденімпаз, жауапкершілігі жоғары ұрпақ тәрбиелеуге үлес қоса алады. Өйткені баланың бойына бүгін егілген ізгілік дәні ертең қоғамға пайдасын тигізетін саналы азаматтың қалыптасуына негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
2. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамытуға қатысты нормативтік-құқықтық құжаттар.
3. Выготский Л. С. *Психология развития ребенка*. – Мәскеу.
4. Эльконин Д. Б. *Психология игры*. – Мәскеу.
5. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бойынша педагогикалық және әдістемелік еңбектер.

Канапьяновна Майра Жабагинова
Преподаватель русского языка и литературы, педагог-исследователь
Кокшетауского высшего казахского педагогического колледжа имени Ж.Мусина
Акмолинская область, город Кокшетау

В ПРОФЕССИИ — ПРИЗВАНИЕ, В ТРУДЕ — ПРИЗНАНИЕ

За годы работы в образовании убеждаешься: настоящего педагога отличают не только профессиональные знания и опыт, но и искренняя преданность своему делу, готовность учиться самому и помогать расти другим. Именно таким человеком предстаёт Айгуль Токтауыловна Смаилова, чей многолетний труд связан с воспитанием детей, подготовкой будущих педагогов и развитием профессионального образования.

Айгуль Токтауыловна родилась 11 ноября 1966 года в селе Кызыл-Сая Кокшетауского района Кокшетауской области в семье учителей. С ранних лет она была знакома с учительским трудом, его ответственностью и особой ролью в жизни общества. Возможно, именно семейная атмосфера помогла ей осознанно выбрать профессию, которой она посвятила многие годы своей жизни.

В 1973 году Айгуль пошла в первый класс средней школы села Кызыл-Сая. Окончив школу в 1983 году, поступила в Государственный женский педагогический институт в Алматы на специальность «Дошкольная педагогика и психология». Получив высшее образование в 1987 году, она начала трудовую деятельность в детском саду «Золотой ключик» города Кокшетау.

Уже в следующем году Айгуль Токтауыловна стала учителем начальных классов Караозекской основной школы. До июня 2007 года она работала с детьми, помогая им осваивать школьную науку, открывать новое и делать первые шаги на пути к самостоятельности. Этот продолжительный этап стал важной школой профессионального мастерства. Работа с дошкольниками и младшими школьниками позволила ей глубже понять особенности детского развития и убедиться в том, насколько важны внимание, терпение и поддержка взрослого в становлении личности ребёнка.

В 2009 году Айгуль Токтауыловна работала воспитателем группы предшкольной подготовки мини-центра «Айналайын», открытого при средней школе № 12 города Кокшетау. В сентябре того же года она пришла в Кокшетауский высший педагогический колледж имени Ж. Мусина, где возглавила отделение «Дошкольное образование и начальная школа». После структурных изменений в 2011 году стала заведующей отделением «Дошкольное воспитание и обучение» и занимала эту должность до июня 2018 года.

Работа в колледже открыла перед ней новые профессиональные возможности. Теперь необходимо было не только опираться на собственный педагогический опыт, но и организовывать деятельность отделения, участвовать в совершенствовании образовательного процесса, поддерживать преподавателей и создавать условия для качественной подготовки будущих специалистов. Это требовало ответственности, организаторских способностей и постоянного стремления к профессиональному развитию.

Айгуль Токтауыловна никогда не ограничивалась уже достигнутым. В 2013 году она окончила магистратуру Кокшетауского университета имени А. Мырзахметова по специальности «Педагогика и психология». С 2018 по 2020 год работала преподавателем дошкольной педагогики и методики специальных дисциплин, передавая студентам знания и практические навыки, необходимые для будущей профессии.

В 2020 году её деятельность продолжилась на республиканском уровне: она стала методистом Республиканского учебно-методического объединения по профилю «Образование». С сентября 2024 года Айгуль Токтауыловна занимает должность заместителя директора в рамках работы объединения. Сегодня её профессиональные знания и накопленный

опыт востребованы в сфере учебно-методического обеспечения образования и подготовки педагогических кадров.

Признание коллег и профессионального сообщества стало закономерным результатом многолетней работы. В 2019 году Айгуль Токтауыловна получила поздравительное письмо министра образования и науки Республики Казахстан А. Аймагамбетова по случаю Дня учителя. В 2020 году стала членом Казахстанской академии педагогических наук, а также была награждена нагрудным знаком Министерства образования и науки Республики Казахстан «Ыбырай Алтынсарин». В 2021 году её труд был отмечен Благодарственным письмом управления образования Акмолинской области.

Особого внимания заслуживает её участие в чемпионате профессионального мастерства WorldSkills Kazakhstan – 2025. На республиканском чемпионате Айгуль Токтауыловна работала главным экспертом. За выполнение экспертных обязанностей и участие в чемпионате она была награждена Благодарственным письмом НАО «TALAP». В сентябре 2026 года к числу её наград добавилась Почётная грамота Отраслевого профсоюза работников образования, науки и высшего образования Казахстана.

За этими достижениями стоит не только многолетний труд, но и готовность принимать новые профессиональные вызовы, делиться знаниями и участвовать в решении общих задач. В образовании особенно ценны специалисты, которые не замыкаются в рамках собственных обязанностей, а стремятся передавать накопленный опыт и поддерживать развитие всей профессиональной среды.

При этом жизнь Айгуль Токтауыловны не ограничивается работой. В 1988 году она создала семью. Вместе с супругом они вырастили и воспитали троих детей. Семья занимает особое место в её жизни, оставаясь источником поддержки и душевного тепла.

Оглядываясь на профессиональный путь Айгуль Смаиловой, можно увидеть, как опыт воспитателя и учителя постепенно перерос в организаторскую, преподавательскую и методическую деятельность. На каждом этапе менялись задачи, расширялась сфера ответственности, но неизменным оставалось главное — стремление работать на благо образования и помогать другим становиться профессионалами.

Коллегам особенно близок пример человека, который продолжает развиваться, осваивать новые направления и делиться знаниями независимо от занимаемой должности и накопленного опыта. Ведь педагогическое мастерство проявляется не только в личных достижениях, но и в том, что остаётся после нас: в подготовленных специалистах, переданных знаниях, совместных делах и стремлении двигаться вперёд.

Профессиональная история Айгуль Токтауыловны Смаиловой — это история верности однажды выбранному делу. Её путь напоминает нам, что признание приходит к тем, кто годами добросовестно трудится, не перестаёт учиться и понимает истинную ценность образования. Именно из таких судеб складывается история педагогического сообщества, в котором опыт старших поколений становится опорой для тех, кому ещё предстоит открыть собственную дорогу в профессию.

Мукушева Нұргүл Серікқызы
Арнайы пәндер оқытушысы, педагог-зерттеуші, педагогика ғылымдарының магистрі
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗ - ТАҒЫЛЫМДЫ ЖОЛ!

«Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға» деген ұлы Абайдың сөзі бар. Бұл – ұрпақ тәрбиесін өмірлік мұрат еткен, бар білімі мен тәжірибесін шәкіртінің болашағына арнаған жандардың болмысына берілген баға. Ұстаздың шынайы мерейі – жылдармен өлшенген жасында ғана емес, жүріп өткен жолында, тәрбиелеген шәкірттерінде және қоғам игілігіне айналған еңбегінде. Ұстаздық жол ізденіс пен ізгіліктің, төзім мен табандылықтың, кәсіби қалыптасу мен рухани кемелденудің белестік шағы. Осындай мерейлі белеске жетіп отырған ұстаздың өмір жолы – білім мен тәрбиеге адалдықтың, кәсіби жауапкершіліктің және ұрпақ болашағына деген жанашырлықтың үлгісі.

«Тәрбие – тал бесіктен басталады» деген халық даналығының мәні терең. Ал сол тәрбиенің алғашқы баспалдағын қалыптастыратын мектепке дейінгі білім беру саласының дамуына үлес қосу – үлкен жауапкершілік пен кәсіби шеберлікті талап ететін ізгі міндет.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласында еңбек ету – үлкен жүректі, терең білімді, үздіксіз ізденісті талап етеді. Өйткені бүгінгі баланың бойына алғашқы таным мен тәрбие дәнін себетін болашақ педагогтерді даярлау – ертеңгі қоғамның рухани іргетасын қалаумен тең. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту – білім беру жүйесінің алғашқы әрі маңызды баспалдағы. Бұл саладағы әрбір жетістік білікті маман даярлаумен, педагогикалық тәжірибені жетілдірумен және жас ұрпақтың дамуына қолайлы орта қалыптастырумен тығыз байланысты. Осы жауапты бағытта 2008 жылдан бері Айгүл Тоқтауылқызымен әріптеспіз. Айгүл Тоқтауылқызының мектепке дейінгі бөлім оқытушыларымен бірлесе еңбек етіп келе жатқан қызметі де ортақ мақсатқа, яғни сапалы білім беріп, бәсекеге қабілетті маман даярлауға бағытталған. Әріптестерімен тәжірибе алмасу, білім алушылардың кәсіби қабілеттерін дамыту, оқу үдерісін жетілдіру және жаңа бастамаларды жүзеге асыруда еңбегі орасан зор.

Ұстаздық қызмет – болашақ маманның кәсіби көзқарасын қалыптастыру, бойына жауапкершілік ұялату, ізденіске жетелеу және таңдаған мамандығына деген сүйіспеншілігін арттыру. Әсіресе, мектепке дейінгі тәрбие мамандарын даярлауда бұл міндеттің салмағы ерекше. Себебі бүгінгі студент – ертеңгі тәрбиеші, ал ертеңгі тәрбиеші – талай баланың өміріне ықпал ететін тұлға.

Мектепке дейінгі бөлімнен түлеп ұшқан көптеген түлектің кәсіби жолға қадам басуы – осы бағыттағы жүйелі еңбектің маңызды нәтижелерінің бірі. Әрбір түлек өзімен бірге алған білімін, ұстаздарынан үйренген тәжірибесін және мамандығына деген сенімін алып шығады. Олардың кәсіби қалыптасуы мен жетістіктері – ұстаз еңбегінің жылдар өте жалғасып, жаңа белестерге ұласатындығының айғағы.

Айгүл Тоқтауылқызының білім беру кеңістігін дамытуда кәсіби бастамалардың жандануында, оқу үдерісінің материалдық және тәжірибелік мүмкіндіктерін кеңейтуге үлесі зор. Қазіргі білім беру жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін дамыту, теориялық білімін тәжірибемен ұштастыру және өз қабілетін жоғары деңгейде көрсете білуіне мүмкіндік жасау ерекше маңызға ие. Осы мақсатта ұйымдастырылатын WorldSkills чемпионаттарының орны айрықша.

WorldSkills – білім алушының кәсіби шеберлігін, тәжірибелік дайындығын, шығармашылық ізденісін және өз ісіне жауапкершілігін танытатын маңызды алаң. Мұндай чемпионатқа студент дайындау ұстаздан үлкен еңбек пен жүйелі жұмысты қажет етеді. Студенттің қабілетін дер кезінде байқап, оны мақсатқа бағыттау, тәжірибесін жетілдіруге көмектесу, кәсіби сенімін нығайту – тәлімгердің маңызды міндеттері. Сонымен қатар, бірнеше студентті WorldSkills чемпионатына бастап апарып, олардың кәсіби сайыстарға қатысуына

қолдау көрсетуі – осы бағыттағы ізденісінің айқын көрінісі. Бұл – студентке мүмкіндік беру, оның бойындағы әлеуетті ашуға көмектесу және кәсіби дамуына жол көрсету деген сөз.

2025 жылы мектепке дейінгі бөлімнің түлегі Сәлімкерей Ақгүлімнің «WorldSkills – 2025» республикалық чемпионатында алтын медаль иеленуі – ерекше қуанышты жетістік болды. Мұндай жеңістің артында студенттің талпынысы мен ұстаздардың қолдауы, тәжірибелі мамандардың бағыт-бағдары және білім беру ұжымының бірлігі тұратыны сөзсіз. Бір студенттің биік белесті бағындыруы басқа білім алушыларға да жігер береді. Ол жастарға еңбектену арқылы жетістікке жетуге болатынын көрсетіп, таңдаған мамандығына деген сенімін нығайтады. Сондықтан алтын медаль – жеке студенттің ғана емес, оның кәсіби қалыптасуына үлес қосқан ұстаздар мен ортақ мақсат жолында еңбек еткен ұжым үшін де мақтаныш.

Міне, жоғары да айтқандай, мұндай бастамалар ұстаздың тек қалыптасқан жүйемен жұмыс істеп қана қоймай, жаңа мүмкіндіктер іздеуге де бейім екенін көрсетеді. Ізденіске негізделген әрбір жоба білім беру ортасын байытып, мамандықтың маңызын кеңінен танытуға ықпал етеді.

Білім беру саласындағы тұрақты жетістік – жеке адамның еңбегімен қатар, ынтымақты ұжымның қолдауынан туындайтын нәтиже. Мектепке дейінгі бөлім оқытушыларымен бірнеше жылдан бері бірлесе жұмыс істеу, ортақ міндеттерді жүзеге асыру және студенттердің кәсіби дамуына атсалысу – әріптестік мәдениетінің маңызын айқындайды. Ұжымдық жұмыстың негізінде өзара сенім, тәжірибе алмасу, ортақ жауапкершілік және бір мақсатқа жұмылу жатыр. Әр оқытушының білімі мен тәжірибесі бір арнаға тоғысқанда, білім беру үдерісі де мазмұнды бола түседі. Мұндай ортада студенттер тек кәсіби білім алып қоймай, болашақ еңбек жолында қажет болатын ынтымақтастық пен өзара құрметтің үлгісін де көреді.

Ұстаздың әріптестерімен бірге атқарған еңбегі, ортақ бастамаларға қосқан үлесі – оның кәсіби болмысының маңызды қыры деп білемін. Себебі білім саласындағы жақсы нәтиже жалғастық пен сабақтастық арқылы нығаяды.

Қадірлі ұстазға деніңізге саулық, отбасыңызға амандық, еңбегіңізге толағай табыс тілейміз. Шәкірттеріңіздің жетістігі көбейіп, бастамаларыңыздың игілігін көре беріңіз. Ұжым арасындағы абыройыңыз артып, кәсіби тәжірибеңіз жас мамандарға үлгі болып, алдағы жылдарыңыз қуаныш пен жаңа жетістіктерге толы болсын!

Өтепбай Жансая Қанатқызы
Педагогика ғылымдарының магистрі, Республикалық оқу-әдістемелік бірлестігінің әдіскері
Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

СМАИЛОВА АЙГУЛЬ ТОҚТАУЫЛОВНАНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІ

Аңдатпа. Мақалада Смаилова Айгуль Токтауыловнаның педагогикалық қызметі мен әдістемелік жұмысының бағыттары қарастырылады. Бастауыш және мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында жинақтаған тәжірибесінің педагогикалық колледждегі болашақ мамандарды даярлаумен байланысы сипатталады. Оқу материалдарын әзірлеу, бағалау тапсырмаларын құрастыру, логопедия саласындағы авторлық еңбек және жас педагогтерге тәлімгерлік ету тәжірибесі талданады. Бұл кәсіби тәжірибені оқу мақсаты, практикалық тапсырма және кері байланыс бірлігі арқылы ұйымдастырудың мүмкіндіктері көрсетіледі.

Түйінді сөздер: педагогикалық білім, мектепке дейінгі тәрбие, әдістемелік жұмыс, логопедия, тәлімгерлік.

Кіріспе

Педагогтің кәсіби жолы оның білім алушылармен күнделікті жұмысынан, әріптестермен тәжірибе алмасуынан және білім мазмұнын жетілдіруге қатысуынан көрінеді. Осы тұрғыдан алғанда Смаилова Айгуль Токтауыловнаның еңбек жолы білім берудің бірнеше деңгейін өзара байланыстырады. Ол бастауыш мектепте балаға білім берудің алғашқы жауапкершілігін меңгерді, мектепке дейінгі ұйымда баланың дамуы мен тәрбиесінің ерекшеліктерін терең таныды, ал педагогикалық колледжде болашақ мамандарды даярлау ісіне қатысты. Жинақталған тәжірибе оның оқу-әдістемелік, сараптамалық және тәлімгерлік қызметінің мазмұнын айқындады.

Айгуль Токтауыловна білім беру саласында мол тәжірибе жинақтаған, кәсіби білімі терең және ұйымдастырушылық қабілеті жоғары маман ретінде танылады. Ол өз қызметінде оқу мен тәрбиенің сабақтастығына, білім алушының жеке ерекшелігін ескеруге және педагог жұмысының нақты нәтижесіне мән береді. Оның кәсіби ұстанымы білім беру үдерісін ұйымдастырумен ғана шектелмей, педагогтердің әдістемелік мәдениетін көтеру, жас мамандарға қолдау көрсету және білім беру бағдарламаларының сапасын жетілдіру жұмыстарымен жалғасады.

Бұл мақала Смаилова Айгуль Токтауыловнаның еңбек жолы арқылы педагогикалық тәжірибенің мектепке дейінгі және бастауыш білімнен колледждегі кәсіби даярлыққа қалай ұласатынын сипаттауды мақсат етеді. Негізгі міндеттер — кәсіби қалыптасу кезеңдерін көрсету, оқыту мен әдістемелік жұмыста қолданатын тәсілдерін жүйелеу және олардың болашақ педагогтерді даярлаудағы практикалық мәнін ашу. Мақала өмірбаяндық және тәжірибелік сипатта; онда арнайы эксперимент жүргізілді немесе білім алушылардың нәтижелері сандық түрде өлшенді деген тұжырым жасалмайды.

Әдістеме

Айгуль Токтауыловна 1983-1987 жылдары Алматы қаласындағы қазіргі Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінде Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу мамандығы бойынша білім алды. Жоғары оқу орнында меңгерген педагогика, психология, мектепке дейінгі тәрбие әдістемесі және баланың жас ерекшелігіне қатысты білімдері кейінгі кәсіби қызметінің негізіне айналды. Таңдаған мамандығы оған баланың дамуын тұтас қарастыруға, оқыту мен тәрбиені өзара байланысты ұйымдастыруға және педагогикалық шешімдерді баланың қажеттілігіне қарай қабылдауға мүмкіндік берді.

Еңбек жолының алғашқы кезеңінде ол Зеренді ауданының Қараөзек ауылында бастауыш сынып мұғалімі болып жұмыс істеді. Ауыл мектебіндегі қызмет педагогтен әр баланың білім

деңгейін, отбасылық ортасын және оқу қарқынын ескеруді талап етеді. Айгуль Токтауыловна бастауыш сынып оқушыларының оқу, жазу, ойлау және қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға көңіл бөліп, білімге қызығушылығын қолдауға ұмтылды. Бұл кезеңде жинаған тәжірибесі оған баланың мектепке дейінгі дамуы мен бастауыш мектептегі оқу талаптарының арасындағы байланысты тәжірибе жүзінде түсінуге көмектесті.

Кейін ол Көкшетау қаласындағы мектепке дейінгі білім беру ұйымында қызмет атқарды. Мұнда бүлдіршіндердің танымдық, тілдік, әлеуметтік және шығармашылық дамуына бағытталған оқу-тәрбие жұмыстарын ұйымдастырды. Мектепке дейінгі кезеңде баланың сөздік қоры, дыбысты дұрыс айтуы, айналамен қарым-қатынасы және оқу әрекетіне дайындығы қалыптасатынын ескере отырып, педагог әр баланың даму мүмкіндігін бақылауға және қолдауға мән берді. Бастауыш мектеп пен мектепке дейінгі ұйымдағы тәжірибенің ұштасуы оның кейін болашақ тәрбиешілер мен педагогтерді даярлау жұмысында нақты мысалдарға сүйенуіне жағдай жасады. Осы тәжірибеге сүйенген жұмыстың өзегі — теорияны педагогикалық жағдаятпен байланыстыру. Алдымен сабақтың күтілетін нәтижесі айқындалып, соған сәйкес мазмұн мен тапсырма таңдалады. Кейін білім алушылар баланың жас ерекшелігіне сай шешім ұсынады, оны негіздейді және кері байланыс арқылы түзетеді. Мұндай реттілік дайын жауапты жаттауға қарағанда педагогикалық шешімнің себебі мен ықтимал салдарын талдауға мүмкіндік береді. Тәсіл топтық талқылауды, жеке жоспарлауды және тәжірибелік тапсырманы ұштастыруға негізделеді.

Практикада қолдану

2009 жылдан бастап Айгуль Токтауыловна Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжінде қызмет етіп келеді. Колледждегі жұмысының негізгі бағыты - болашақ педагогтерді кәсіби даярлау, олардың теориялық білімін тәжірибемен байланыстыру және балалармен жұмыс істеуге қажетті жауапкершілігін қалыптастыру. Ол сабақ барысында білім алушының тақырыпты меңгеруін ғана емес, алған білімін нақты педагогикалық жағдайда қолдана білуін де назарда ұстайды. Сондықтан оқу тапсырмаларында талдау, жоспарлау, бақылау және әдістемелік шешім қабылдау дағдыларына орын беріледі.

Педагогикалық колледждегі білім беру болашақ маманның кәсіби көзқарасын қалыптастыратын маңызды кезең болып саналады. Осыны ескерген Айгуль Токтауыловна білім алушыларды баланың жас және жеке ерекшелігін құрметтеуге, ата-анамен дұрыс байланыс орнатуға, оқу ортасын қауіпсіз әрі мазмұнды ұйымдастыруға бағыттайды. Оның сабақтарында теориялық ұғымдар тәжірибелік жағдаяттармен байланыстырылып, білім алушылар өз шешімін негіздеуге үйренеді. Мұндай жұмыс жас маманның білім беру ұйымына барған кезде туындайтын міндеттерге саналы дайындалуына көмектеседі.

Айгуль Токтауыловна заманауи педагогикалық технологиялар мен оқытудың жаңашыл әдістерін өз тәжірибесінде жүйелі қолданады. Әдісті таңдағанда оның сәнділігіне емес, білім алушыға беретін нақты мүмкіндігіне назар аударады. Топтық жұмыс, тәжірибелік тапсырма, кәсіби жағдаятты талдау және кері байланыс тәсілдері болашақ педагогтің белсенділігін арттырып, өз жұмысына рефлексия жасауына ықпал етеді. Педагог үшін жаңашылдықтың мәні - оқу мақсатын айқын қою, білім алушының әрекетін дұрыс ұйымдастыру және нәтижені шынайы бағалау.

Айгуль Токтауыловна Білім бейіні бойынша Республикалық оқу-әдістемелік бірлестігі төрағасының орынбасары ретінде техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін дамытуға қатысып келеді. Бұл қызмет білім беру ұйымдарының тәжірибесін зерделеуді, педагогтер арасындағы кәсіби байланысты нығайтуды және ортақ әдістемелік шешімдер ұсынуды талап етеді. Ол бірлестік жұмысын ұйымдастыруға атсалысып, талқылауға ұсынылған мәселелердің мазмұнын жан-жақты қарастырады. Ұсыныстарын білім беру бағдарламаларының мақсатына, оқу нәтижелеріне және педагогикалық тәжірибенің нақты қажеттіліктеріне сүйене отырып білдіреді.

Оқу жоспарларын, білім беру бағдарламаларын және әдістемелік құжаттарды әзірлеу мен сараптау барысында педагог мазмұнның бірізділігіне ерекше назар аударады. Оқу

нәтижелері мен тапсырмалардың сәйкестігі, теория мен тәжірибенің арақатынасы, болашақ маманға қажетті құзыреттердің толық қамтылуы оның сараптамалық жұмысындағы негізгі өлшемдердің қатарына жатады. Мұндай талдау білім беру құжатының тек талапқа сай рәсімделуін емес, оның сабақ үдерісінде тиімді қолданылуын көздейді.

Педагогтің кәсіби құзыреттілігі Ұлттық тестілеу орталығының тапсырмалар қорын әзірлеуге қатысуынан да көрінеді. Тест тапсырмасын құрастыру білім мазмұнын жақсы білумен қатар, бағалау мақсатын дәл анықтауды талап етеді. Айгуль Токтауыловна тапсырмалардың ғылыми-әдістемелік тұрғыдан дұрыс құрылуына, тұжырымдарының түсініктілігі мен нақтылығына, жауап нұсқаларының қисындылығына және білім алушының меңгерген дағдысын әділ бағалауына мән береді. Осы талаптар бағалау материалдарының сапасын көтеріп, нәтиженің объективті болуына ықпал етеді.

Жинақтаған тәжірибесін ол республикалық және өңірлік семинарларда, ғылыми-практикалық конференцияларда, шеберлік сабақтары мен әдістемелік кездесулерде таратып келеді. Мұндай алаңдарда педагогтер нақты тәжірибені талқылап, оқу үдерісінде кездесетін мәселелердің шешімдерін салыстырады. Айгуль Токтауыловнаның әдістемелік жұмысы әріптестерге дайын тәсілді ұсынумен шектелмейді. Ол педагогтің оқу мақсатына сай әдісті таңдауына, өз тәжірибесін саралауына және нәтижеге қарай түзету енгізуіне бағыт береді.

Мектепке дейінгі білім беру Айгуль Токтауыловнаның кәсіби қызметіндегі негізгі бағыттардың бірі. Ол осы салаға арналған бірнеше әдістемелік құрал мен оқулық әзірлеген. Бұл еңбектер мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің күнделікті жұмысында қолдануға болатын мазмұнды жүйелеуге, баланың жас ерекшелігіне сай тапсырма таңдауға және оқу-тәрбие үдерісін мақсатты жоспарлауға арналған. Автор тәжірибеде кездесетін мәселелерді түсінікті тілмен жеткізуге және теориялық қағидаларды педагогикалық әрекетпен байланыстыруға көңіл бөледі.

Автордың маңызды еңбектерінің бірі - 2026 жылы жарық көрген Логопедия оқулығы. Оқулық балалардың сөйлеу тіліндегі бұзылыстарды анықтау, олардың алдын алу және түзету жұмыстарының мазмұнын түсіндіруге бағытталған. Логопедиялық білім мектепке дейінгі ұйым, мектеп және түзету орталығы мамандары үшін маңызды, өйткені баланың сөйлеуіндегі қиындықтар оның қарым-қатынасына, оқу дағдысына және өзіне деген сеніміне әсер етуі мүмкін. Осыған байланысты оқулық болашақ логопедтер мен педагогтердің теориялық білімін толықтырып, кәсіби міндеттерін жүйелі түсінуіне көмектесетін оқу құралы ретінде бағаланады.

Логопедия саласындағы әдістемелік еңбек автордың мектепке дейінгі тәрбие мен бастауыш оқыту тәжірибесімен сабақтасады. Баланың тілдік дамуын ерте кезеңнен бақылау, сөйлеу ерекшелігін дұрыс ажырату және тиісті маманмен бірлесіп жұмыс істеу педагогтен арнайы білімді талап етеді. Айгуль Токтауыловна әзірлеген материалдар болашақ мамандарға баланың сөйлеуін дамытуға бағытталған жұмысты жоспарлау, түзету шараларының мақсатын түсіну және ата-анамен кәсіби байланыс орнату қажеттігін ұғындыруға бағытталған.

Мысалы, мектепке дейінгі педагогтерді даярлауда студенттерге баланың сөйлеу дағдысын дамытуға арналған қысқа әрекет жоспарын құрастыру, жас ерекшелігіне сәйкес материал іріктеу және ата-анамен байланыс жолын түсіндіру ұсынылады. Жұмыс нәтижесін бағалағанда жоспардың оқу мақсатына сәйкестігі, баланың қауіпсіздігі, тапсырманың орындылығы және студенттің өз шешімін дәлелдеуі назарға алынады. Бұл — мақалада сипатталған ұстанымды сабақта қолданудың үлгісі; ол арнайы жүргізілген зерттеудің өлшенген нәтижесі ретінде ұсынылмайды.

Ұсыныстар

Болашақ педагогтерді даярлайтын оқытушылар тақырыпты таңдағанда оны нақты кәсіби әрекетпен байланыстырып, сабақ соңында студент қандай шешім қабылдай алатынын алдын ала анықтағаны жөн. Мектепке дейінгі білім беру тақырыптарында тапсырманы баланың жасына, тілдік мүмкіндігіне және оқу ортасына бейімдеу қажет. Әдістемелік материалды әзірлеуде бір мақсатқа бірнеше тапсырма жинақтаудың орнына әр әрекеттің нәтижеге қызмет

етуін тексеру пайдалы. Практикалық жағдаятты талқылағанда студенттен өз таңдауының себебін сұрап, кері байланыста нақты түзету жолын көрсету керек.

Жас педагогке тәлімгерлік барысында дайын үлгіні беру ғана жеткіліксіз. Сабақ мақсатын бірге талдау, жоспардағы әлсіз тұсты табу және өткізілген әрекеттен кейін қысқа рефлексия жүргізу дербес шешім қабылдауға көмектеседі. Логопедиялық тақырыптарды қолданғанда педагогтің құзыретін логопед маманның міндетімен шатастырмай, сөйлеу ерекшелігін байқау, қолдау және қажет жағдайда маманмен ынтымақтасу жолдарын көрсету маңызды. Тиімділікті бағалауда тек тапсырманың орындалуын емес, студенттің негіздемесін, бейімдеуін және кері байланыстан кейінгі түзетуін қарастырған орынды.

Қорытынды

Смаилова Айгуль Токтауыловнаның еңбек жолы педагогикалық қызметтің бірнеше бағытын қамтиды. Зеренді ауданының Қараөзек ауылындағы бастауыш мектептен басталған тәжірибе Көкшетау қаласындағы мектепке дейінгі ұйымдағы жұмыспен жалғасып, 2009 жылдан бері Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжіндегі кәсіби қызметпен ұштасып келеді. Бұл кезеңдерде жинақталған білім мен тәжірибе оның болашақ педагогтерді даярлауына, әдістемелік құжаттарды сараптауына және әріптестеріне қолдау көрсетуіне негіз болды.

Педагогтің оқу-әдістемелік, ұйымдастырушылық, сараптамалық және авторлық қызметі білім беру мазмұнын жетілдіруге бағытталған. Ұлттық тестілеу орталығының тапсырмалар қорын әзірлеуге қатысуы бағалау сапасына қатысты жауапкершілігін көрсетсе, мектепке дейінгі білім беру бойынша әдістемелік құралдары мен 2026 жылы жарық көрген Логопедия оқулығы кәсіби тәжірибесін жүйелеп, білім алушылар мен мамандарға ұсынғанын көрсетеді.

Айгуль Токтауыловнаның білімі, еңбек тәжірибесі және ұйымдастырушылық қабілеті оның Білім бейіні бойынша Республикалық оқу-әдістемелік бірлестігі төрағасының орынбасары қызметіндегі жұмысына берік негіз болады. Оның кәсіби жолы білім беру саласында тұрақты ізденудің, тәжірибені бөлісудің және әр маманның сапалы даярлығына жауапкершілікпен қараудың нақты үлгісін танытады.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И МЕТОДИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СМАИЛОВОЙ АЙГУЛЬ ТОҚТАУЫЛОВНЫ

Аннотация. В статье рассматриваются направления педагогической и методической деятельности Смаиловой Айгуль Токтауыловны. Показана связь опыта, приобретённого в начальном и дошкольном образовании, с подготовкой будущих специалистов в педагогическом колледже. Описаны разработка учебных материалов и оценочных заданий, авторский труд в области логопедии и наставничество молодых педагогов. Особое внимание уделено сочетанию учебной цели, практического задания и обратной связи.

Ключевые слова: педагогическое образование, дошкольное воспитание, методическая работа, логопедия, наставничество.

THE PEDAGOGICAL AND METHODOLOGICAL ACTIVITIES OF AIGUL TOKTAUYLOVNA SMAILOVA

Abstract. This article examines the teaching and methodological work of Aigul Toktauylovna Smailova. It describes how her experience in primary and preschool education informs the preparation of future teachers at a pedagogical college. The article covers the development of teaching materials and assessment tasks, an authored textbook in speech therapy, and mentoring of early career teachers. It highlights the connection between learning objectives, practical tasks and feedback in teacher preparation.

Keywords: teacher education, preschool education, methodological work, speech therapy, mentoring.

Батхан Аякөз[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Смаилова Айгүл Тоқтауылқызы[2]**
мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ҰЛТ БОЛАШАҒЫ - БІЛІМДІ ҰРПАҚ: ӘЛИХАН БӨКЕЙХАНОВТЫҢ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада Алаш қозғалысының көрнекті жетекшісі, қоғам қайраткері Әлихан Бөкейхановтың публтцистикалық мұралары мен ағартушылық идеялары арқылы жас болашақ ұрпақтың тәрбиесіндегі маңызы қарастырылады. Ұлт болашағын біліммен, ұлттық санамен, адамгершілік қасиеттермен ел алдындағы жауапкершілікпен байланыстыру мәселелері көтеріледі. Сонымен қатар, Ә.Бөкейхановтың қоғамдық көзқарастарын мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үдерісінде қолданудың мүмкіндіктері айтылады.

Кілт сөздер: Әлихан Бөкейханов, Алаш идеясы, бала тәрбиесі, білім, ұлттық сана, адамгершілік, ұлттық құндылықтар, ұрпақ болашағы.

Ұлттың болашағы- бүгінгі ұрпақтың тәрбиесі мен біліміне тікелей байланысты. Қоғамның дамуы білімді, ойы еркін, адамгершілігі жоғары және туған еліне жауапкершілікпен қарайтын азаматтардың қалыптасуынан басталады. Сондықтан бала тәрбиесі- тек отбасы мен білім беру ұйымдарының міндеті ғана емес, бүкіл қоғамның болашағына әсер ететін маңызды мәселе. Қазақ халқының тарихиында елдің ертеңін ойлап, халықтың сауатын ашуға, ұлттық санасын қалыптастыруға және жас ұрпақтың білім алуына ерекше мән берген тұлғалар аз емес. Солардың арасында Әлихан Бөкейхановтың орны айрықша.

Ол- Алаш қозғалысының жетекшісі, мемлекет және қоғам қайраткері, публицист. Оның қоғамдық қызметі мен еңбектерінде халықтың еркіндігі, жер мәселесі, білім беру, ұлттық тіл мен мәдениетті сақтау сияқты маңызды мәселелер кеңінен көтерілді.

Ә.Бөкейхановтың идеяларын қазіргі бала тәрбиесімен байланыстыра отырып қарастырудың маңызы зор. Өйткені оның ұлт болашағына қатысты көзқарастары бүгінгі тәрбие жүйесінде де өзектілігін жоғалтқан жоқ. Білімге ұмтылу, ұлттық құндылықтармен ана тілін құрметтеу, адалдық пен жауапкершілікті бағалау – саналы ұрпақ тәрбиелеудің негізгі бағыттары.

Ә. Бөкейхановтың қоғамдық қызметіндегі маңызды бағыттарының бірі – қазақ халқының білім деңгейін көтеру және елдің өркениетті дамуына жол ашу. Ол халықтың болашағын сауатты, ойлай білетін, өз ойын еркін ана тілінде жеткізетін және өз заманның талаптарына бейімделетін саналы ұрпақтың өмір сүруіне еңбектерін арнады.

Білім- адамның дүниетанымын кеңейтіп, дұрыс шешім қабылдауына мүмкіндік беретін негізгі құрал. Білімді ұрпақ қоршаған ортаны танып қана қоймай, қоғамдағы өзгерістерді

түсінуге, өз пікірін қалыптастыруға, патриоттық сезімін оятуға және өмірде кездесетін мәселелерге әділ жолмен шешуге қабілетті болады.

Сондықтан балаға білім берумен қатар, оның білуге құштарлығын, ізденісін және ойлау қабілетін дамыту қажет.Бұл идея мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту кезеңінен бастау алады. Мектепке дейінгі шақта баланың мінезі, танымдық қызығушылығы, қарым- қатынас жасау дағдылары қалыптаса бастайды. Осы кезеңде баланың сұрақ қоюына мүмкіндік беру, қоршаған орта туралы түсінігін кеңейту, еркін ойлауына жағдай жасау – болашақ білімді тұлғаны қалыптастырудың негізі болады. Мысалы, тәрбиеші балаларға табиғат құбылыстарын бақылау, ертегі мазмұнын талқылау, тәжірибе жасау және дидактикалық ойындар арқылы білім бере алады. Осы тұрғыдан

Ә.Бөкейхановтың «Қыр баласы» деген бүркеншік есімімен жазған «Жетпіс жеті» мысалын қолдана аламыз. Жетпіс жеті мысалдарында бала тәрбиесіне қатысты қысқаша әңгімелер мектеп жасына дейінгі балалардың ойлау мен түсінуіне білім алуына таптырмас мүмкіндік кілті болар еді.

Соның ішінде «Қасқыр баласын қалай баулиды» мысалы ата – аналар мен тәрбиешілерге ұсынылатын мысал дер едім, осы мысалда бала тәрбиесі тал бесіктен басталатыны айқындалған. Келесі мысалы, « Дүниеде жамандық неден», «Ерлі-зайыпты бөдене», «Емен мен жаңғақ», «Арыстан мен тышқан» сияқты т.б. мысалдары арқылы мектеп жасына дейінгі балаларға қаншама тәрбие бере алатынымыз анық. Бұл мысалдармен бала бойына адамгершілік, сауаттылық, тәрбиелік, ізеттілікпен құрметтілікке баули аламыз.

Ә.Бөкейхановтың идеяларында халықтың тілі, жері, мәдениеті мен ұлттық болмысы маңызды орын алады. Алаш қайраткерлері ұлттың дербес дамуына оның рухани құндылықтарын сақтаумен және қоғамдық санасын жетілдірумен байланыстырды. Балаға ұлттық құндылықтарды үйрету тек мерекелер мен салт- дәстүрлерді таныстырумен шектелмеуі қажет.

Ұлттық тәрбие күнделікті қарым- қатынастан, үлкенге құрмет көрсетуден, кішіге қамқор болудан, ана тілінде дұрыс сөйлесуден және халықтың мәдени мұрасына қызығушылық танытудан көрінеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық тәрбиені жүзеге асырудың тиімді жолдарына қазақ халық ертегілерін оқу, мақал- мәтелдерді үйрету, ұлттық ойындарды ұйымдастыру, салт- дәстүрлерді жас ерекшелігіне сай түсіндіру жатады. Мысалы, «Сиқырлы қоржын», «Ұлттық бұйымды таны», «Мақалды жалғастыр» сияқты дидактикалық ойындар арқылы балалардың сөздік қорын молайтып, ұлттық мұраға деген қызығушылығын арттыруға болады.

Ә.Бөкейхановтың ұлттық мүддені қорғауға бағытталған қоғамдық қызметі жас ұрпақты елін сүюге, ана тілін қадірлеуге және қоғам алдындағы жауапкершілігін түсінуге тәрбиелеуде маңызды тарихи үлгі бола алады. Оның өмір жолы арқылы балалардың жас ерекшелігіне сәйкес отансүйгіштік, еңбекқорлық және елге қызмет ету ұғымдарын түсіндіруге мүмкіндік бар.

Мектепке дейінгі жаста адамгершілік тәрбиесі нақты әрекеттер арқылы қалыптасады. Мысалы, ойыншықтарын достарымен бөлісу, қатарласына көмектесу, үлкендердің сөзін тыңдау, табиғатты қорғау, бастаған ісін аяқтау сияқты қарапайым әрекеттер баланың мінез-құлқына оң әсер етеді. Тәрбиеші осы әрекеттердің мәнін түсіндіріп, балаларға дұрыс үлгі көрсетуі қажет.

Оқиғалы- рөлдік ойындар да жауапкершілікті дамытуға көмектеседі. «Отбасы», «Дәрігер», «Балабақша» сияқты ойындарда бала белгілі бір рөлді орындап, басқалармен келісуді, ортақ ережені сақтауды және өз міндетін атқаруды үйренеді. Мұндай тәжірибе баланың әлеуметтік қарым- қатынасын дамытып, өз әрекетінің өзгелерге әсер ететінін түсінуіне мүмкіндік береді.

Осылайша, Ә.Бөкейхановтың елге қызмет етуге бағытталған азаматтық ұстанымдарын тәрбие жұмысында тарихи тұлғаның өмір жолы арқылы түсіндіруге болады. Бұл ретте оның

нақты тарихи көзқарастарын бұрмаламай, қазіргі педагогикалық мақсаттармен байланысын негіздеп көрсету маңызды.

Қорыта айтқанда, Ә.Бөкейхановтың қоғамдық қызметі мен ағартушылық бағыттағы мұрасы ұлт болашағы, білім және ұлттық сана мәселелерін терең түсінуге мүмкіндік береді. Оның халықтың дамуына, білімге және ұлттық мүддеге қатысты ұстанымдары қәзіргі тәрбие жүйесімен мазмұндық тұрғыдан сабақтасады.

Білімді ұрпақ тәрбиелеу баланың тек танымдық қабілетін дамытумен шектелмейді. Ол ұлттық құндылықтарды құрметтейтін, адамгершілік қасиеттерді бойына сіңірген, өз әрекетіне жауап бере алатын және қоғамға пайдасын тигізуге ұмтылатын тұлға қалыптастыруды көздейді. Мұндай тәрбиенің негізі отбасыдан қаланып, мектепке дейінгі ұйымдарда, қоғамда жүйелі түрде жалғасады. Ұлттың ертеңі- бүгінгі баланың бойына қандай қасиеттер сіңіретініне байланысты.

Білімге құштар, саналы, адамгершілігі мол ұрпақ тәрбиелеу, ел болашағына жасалған ең қымбат инвестиция.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Әлихан Бөкейханов шығармалар». Алматы, 1994 жыл.
2. «Қазақ» газеті материалдары 2008 жыл.
3. Ф.Жұмабекова «Мектепке дейінгі педагогика», Астана «Фолиант» баспасы 2014 жыл.
4. « Алаш қозғалысы». Алматы 2014 жыл.

БУДУЩЕЕ НАЦИИ — ОБРАЗОВАННОЕ ПОКОЛЕНИЕ: ЗНАЧЕНИЕ ИДЕЙ АЛИХАНА БУКЕЙХАНОВА В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ

Аннотация. В статье рассматриваются значение публицистического наследия и просветительских идей Алихана Букейханова, выдающегося деятеля общественно политического движения «Алаш», в воспитании подрастающего поколения. Раскрываются вопросы формирования образованной личности, национального самосознания, нравственных качеств и чувства ответственности перед обществом. Кроме того, рассматриваются возможности применения общественных взглядов А.Букейханова в процессе дошкольного воспитания и обучения.

Ключевые слова: Алихан Букейханов, движение «Алаш», воспитание детей, образование, национальные ценности, нравственрость, национальное самосознание, будущее поколения.

THE FUTURE OF THE NATION IS AN EDUCATED GENERATION: THE SIGNIFICANCE OF ALIKHAN BUKEIKHANOV'S IDEAS IN CHILDREN'S UPBRINGING

Abstract. This article examines the significance of Alikhan Bokeikhanov's journalistic legacy and educational ideas in the upbringing of the younger generation. Bokeikhanov was a prominent public and political figure and one of the leaders of the Alash movement. The article explores issues related to the development of an educated generation, national identity, moral values, and a sense of social responsibility. It also discuesses the possibilities of applying Bokeikhanov's social and educational views in early childhood education and care.

Keywords: Alikhan Bokeikhanov, Alash movement, child upringing, education, national values, morality, national identity, future generations.

Альжанова Жұлдыз Жанатқызы[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми етекшісі: **Мұқышева Нұргүл Серікқызы[2]**
мектепке дейінгі бөлімнің рнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДАҒЫ ГИПЕРБЕЛСЕНДІЛІК: ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың гипербелсенділік ерекшеліктері, олардың зейін қоюы, мінез-құлқы, эмоциялық жағдайы мен құрдастарымен қарым-қатынасына әсері қарастырылады. Сонымен қатар гипербелсенді балалармен жұмыс істеуде тәрбиешінің рөлі, ойын арқылы оқыту, күн тәртібін ұйымдастыру, жағымды қарым-қатынас орнату және ата-анамен бірлескен әрекеттің маңызы талданады. Мақаланың негізгі мақсаты – мектепке дейінгі ұйым жағдайында гипербелсенділік белгілері байқалатын балаларға педагогикалық қолдау көрсетудің тиімді жолдарын сипаттау.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі тәрбие, гипербелсенділік, зейін тапшылығы, педагогикалық қолдау, баланың мінез-құлқы, ата-анамен байланыс.

Мектепке дейінгі кезең – баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуындағы маңызды уақыт. Осы кезеңде оның мінез-құлқы, қоршаған ортамен қарым-қатынасы, зейіні, эмоциясын басқару қабілеті және әлеуметтік дағдылары біртіндеп дамиды.

Балабақша тәжірибесінде кейбір балалардың бір орында ұзақ отыра алмауы, тапсырманы соңына дейін орындамауы, ойын барысында кезек күтуге қиналуы немесе өз әрекетін бақылауда қиындық көруі жиі кездеседі. Мұндай мінез-құлықты бірден тәртіпсіздікке немесе тәрбиенің жеткіліксіздігіне жатқызу дұрыс емес. Оның артында баланың жас ерекшелігі, темпераменті, қоршаған ортаның ықпалы немесе арнайы маманның назарын қажет ететін даму ерекшеліктері болуы мүмкін.

Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі жастағы балалардағы гипербелсенділік мәселесін зерттеу педагогика мен психология үшін маңызды. Себебі тәрбиешінің балаға деген көзқарасы оның өзіне сенімді болуына, топтағы басқа балалармен тіл табысуына және оқу-танымдық әрекетке қатысуына тікелей әсер етеді. Баланы үнемі ескерту жасап, өзгелермен салыстыру оның қиындықтарын шешпейді. Керісінше, баланың қажеттілігін түсініп, әрекетін дұрыс бағыттауға көмектесетін қолдау жүйесін қалыптастыру қажет.

Мақаланың мақсаты – мектепке дейінгі жастағы балалардағы гипербелсенділіктің негізгі ерекшеліктерін сипаттап, тәрбиеші қолдана алатын педагогикалық қолдау тәсілдерін қарастыру. Осы мақсатқа сәйкес гипербелсенділіктің мәні, оның мінез-құлықта байқалу белгілері, ойынның тәрбиелік мүмкіндіктері және отбасы мен мектепке дейінгі ұйым

арасындағы ынтымақтастық мәселелері талданады. Гипербелсенділік ұғымы және оның мектепке дейінгі жаста байқалу ерекшеліктері

Гипербелсенділік – баланың қозғалыс белсенділігінің жоғары болуымен, кей жағдайда импульсивті әрекеттерімен және зейінін тұрақты шоғырландырудағы қиындықтарымен сипатталатын ерекшелік. Алайда белсенділіктің жоғары болуының өзі баланың дамуында бұзылыс бар екенін білдірмейді. Мектепке дейінгі жаста балалардың көп қозғалуы, жаңа нәрсеге қызығуы және бір әрекеттен екіншісіне тез ауысуы белгілі бір дәрежеде табиғи құбылыс болып саналады.

Гипербелсенділік туралы сөз болғанда, зейін тапшылығы мен гипербелсенділік бұзылысын (ЗТГБ) жеке қарастыру қажет. Бұл – баланың зейінін басқаруына, өз әрекетін тежеуіне және импульстарын бақылауына әсер етуі мүмкін нейродамулық ерекшелік. Мұндай қорытындыны тек баланың белсенділігіне қарап жасауға болмайды. Белгілердің ұзақ уақыт сақталуы, бірнеше ортада байқалуы және баланың күнделікті өміріне елеулі кедергі келтіруі ескеріледі. Диагностиканы тиісті біліктілігі бар мамандар жүргізеді.

Н.Н. Заваденконың балалардағы гипербелсенділік пен зейін тапшылығына арналған еңбектерінде осы ерекшеліктерді ерте анықтау және балаға дер кезінде көмек көрсету мәселелері қарастырылады. Бұл бағыттағы зерттеулер баланың мінез-құлқын тек сыртқы әрекетіне қарап бағаламай, оның даму жағдайын, психологиялық қажеттіліктерін және қоршаған ортамен байланысын кешенді қарастырудың маңызын көрсетеді.

Гипербелсенділік белгілері мектепке дейінгі жаста әртүрлі көрініс беруі мүмкін. Бір бала үнемі қозғалыста болып, орындықта отыруға қиналса, екінші бала тапсырманы тыңдап отырғанымен, оның орындалу ретін сақтай алмауы ықтимал. Кейбір балалар ойын барысында өз кезегін күтпей, басқа баланың сөзін бөліп немесе ойындағы ережені сақтауда қиындық көреді. Осындай жағдайлар жиі қайталанса, тәрбиеші баланың әрекетін бақылап, оған қандай жағдайда қиын болатынын анықтауы керек.

Мұнда баланың мінез-құлқын әдейі жасалған әрекет ретінде қабылдамау маңызды. Мысалы, бала тапсырманы орындамай кетіп қалса, бұл оның тәрбиешіні тыңдағысы келмейтінін міндетті түрде білдірмейді. Ол тапсырманың бірнеше кезеңін есте сақтауға қиналуы, назарын басқа нәрсе аударуы немесе ұзақ уақыт бір орында отырудан шаршауы мүмкін. Сондықтан тәрбиеші баланың әрекетіне баға беруден бұрын, оның себебін түсінуге тырысқаны жөн.

Гипербелсенділік белгілері байқалатын балалардың мінез-құлқын шартты түрде үш негізгі бағыт бойынша қарастыруға болады: зейіннің тұрақсыздығы, қозғалыс белсенділігі мен импульсивтілік, эмоцияны реттеу және әлеуметтік қарым-қатынас қиындықтары. Бұл белгілердің барлығы әр балада бірдей дәрежеде байқалмайтынын ескерген жөн.

Бірінші ерекшелік – зейінді шоғырландырудағы қиындықтар. Мұндай бала ойынға қызығушылықпен кіріскенімен, оны аяқтамай басқа әрекетке ауысып кетуі мүмкін. Мысалы, құрастырғыштан үй жасап отырған бала сырттан дыбыс естілгенде, жұмысын тастап, басқа ойынға назар аударады. Тәрбиешінің нұсқауын соңына дейін тыңдау немесе бірнеше тапсырманы ретімен орындау да қиындық тудыруы ықтимал. Мұндай жағдайда тапсырманың көлемін азайтып, оны түсінікті әрі қысқа бөліктерге бөлген тиімді.

Екінші ерекшелік – қозғалыс белсенділігінің жоғары болуы және импульсивтілік. Бала жиі орнынан тұрып, қолындағы затты айналдырып, сөйлеп отырған адамның сөзін бөліп немесе ойын кезінде өз кезегін күтпей әрекет етуі мүмкін. Бұл жағдайлар топтағы тәртіпке әсер еткенімен, баланы үнемі тоқтатуға тырысу мәселені толық шешпейді. Оның орнына қозғалысқа қажеттілігін ескеріп, қимылды ойындарды, қысқа сергіту сәттерін және белсенді тапсырмаларды күн тәртібіне енгізген дұрыс.

Үшінші ерекшелік – эмоциялық реакцияларды басқарудағы қиындықтар. Кейбір балалар ойын ережесі өзгергенде, қалаған затына қол жеткізе алмаған кезде немесе басқа баламен келіспей қалған жағдайда тез ренжуі мүмкін. Олар ашуын бірден білдіріп, жылап немесе дауыстап жауап беруі ықтимал. Мұндай сәтте ересектің сабырлы әрекеті ерекше маңызды.

Тәрбиеші баланың сезімін жоққа шығармай, оған эмоциясын сөзбен жеткізуді және жағдайды бейбіт жолмен шешуді үйретуі керек.

Ең алдымен, күн тәртібін тұрақты ұйымдастыру маңызды. Баланың күн сайын шамалас уақытта тамақтануы, демалуы, ойнауы және серуендеуі оның күнделікті әрекеттерді алдын ала түсінуіне көмектеседі. Тапсырмалардың реті белгілі болған жағдайда балаға бір әрекеттен екіншісіне ауысу жеңілдеуі мүмкін.

Сонымен бірге топтағы ортаны ұйымдастыру кезінде артық шу мен назарды жиі бөлетін заттарды азайтып, ойын және оқу аймақтарын мүмкіндігінше нақты ажыратқан дұрыс.

Баланың шаршағанын немесе шамадан тыс қозғанын байқаған кезде қысқа үзіліс ұсынуға болады. Мысалы, бірнеше минут тыныш кітап қарау, жұмсақ ойыншықпен ойнау немесе тәрбиешімен бірге баяу тыныс алу жаттығуын орындау баланың көңіл күйін реттеуге көмектесуі мүмкін. Мұндай әрекеттер жазалау құралы ретінде емес, баланың өзін жайлы сезінуіне арналған мүмкіндік ретінде ұсынылуы қажет.

Педагогикалық қолдаудың келесі маңызды бағыты – ойын арқылы дамыту. Мектепке дейінгі жаста ойын баланың негізгі іс-әрекеттерінің бірі болғандықтан, ол зейінді, есте сақтауды, ережені орындауды және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға қолайлы орта қалыптастырады.

Л.С. Выготскийдің баланың дамуындағы ойынның рөлі туралы идеялары ойын барысында баланың күнделікті әрекетінен күрделірек міндеттерді меңгеруіне жағдай жасауға болатынын түсіндіреді. Мысалы, «Не өзгерді?» ойыны балалардың заттарды есте сақтауына және зейін қоюына көмектеседі. Тәрбиеші үстелге бірнеше зат қойып, балаларға оларды мұқият қарауды ұсынады. Кейін бір заттың орнын ауыстырады немесе алып тастайды. Балалар қандай өзгеріс болғанын анықтайды. Бұл ойынды баланың жасына және мүмкіндігіне қарай жеңілдетуге немесе күрделендіруге болады.

«Тыңда да қайтала» ойыны нұсқауды тыңдау және әрекетті ретімен орындау дағдыларын дамытуға бағытталады. Тәрбиеші алдымен бір қарапайым қимылды көрсетеді, ал бала оны қайталайды. Кейін тапсырмаға екінші қимыл қосылады.

Бала қиналған жағдайда талапты жеңілдетіп, дұрыс орындаған әрекетін атап өткен жөн. Мұнда жылдамдыққа емес, баланың тапсырманы түсінуіне және өз мүмкіндігіне қарай орындауына мән беріледі.

Қозғалыс белсенділігін дұрыс бағыттау үшін доппен ойындар, кедергілер арасымен жүру, қимылды қайталау және сергіту жаттығулары пайдалы болуы мүмкін. Мұндай әрекеттер балаға қозғалыс қажеттілігін қауіпсіз жағдайда қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Ал құммен және сумен ойнау кезінде заттарды құю, іріктеу, қалыпқа салу сияқты қарапайым тапсырмаларды қолдануға болады. Бұл әрекеттер баланың қызығушылығын қолдап, назарын белгілі бір іске шоғырландыруға мүмкіндік береді. Дегенмен олардың әсері баланың жеке ерекшелігіне және ұйымдастырылу тәсіліне байланысты екенін ескеру қажет.

Баланың жағымды әрекетін уақытында атап өту де маңызды. «Сен бүгін кезегіңді күттің», «Тапсырманы соңына дейін орындадың», «Досыңмен ойыншықты бөлістің» деген нақты мадақтау балаға қандай әрекетінің дұрыс болғанын түсінуге көмектеседі. Мадақтау шынайы әрі нақты болғаны жөн. Баланы басқа балалармен салыстырудың орнына оның өз жетістігін байқауға назар аудару керек.

Сонымен бірге тәрбиеші топтағы басқа балаларға да өзара сыйластықты үйретуі қажет. Белсенділігі жоғары баланы «тентек», «тәртіпсіз» деп атап, өзгелердің алдында ұялтуға болмайды. Мұндай сөздер баланың өзін қабылдауына және топпен қарым-қатынасына кері әсер етуі мүмкін. Оның орнына нақты әрекетті түсіндіріп, балама жол ұсынған тиімді. Мысалы, ойыншықты тартып алған жағдайда «Басқа баланың қолындағы затты рұқсатсыз алмаймыз. Ойнап болғанын күтейік немесе кезегіңді сұра» деп айтуға болады.

Ата-анамен сөйлескен кезде айыптау мен кінә тағудан аулақ болған дұрыс. «Балаңыз тәртіпсіз» деген жалпылама пікірдің орнына нақты жағдайды сипаттау қажет. Мысалы, баланың топтық тапсырма кезінде назарын жиі басқаға аударғанын немесе ойын барысында

кезегін күтуге қиналғанын айтып, осы жағдайларды бірге талқылауға болады. Мұндай әңгіме ата-ананың баланың ерекшелігін түсінуіне және ортақ шешім қабылдауына көмектеседі.

Осы тұрғыдан алғанда, ата-ана, тәрбиеші және маман арасындағы ынтымақтастық баланың даму ерекшеліктерін ескеріп, оған қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді. Ең маңыздысы – баланың қиындықтарын жасырмай, сонымен бірге оның мүмкіндіктерін де назардан тыс қалдырмау.

Қорытындылай келе, мектепке дейінгі жастағы балалардағы гипербелсенділік мәселесі тәрбиешіден шыдамдылықты, кәсіби білімді және әр балаға жеке қарауды талап етеді. Қозғалыс белсенділігінің жоғары болуы, зейінді тұрақты шоғырландырудағы қиындықтар немесе импульсивті әрекеттер баланың әдейі тәртіп бұзатынын білдірмейді. Сондықтан мұндай жағдайларды түсіну үшін баланың жас ерекшелігін, даму қарқынын және қоршаған ортаның ықпалын ескеру қажет.

Педагогикалық қолдаудың тиімділігі күн тәртібін дұрыс ұйымдастыру, тапсырмаларды баланың мүмкіндігіне сай ұсыну, ойын арқылы дамыту, қысқа әрі түсінікті нұсқау беру және жағымды әрекеттерін мадақтау сияқты тәсілдердің жүйелі қолданылуына байланысты. Сонымен қатар баланың эмоциялық жағдайын ескеріп, оны құрдастарымен салыстырмай, жетістіктерін бағалау маңызды.

Әр баланың қажеттілігін ескеріп, оның күшті жақтарын дамытуға мүмкіндік беру арқылы мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелеу мен оқыту үдерісін тиімді ұйымдастыруға болады. Балаға түсіністікпен қарау, оның жетістігін байқау және қауіпсіз психологиялық орта қалыптастыру – педагогикалық қолдаудың негізгі шарттары.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Заваденко Н.Н. Балалық шақтағы гипербелсенділік және зейін тапшылығы. – М.: Академия, 2005.

2. Арцишевская, И. Л. Работа психолога с гиперактивными детьми в детском саду / И. Л. Арцишевская. — Москва : Книголюб, 2003. — 54 с.

3. Лютова Е.К., Монина Г.Б. Шпаргалка для родителей: психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными, тревожными детьми. – СПб.: Речь, 2000

4. Арцишевская, И. Л. Работа психолога с гиперактивными детьми в детском саду / И. Л. Арцишевская. – Москва: Книголюб, 2003. – 54 с. – (Психологическая служба).

ГИПЕРАКТИВНОСТЬ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ОСОБЕННОСТИ И ПУТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ

Аннотация. В статье рассматривается влияние гиперактивности на детей дошкольного возраста, в частности — её воздействие на их внимание, поведение, эмоциональное состояние и взаимодействие со сверстниками. Кроме того, анализируется роль педагогов в работе с гиперактивными детьми: освещаются такие аспекты, как использование игровых методов обучения, организация распорядка дня, выстраивание позитивных взаимоотношений, а также значимость сотрудничества с родителями. Основная цель статьи — описание эффективных подходов к оказанию педагогической поддержки детям с признаками гиперактивности в условиях дошкольного образовательного учреждения.

Ключевые слова: дошкольное образование, гиперактивность, дефицит внимания, педагогическое сопровождение, поведение ребенка, взаимодействие с родителями.

Мадеева Фарида[1] **-** мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Смаилова Айгүл Тоқтауылқызы**[2]
мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғарғы қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МОНТЕССОРИ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ӨЗ-ӨЗІНЕ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ ДАҒДЫЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа: Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың өз өзіне қызмет корсетуді дамытудағы Монтессори педагогикасының маңызы қарастырылады. Мария Монтессоридің өмірі мен педагогикалық қызметіне шолу жасалып, әдістің негізгі қағидалары, дамытушы ортаны ұйымдастыру ерекшеліктері және арнайы дидактикалық материалдарды қолдану жолдары сипатталады. Сонымен қатар балалардың өзін-өзі күту, өздігінен шешім қабылдау, танымдық белсенділік таныту, жауапкершілік пен әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі айқындалады. Мақала мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне әдістемелік көмек көрсетуге бағытталған.

Кілт сөздер: Монтессори педагогикасы, мектепке дейінгі тәрбие, дамытушы орта, өзін-өзі күту, танымдық белсенділік, жеке даму.

М. Монтессори әдісі арқылы балалардың өз-өзіне қызмет көрсету дағдыларының тиімділігі Монтессори педагогикасында балалардың өз-өзіне қызмет көрсету дағдыларын қалыптастыру мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі болып саналады. Бұл бағыт баланың жауапкершілігін, ұқыптылығын және күнделікті өмірде қажетті әрекеттерді өздігінен орындау қабілетін дамытуға негізделген.

М. Монтессори ұсынған әдістеме бойынша бала белгілі бір әрекетті ересектің көмегінсіз орындауға біртіндеп үйренуі керек. Осы мақсатта балаларға арнайы дайындалған орта мен практикалық жаттығулар ұсынылады. Өз-өзіне қызмет көрсету дағдыларын дамытуға арналған жаттығулардың бірі – бантик байлау және аяққиімнің бауын байлау. Бұл әрекеттер барысында балалар бауларды айқастыруды, ілмек жасауды және оларды дұрыс бекітуді үйренеді. Мұндай жаттығулар қолдың ұсақ моторикасын, қимыл үйлесімділігін, зейінін және әрекеттердің реттілігін сақтау қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар бала өздігінен киіну дағдысын меңгеріп, күнделікті өмірде ересектерге тәуелділігін біртіндеп азайтады.

Балалардың дербестігін қалыптастыруда киімнің түймелерін тағу және ағыту, сыдырманы ашу және жабу жаттығулары да маңызды орын алады. Монтессори әдісінде бұл әрекеттерді меңгерту үшін арнайы түймелі, баулы және сыдырмалы жақтаулар қолданылады. Бала жаттығуды бірнеше рет қайталау арқылы қол қимылдарын үйлестіруге, әрекетті дұрыс

орындауға және өз нәтижесін бақылауға дағдыланады. Мұндай жұмыстар баланың киіну және шешіну кезінде өзіне сенімді әрекет етуіне ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға және өздігінен әрекет ету дағдыларын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Осы мақсатта қолданылатын тиімді педагогикалық әдістердің бірі – Монтессори әдісі. Бұл әдістің негізін қалаған италиялық дәрігер, педагог және ағартушы Мария

Монтессори балалардың табиғи даму ерекшеліктерін зерттеп, олардың еркіндігіне, дербестігіне және жеке мүмкіндіктеріне негізделген педагогикалық жүйе қалыптастырды. Қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беру жүйесінде баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға және өздігінен әрекет ету дағдыларын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Осы мақсатта қолданылатын тиімді педагогикалық әдістердің бірі – Монтессори әдісі.

Бұл әдістің негізін қалаған италиялық дәрігер, педагог және ағартушы Мария Монтессори (1870–1952) балалардың табиғи даму ерекшеліктерін зерттеп, олардың еркіндігіне, дербестігіне және жеке мүмкіндіктеріне негізделген педагогикалық жүйе қалыптастырды. Қоғамның әлеуметтік-мәдени дамуы білім беру жүйесінің алдына жас ұрпақты жан-жақты дамыған, дербес ойлайтын, жауапкершілігі жоғары және шығармашылық қабілеті қалыптасқан тұлға ретінде тәрбиелеу міндетін қойып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту кезеңі баланың жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуында ерекше орын алады.

Өйткені дәл осы кезеңде баланың қоршаған ортаға деген көзқарасы, танымдық қызығушылығы, қарым-қатынас жасау мәдениеті және өздігінен әрекет етуге деген талпынысы қалыптасады. маңызды міндеттердің бірі – оның дербестігін дамыту.

Дербестік дегеніміз – баланың өз жасына және мүмкіндіктеріне сәйкес әрекет таңдай алуы, қарапайым шешімдер қабылдауы, күнделікті міндеттерді орындауы және өз әрекетінің нәтижесін түсінуі. Дербес бала барлық істі ересектердің көмегінсіз орындауға міндетті емес. Керісінше, ол қажетті жағдайда көмек сұрай білетін, өз мүмкіндіктерін бағалайтын, әрекет етуге ұмтылатын және біртіндеп жауапкершілікті меңгеретін тұлға болып қалыптасады. Баланың дербестігін дамытуға бағытталған педагогикалық жүйелердің ішінде италиялық дәрігер, педагог және ағартушы Мария Монтессори ұсынған әдістеменің өзіндік орны бар. Оның педагогикалық тұжырымдамасы баланың табиғи мүмкіндіктерін ашуға, жеке даму қарқынын құрметтеуге және өздігінен білім алуына жағдай жасауға негізделген.

Өз-өзіне қызмет көрсету дағдыларына жеке бас гигиенасын сақтау да жатады. Қолды дұрыс жуу, сабынды пайдалану, қолды сүлгімен сүрту, тарақпен шашты реттеу және жеке заттарын таза ұстау сияқты әрекеттер балалардың күнделікті өміріне енгізілуі қажет. Тәрбиеші осы әрекеттердің орындалу ретін көрсетіп, балалардың оларды өздігінен орындауына жағдай жасайды. Нәтижесінде балалар тазалықты сақтаудың маңызын түсініп, гигиеналық әдеттерді қалыптастырады.

Монтессори әдісінде күнделікті тұрмыстық әрекеттерге де ерекше көңіл бөлінеді. Мысалы, суды бір ыдыстан екінші ыдысқа құю, қасықпен заттарды бір ыдыстан екіншісіне ауыстыру, майлықты бүктеу, киімдерін реттеу, ойыншықтарды жинау және заттарды өз орнына қою жаттығулары баланың практикалық дағдыларын дамытады. Бұл әрекеттер арқылы бала ұқыптылыққа, тәртіптілікке, жауапкершілікке және бастаған жұмысын аяқтауға үйренеді. Аталған жаттығулардың тиімділігі баланың әрекетті өз қолымен орындауына және нәтижесін бақылауына байланысты.

Тәрбиеші дайын әрекетті баланың орнына орындамай, оны дұрыс орындау жолын көрсетіп, қажет болған жағдайда бағыт-бағдар береді. Баланың жеке даму қарқыны мен мүмкіндіктерін ескеру маңызды. Тапсырмалар жас ерекшелігіне сәйкес таңдалып, қарапайым әрекеттерден күрделі әрекеттерге қарай біртіндеп ұйымдастырылады. Монтессори әдісін жүйелі қолдану нәтижесінде балалардың өзіне қызмет көрсету дағдылары жетіліп, дербестігі

мен өзіне деген сенімі артады. Олар күнделікті әрекеттерді орындауға белсенді қатысып, өз заттарына ұқыпты қарауға және ортақ ережелерді сақтауға дағдыланады. Осылайша, Монтессори педагогикасы мектепке дейінгі жастағы балалардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруға, әлеуметтік ортаға бейімделуіне және жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді педагогикалық әдістердің бірі болып табылады.

М. Монтессори баланың дамуы үшін оның жеке ерекшеліктерін ескеру, қоршаған ортаны дұрыс ұйымдастыру және өздігінен әрекет етуіне мүмкіндік беру қажет екенін тәжірибе жүзінде негіздеуге ұмтылды. Ол балаларды бақылау арқылы олардың әрекет үстінде, нақты заттармен жұмыс істеу барысында және өз қызығушылығына сәйкес тапсырмаларды орындағанда белсенді үйренетінін байқады.

1907 жылы 6 қаңтарда Рим қаласындағы Сан-Лоренцо ауданында М. Монтессори алғашқы «Балалар үйін» ашты. Бұл мекемеде ол балаларға арналған арнайы дамытушы орта қалыптастырып, күнделікті өмір дағдыларын меңгеруге, сенсорлық материалдармен жұмыс істеуге және өздігінен әрекет етуге мүмкіндік берді. Осы тәжірибелердің негізінде Монтессори әдісі жүйеленіп, кейіннен көптеген елдердің білім беру тәжірибесінде қолданыла бастады.

Монтессоридің педагогикалық көзқарасының өзегінде баланы құрметтеу, оның жеке мүмкіндіктеріне сену және дамуына қолайлы жағдай жасау идеясы жатыр. Оның пайымдауынша, ересектің міндеті – баланың орнына барлық істі орындау емес, керісінше, оның өздігінен әрекет етуіне қажетті жағдай туғызу. Бұл қағида бүгінгі мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі баланың белсенділігін, бастамашылдығын және жеке қабілеттерін дамыту міндеттерімен үндеседі.

Монтессори педагогикасында балаға арнайы ұйымдастырылған орта ұсынылады. Онда әртүрлі дидактикалық материалдар, күнделікті өмірге қажетті құралдар және сенсорлық дамуға арналған заттар орналастырылады. Бала өзіне қызықты материалды таңдап, онымен жұмыс істейді, әрекетінің нәтижесін бақылайды және қажет болған жағдайда қатесін өздігінен түзетуге мүмкіндік алады.

Монтессори әдісі баланың жеке тұлғасын құрметтеуге, оның өздігінен әрекет етуіне және қоршаған ортаны тәжірибе арқылы тануына негізделген педагогикалық жүйе болып табылады. Бұл әдісте балаға дайын ақпаратты ғана ұсынумен шектелмей, оны зерттеуге, салыстыруға, бақылауға және тәжірибе жасауға мүмкіндік беріледі.

Монтессори педагогикасының негізгі қағидаларының бірі – баланың дербестігін қолдау. Бала өзіне ұсынылған әрекеттердің ішінен таңдау жасап, тапсырманы өз мүмкіндігіне қарай орындайды. Мысалы, ойын құралдарын жинау, өсімдікті суару, кітаптарды реттеу немесе киімін кию сияқты күнделікті әрекеттер оның өзіне қызмет көрсету дағдыларын жетілдіреді.

Бірінші маңызды қағида – баланың жеке даму қарқынын құрметтеу. Әр баланың қабілеті, қызығушылығы және тапсырманы орындау жылдамдығы әртүрлі болады. Сондықтан педагог балаларды бір-бірімен салыстырмай, әрқайсысының жеке жетістігін бағалауы қажет.

Екінші қағида – арнайы дайындалған дамытушы ортаны ұйымдастыру . Ортаның қолжетімді, қауіпсіз және реттелген болуы баланың өздігінен әрекет етуіне мүмкіндік береді. Материалдар баланың бойына сәйкес орналасып, әр заттың тұрақты орны болғаны дұрыс.

Үшінші қағида – тәжірибе арқылы үйрену. Бала заттарды ұстап көру, құрастыру, сұрыптау, құю, салыстыру және орналастыру арқылы жаңа түсініктерді меңгереді. Мұндай әрекеттер танымдық белсенділікті арттырып, білімді тәжірибемен байланыстыруға көмектеседі.

Төртінші қағида – еркіндік пен жауапкершіліктің үйлесімділігі. Бала әрекетті таңдауда белгілі бір еркіндікке ие болғанымен, ортақ ережелерді сақтауды, құралдарды ұқыпты пайдалануды және басқа балалардың әрекетіне құрметпен қарауды үйренеді.

Аталған қағидалар өзара сабақтасып, баланың дербестігін қалыптастыруға бағытталған тұтас педагогикалық ортаны құрайды. Баланың дербестігін дамытудың негізгі бағыттары

Мектепке дейінгі жастағы баланың дербестігі бірнеше өзара байланысты бағыт бойынша қалыптасады. Оларды жүйелі дамыту баланың күнделікті өмірге бейімделуіне және жеке мүмкіндіктерін ашуына жағдай жасайды.

Өзін-өзі күту дағдылары. Баланың дербестігі ең алдымен күнделікті қажеттіліктерін орындаудан басталады. Мысалы, қол жуу, киімін кию, аяққиімін реттеу, тамақтану құралдарын пайдалану және жеке заттарын орнына қою сияқты әрекеттер біртіндеп меңгеріледі. Тәрбиеші әрекетті орындаудың ретін көрсетіп, баланың өздігінен қайталауына мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. М.Г.Сорокова.Система М.Монтессори теория и практика. Москва, 2013.
2. Э.М. Стэндинг. Жизнь и творчество Марии Монтессори.Санкт-Петербург.
3. Н.Қалмағанбетова, А.Туякова, У.Майбасова. Монтессори педагогикасы негізінде мектепке дейінгі жастағы балалардың өзіне – өзі қызмет көрсету дағдыларын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. Қарағанды 2013.
4. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы, 2022 жыл.
5. Мектепке дейінгі ұйымдарда жас кезеңдеріне сәйкес түрлі балалар әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2025.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ САМООБСЛУЖИВАНИЯ У ДЕТЕЙ ПО МЕТОДИКЕ МОНТЕССОРИ

Аннотация: В статье рассматривается значение педагогики Монтессори в развитии навыков самообслуживания у детей дошкольного возраста. Представлен обзор жизни и педагогической деятельности Марии Монтессори, раскрыты основные принципы метода, особенности организации развивающей среды и способы использования специальных дидактических материалов. Кроме того, определена роль воспитателя в формировании у детей навыков самообслуживания, самостоятельного принятия решений, познавательной активности, ответственности и социального взаимодействия. Статья направлена на оказание методической помощи педагогам организаций дошкольного образования.

Ключевые слова: педагогика Монтессори, дошкольное воспитание, развивающая среда, навыки самообслуживания, познавательная активность, индивидуальное развитие.

THE EFFECTIVENESS OF DEVELOPING SELF-CARE SKILLS IN CHILDREN THROUGH THE MONTESSORI METHOD

Abstract: The article examines the importance of Montessori pedagogy in developing self-care skills in preschool children. It provides an overview of Maria Montessori’s life and pedagogical work, outlines the fundamental principles of the Montessori method, describes the organization of a developmental environment, and explains how specialized didactic materials can be used. In addition, the article highlights the role of the educator in fostering children’s self-care skills, independent decision-making, cognitive engagement, responsibility, and social interaction. The article aims to provide methodological support for teachers working in preschool education institutions.

Keywords: Montessori pedagogy, preschool education, child independence, self-care skills, cognitive activity, individual development.

Мұратбек Жанылсын[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл[2]**
мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ОТБАСЫ МЕН БАЛАБАҚША ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ – БАЛАНЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

Андатпа. Бұл мақалада отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастықтың баланың тұлғалық дамуына ықпалы қарастырылады. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту үдерісінде отбасы және педагог арасындағы өзара түсіністік, сенімді қарым-қатынас пен бірлескен әрекеттің маңыздылығы айқындалады. Баланың бойында адамгершілік қасиеттерді, ұлттық құндылықтарды, қарым-қатынас мәдениетін, дербестік пен жауапкершілікті қалыптастырудағы ата-ана мен тәрбиешінің рөлі талданады. Сонымен қатар отбасы мен балабақша байланысын нығайтуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер, бірлескен іс-шаралар мен педагогикалық қолдау жолдары ұсынылады. Мақаланың негізгі мақсаты – баланың жан-жақты дамуына қолайлы орта қалыптастыруда отбасы мен балабақша ынтымақтастығының маңызын негіздеу және тәрбие үдерісіндегі өзара сериктестікті жетілдіру жолдарын көрсету.

Түйін сөздер: балабақша, ынтымақтастық, тұлғалық даму, , ата-ана, педагог, тәрбие үдерісі, ұлттық құндылықтар.

Қазіргі қоғамда өскелең ұрпақтың тұлғалық дамуына, тәрбиесіне және рухани қалыптасуына ерекше мән берілуде. Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мектепке дейінгі кезеңнен басталады. Бұл кезеңде оның мінез-құлқы, қоршаған ортаға көзқарасы, қарым-қатынас жасау дағдылары, адамгершілік қасиеттері мен ұлттық құндылықтарға деген құрметі қалыптасады. Сондықтан баланың жан-жақты дамуына жағдай жасау – отбасы мен мектепке дейінгі ұйымның ортақ міндеті.

Отбасы – баланың алғашқы тәрбие ортасы, ал балабақша – оның әлеуметтік ортаға бейімделуіне, танымдық қабілеттерінің дамуына және құрдастарымен қарым-қатынас орнатуына ықпал ететін маңызды білім беру мекемесі. Бала отбасында мейірімділік, сыйластық, қамқорлық сияқты қасиеттерді бойына сіңірсе, балабақшада осы қасиеттерін тәжірибе жүзінде дамытып, қоғамдық ортада өзін дұрыс ұстауды үйренеді. Осы тұрғыдан алғанда, ата-ана мен педагогтің тәрбиелік талаптарының бірізділігі және өзара түсіністігі баланың үйлесімді дамуына негіз болады.Отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастық тек ата-аналар жиналысын өткізумен немесе мерекелік іс-шараларға қатысумен шектелмеуі тиіс.

Ол – баланың жеке ерекшеліктерін ескеру, оның қызығушылықтары мен қажеттіліктерін түсіну, тәрбиелік мәселелерді бірлесе шешу және ортақ мақсатқа бағытталған жүйелі жұмыс жүргізу үдерісі. Ата-ана мен тәрбиеші арасында сенімді қарым-қатынас орнаған жағдайда баланың бойында өзіне деген сенімділік, дербестік, жауапкершілік және өзгелермен тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті қалыптасады. Сонымен қатар қазіргі кезеңде ата-аналардың жұмысбастылығы, бала тәрбиесіне қатысты көзқарастардың әртүрлілігі және отбасы мен балабақша арасындағы байланыстың жүйелі болмауы бірқатар мәселелер туындатуы мүмкін. Мұндай жағдайда педагогтің ата-аналармен тиімді байланыс орнатуы, кеңес беруі, бірлескен жобалар мен тәрбиелік іс-шараларды ұйымдастыруы ерекше маңызға ие.

Ұлттық салт-дәстүрлерді, отбасылық құндылықтарды және адамгершілік қағидаларды ортақ тәрбиелік жұмыстың мазмұнына енгізу де баланың рухани дамуына оң ықпал етеді.Мақаланың өзектілігі – баланың тұлғалық дамуын қамтамасыз етуде отбасы мен балабақша арасындағы өзара серіктестікті нығайту, тәрбиелік ықпалды біріздендіру және ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру қажеттілігімен айқындалады.

Мақаланың мақсаты – отбасы мен балабақша ынтымақтастығының баланың тұлғалық дамуына ықпалын анықтау және тиімді серіктестік орнатудың жолдарын ұсыну.Мақаланың міндеттері: отбасы мен балабақша ынтымақтастығының педагогикалық маңызын ашу; баланың тұлғалық қалыптасуындағы ата-ана мен тәрбиешінің рөлін айқындау;бірлескен тәрбиенің адамгершілік қасиеттер мен ұлттық құндылықтарды қалыптастырудағы ықпалын қарастыру;ата-аналармен жұмыстың тиімді әдістері мен формаларын ұсыну;отбасы мен балабақша арасындағы серіктестікті жетілдіруге бағытталған практикалық ұсыныстар әзірлеу.

Осыған орай, отбасы мен балабақша ынтымақтастығын жүйелі ұйымдастыру – баланың жан-жақты дамуына, әлеуметтік ортаға бейімделуіне және болашақта жауапкершілігі жоғары, адамгершілігі мол тұлға болып қалыптасуына ықпал ететін маңызды педагогикалық шарттардың бірі.Отбасы мен балабақша ынтымақтастығының педагогикалық маңызы.Отбасы мен балабақша арасындағы ынтымақтастық – баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды педагогикалық үдеріс. Мектепке дейінгі кезеңде баланың дүниетанымы кеңейіп, мінез-құлқы, қарым-қатынас дағдылары, адамгершілік қасиеттері мен өзіндік көзқарасы қалыптаса бастайды. Осы кезеңде отбасы мен балабақшаның тәрбиелік ықпалы өзара үйлесімді болуы қажет. Өйткені бала отбасында алған тәрбиесін балабақшадағы әлеуметтік қарым-қатынас арқылы толықтырып, күнделікті өмірде қолдануды үйренеді.

Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Бала ата-анасының іс-әрекетін бақылау, олардың сөздері мен мінез-құлқына еліктеу арқылы қоршаған орта туралы алғашқы түсініктерді меңгереді. Отбасындағы өзара сыйластық, мейірімділік, қамқорлық, үлкенге құрмет және кішіге ізет көрсету сияқты қасиеттер баланың тұлғалық қалыптасуына негіз болады.

Ал балабақшада педагог осы қасиеттерді дамытуға, баланың құрдастарымен қарым-қатынас жасауына, өз ойын еркін жеткізуіне және қоғамдық ортада өзін дұрыс ұстауына бағыт-бағдар береді.Отбасы мен балабақша ынтымақтастығының басты мақсаты – баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның үйлесімді дамуына қолайлы тәрбиелік орта қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін ата-ана мен педагог арасында өзара сенім, құрмет, ашық қарым-қатынас және ортақ жауапкершілік болуы маңызды.

Баланың тұлғалық дамуындағы ата-ана мен тәрбиешінің рөлі. Баланың тұлғалық дамуы ең алдымен оның күнделікті қарым-қатынасы мен қоршаған ортаның ықпалы арқылы жүзеге асады. Ата-ана баланың бойында алғашқы адамгершілік түсініктерді, отбасылық құндылықтарды, әдептілік пен жауапкершілікті қалыптастырса, тәрбиеші оның әлеуметтік ортада өзін танытуына, құрдастарымен тіл табысуына және өз қабілеттерін дамытуына мүмкіндік береді.Баланың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда ата-ана мен тәрбиешінің тәрбиелік талаптарының бірізділігі ерекше маңызды. Мысалы, балабақшада балаларды ойыншықтарын жинауға, өз заттарына ұқыпты қарауға және ортақ ережелерді сақтауға

үйретсе, ата-аналар бұл дағдыларды үй жағдайында да қолдауы керек. Осындай бірізді әрекеттер баланың дербестігін арттырып, жауапкершілік сезімін қалыптастырады.

Сонымен қатар баланың пікірін тыңдау, оның сезімдерін түсіну, жетістіктерін бағалау және қателіктерін сабырмен түсіндіру оның өзіне деген сенімділігін арттырады. Педагог пен ата-ана баланы басқа балалармен салыстырмай, оның жеке жетістіктеріне назар аударғаны жөн. Әр баланың қызығушылығы, қабілеті және даму қарқыны әртүрлі болғандықтан, тәрбиелік қолдау да оның жеке қажеттіліктеріне сәйкес ұйымдастырылуы қажет.Осы тұрғыдан алғанда, ата-ана мен тәрбиешінің өзара байланысы баланың адамгершілік қасиеттерін, қарым-қатынас мәдениетін, дербестігін және әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға ықпал етеді.

Отбасы мен балабақша ынтымақтастығын ұйымдастырудың тиімді әдістері. Отбасы мен балабақша арасындағы серіктестікті нығайту үшін дәстүрлі және заманауи әдістерді тиімді үйлестіру қажет. Ата-аналар жиналысы, жеке кеңес беру, ашық есік күндері, тренингтер, сауалнамалар, шеберлік сағаттары және бірлескен шығармашылық жобалар өзара әрекеттесудің тиімді формалары болып саналады. Ата-аналар жиналысы барысында балалардың жас ерекшеліктері, тәрбиелік мәселелер және баланың дамуын қолдау жолдары талқыланады. Жеке кеңестер ата-аналарға баласының мінез-құлқы мен қажеттіліктеріне қатысты нақты ұсыныстар алуға мүмкіндік береді.

Ал тренингтер мен шеберлік сағаттары ата-аналардың педагогикалық білімін жетілдіруге және бала тәрбиесіндегі тиімді тәсілдерді меңгеруіне көмектеседі.Қазіргі уақытта цифрлық байланыс құралдары да ынтымақтастықты дамытуда маңызды орын алады. Ата-аналарға балалардың жетістіктері туралы ақпарат беру, тәрбиелік ұсыныстармен бөлісу және кері байланыс орнату үшін электрондық хабарламалар мен арнайы байланыс топтарын пайдалануға болады. Дегенмен цифрлық қарым-қатынас тікелей кездесулер мен жеке пікір алмасуды толық алмастырмауы тиіс. Ынтымақтастықтың тиімділігі ата-аналардың іс-шараларға қатысуымен ғана емес, олардың баланың тәрбиесі мен дамуына жүйелі түрде атсалысуымен де бағаланады. Сондықтан педагог әр отбасының мүмкіндіктерін ескеріп, ата-аналардың белсенді қатысуына қолайлы жағдай жасауы қажет.

Ұлттық құндылықтар негізінде бірлескен тәрбие жұмысын ұйымдастыру. Отбасы мен балабақша ынтымақтастығының маңызды бағыттарының бірі – ұлттық құндылықтарды дәріптеу және балалардың бойында адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру.

Халықтың салт-дәстүрлері, ұлттық ойындары, ертегілері мен отбасылық әдет-ғұрыптары баланың мәдени танымын кеңейтіп, туған жеріне, отбасына және ұлттық мұраға деген құрметін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл бағытта ата-аналар мен педагогтер бірлескен тәрбиелік іс-шаралар ұйымдастыра алады. Мысалы, «Отбасымның дәстүрлері» жобасы аясында әр отбасы өзіне тән жақсы дәстүрлермен таныстырып, балалармен бірге шығармашылық жұмыс дайындайды. Мұндай іс-шаралар балалардың отбасы туралы түсінігін кеңейтіп, ұрпақтар сабақтастығын нығайтады. Сонымен қатар «Отбасылық ұлттық ойындар» шарасы арқылы балалар ата-аналарымен бірге асық ойындары, қимылды ұлттық ойындар және басқа да жас ерекшеліктеріне сәйкес ойын түрлерімен таныса алады.

Ал халық ертегілерін сахналау, ұлттық бұйымдар көрмесін ұйымдастыру және қолөнер бұйымдарын жасау балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Ұлттық құндылықтарды күнделікті тәрбие жұмысына енгізу баланың бойында үлкенді құрметтеу, кішіге қамқор болу, достықты бағалау, еңбекқорлық және мейірімділік сияқты қасиеттерді қалыптастыруға көмектеседі. Бұл ретте ата-ана мен педагогтің жеке үлгісі ерекше маңызға ие.

Отбасы мен балабақша серіктестігін жетілдіру жолдары.

Отбасы мен балабақша ынтымақтастығын жетілдіру үшін серіктестікті жүйелі жоспарлау, ата-аналардың қажеттіліктерін ескеру және тәрбиелік жұмыстың нәтижесін бірлесіп талдау қажет. Ең алдымен, педагог ата-аналармен тұрақты байланыс орнатып, баланың жетістіктері мен даму ерекшеліктері туралы ақпаратты уақытылы жеткізіп отырғаны дұрыс.Ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру мақсатында тақырыптық кездесулер, практикалық семинарлар, пікірталастар және кеңес беру жұмыстарын

ұйымдастыру ұсынылады. Мұндай кездесулерде баланың жас ерекшеліктері, жағымды мінез-құлық қалыптастыру, эмоцияларын басқаруға көмектесу және дербестігін дамыту мәселелері қарастырылуы мүмкін.Серіктестікті жетілдірудің тағы бір жолы – ата-аналарды балабақшаның күнделікті тәрбиелік жұмысына белсенді тарту. Бірлескен жобалар, отбасылық шығармашылық байқаулар, спорттық сайыстар, қайырымдылық акциялары және табиғатты қорғауға арналған іс-шаралар ата-ана мен баланың ортақ әрекетін күшейтеді.

Сонымен бірге әр отбасының әлеуметтік жағдайы мен уақыт мүмкіндіктерін ескеріп, қатысудың әртүрлі формаларын ұсыну маңызды.Ынтымақтастықтың нәтижелілігін бағалау үшін ата-аналардың пікірлерін жинау, бірлескен іс-шараларға қатысу деңгейін талдау және балалардың күнделікті әрекеттеріндегі оң өзгерістерді бақылау әдістерін қолдануға болады. Мұндай талдау келесі жұмыстарды жетілдіруге және ата-аналармен өзара әрекеттесудің тиімді жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.

Қорыта айтқанда, отбасы мен балабақша ынтымақтастығы – баланың тұлғалық дамуы мен тәрбиесінің маңызды негіздерінің бірі. Мектепке дейінгі кезеңде баланың адамгершілік қасиеттері, қарым-қатынас мәдениеті, дербестігі, жауапкершілігі және қоршаған ортаға деген көзқарасы қалыптасады. Осы үдерісте отбасы мен балабақшаның тәрбиелік ықпалының бірізділігі баланың үйлесімді дамуына қолайлы жағдай жасайды.

Мақалада қарастырылған мәселелер отбасы мен педагог арасындағы өзара сенім, ашық қарым-қатынас және ортақ жауапкершілік бала тәрбиесінің нәтижелілігін арттыруда маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Сондықтан екі тараптың бірлескен әрекеті кездейсоқ емес, жүйелі әрі мақсатты түрде ұйымдастырылуы қажет.Отбасы мен балабақша ынтымақтастығын жетілдіру үшін ата-аналармен тұрақты кері байланыс орнату, жеке кеңестер мен тақырыптық кездесулер өткізу, бірлескен шығармашылық жобаларды жүзеге асыру және ұлттық құндылықтарды дәріптейтін іс-шараларды ұйымдастыру ұсынылады.

Практикалық тұрғыдан алғанда, әрбір мектепке дейінгі ұйымда ата-аналармен бірлескен жұмыстың жылдық жоспарын әзірлеп, оның орындалуына жауапты педагогтерді белгілеп, нәтижелерін жүйелі түрде талдап отырғаны тиімді. Тәрбиешілер ата-аналармен ай сайын тақырыптық кездесулер ұйымдастырып, ата-аналар комитетімен бірлесіп отбасылық жобалар өткізсе, ал ата-аналар үй жағдайында балабақшада қалыптасқан жағымды дағдыларды қолдаса, тәрбиелік сабақтастық нығая түседі. Осылайша, отбасы мен балабақша арасындағы тиімді серіктестік баланың өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары, адамгершілік қасиеттері қалыптасқан және ұлттық құндылықтарды құрметтейтін тұлға болып дамуына ықпал етеді. Демек, бала тәрбиесіндегі ортақ мақсатқа жетудің басты шарты – отбасы мен балабақшаның өзара түсіністікке, сенімге және үздіксіз ынтымақтастыққа негізделген бірлескен әрекеті.

Қолданылған әдебиеттері:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде, № 319-III. – «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319 _

2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, 2022

3. Жұмабекова Ф. Мектепке дейінгі педагогика: оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2008

4. Жиенбаева С.Н., Бекмағамбетова Р.К., Сыздықбаева А.Ж., Бөлшекбаева Ә.И. Мектепке дейінгі педагогика: оқу құралы. – Алматы: Альманах, 2018. – 269 б.

5. Жүндібаева Т.Н. Отбасы педагогикасы: оқулық. – Алматы: Экономика, 2014. – 312 б.

6. Қапанова А. Отбасы мен балабақша ынтымақтастығы // Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту. – 2014. – № 6. – 8–9-бб.

Асан Бахжанар[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Әмірова Сағира Абзалқызы[2] -** арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІҢ ДАМЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі білім беруде цифрлық технологияларды көркем әдебиетпен ұштастырудың маңызы қарастырылады. Ыбырай Алтынсариннің «Әке мен бала» әңгімесін меңгертуде интерактивті суреттер, аудиожазбалар, бейнематериалдар мен дидактикалық ойындарды қолдану жолдары ұсынылады. Бұл әдістер балалардың сөздік қорын байытып, байланыстырып сөйлеуін, танымдық қызығушылығын және адамгершілік қасиеттерін дамытуға ықпал етеді.

Кілт сөздер: цифрлық технологиялар, көркем әдебиет, мектепке дейінгі білім беру, тіл дамыту, қауіпсіздік.

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды тиімді пайдалану маңызды бағыттардың біріне айналды. Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың қызығушылығын арттыру, олардың танымдық белсенділігін дамыту және оқу материалын түсінікті жеткізу үшін дәстүрлі әдістермен қатар заманауи цифрлық құралдарды қолдануға болады.

Көркем шығарма – баланың рухани дамуына, тілдік қабілетінің қалыптасуына және адамгершілік құндылықтарды меңгеруіне ықпал ететін маңызды тәрбие құралы. Ертегілер, әңгімелер мен өлеңдер арқылы балалар жақсылық пен жамандықты ажыратуды, үлкенді құрметтеуді, еңбекқорлық пен жауапкершілікті үйренеді.

Цифрлық технологияларды көркем әдебиетпен ұштастыру балалардың шығарманың мазмұнын жақсы түсінуіне, кейіпкерлердің іс-әрекетін талдауына және өз ойын еркін жеткізуіне жағдай жасайды. Алайда цифрлық құралдар тәрбиешінің көркем шығарманы мәнерлеп оқуын және балалармен тікелей қарым-қатынасын алмастырмауы керек.

1. Көркем шығармаларды оқытуда цифрлық технологиялардың маңызы Көркем шығармаларды оқыту барысында цифрлық технологияларды пайдалану балалардың қабылдау ерекшеліктеріне сәйкес көрнекілік пен дыбыстық ақпаратты үйлестіруге мүмкіндік береді. Мысалы, интерактивті тақта арқылы шығарманың суреттерін көрсетуге, аудиожазба арқылы мәтінді тыңдатуға, ал қысқа анимациялық бейне арқылы оқиғаның желісін түсіндіруге болады.

Цифрлық құралдарды қолданудың негізгі мүмкіндіктері.

Танымдық қызығушылықты арттыру. Балалар көркем шығармаға қызығушылық танытып, оның мазмұнын белсенді қабылдайды. Сөздік қорды дамыту. Жаңа сөздерді суретпен

байланыстырып, мағынасын түсіндіруге болады. Байланыстырып сөйлеуді қалыптастыру.

Балалар оқиғаны ретімен айтып, кейіпкерлердің әрекеттерін сипаттайды. Шығармашылық қабілетті дамыту. Балалар оқиғаға қатысты сурет салып, кейіпкерлерді бейнелеп, әңгіменің жалғасын ойластырады.

Адамгершілік тәрбие беру. Шығарма мазмұны арқылы еңбекқорлық, үнемшілдік, үлкенді сыйлау сияқты қасиеттер түсіндіріледі. Бұл цифрлық құралдарды тек қызықтыру үшін емес, нақты педагогикалық мақсатқа сай қолданудың маңызын көрсетеді.

Ыбырай Алтынсариннің «Әке мен бала» әңгімесін цифрлық технологиялармен ұштастыру. Ыбырай Алтынсарин – қазақ балалар әдебиетінің дамуына үлес қосқан ағартушы, педагог және жазушы. Оның шығармаларында еңбекқорлық, білімге ұмтылу, адамгершілік пен тәрбиелік құндылықтар кеңінен көрініс табады. «Әке мен бала» әңгімесінде әкесі баласына жолда жатқан ескі тағаны алып жүруді ұсынады. Бала оны қажетсіз деп санайды. Әкесі тағаны өзі алып, кейін сатып, сол ақшаға шие алады. Жолда шиені біртіндеп түсіргенде, бала әрқайсысын еңкейіп алып жейді. Осы оқиға арқылы автор баласына әкенің ақылын тыңдаудың, ұсақ нәрсені де бағалаудың және еңбектің қадірін түсінудің маңызын көрсетеді Бұл шығарманы мектепке дейінгі балаларға таныстыруда төмендегі цифрлық әдістерді қолдануға болады.

1. Интерактивті суреттер арқылы таныстыру

Мақсаты: балалардың сөздік қорын молайту, жаңа сөздерді түсіндіру және шығарманы тыңдауға қызығушылығын арттыру.Тәрбиеші интерактивті тақтадан әке мен баланың, ескі тағаның және шиенің суреттерін көрсетеді.

Балалар суреттерге қарап, заттарды атайды және олардың не үшін қолданылатыны туралы болжам жасайды. Аудиожазба арқылы тыңдату Тәрбиеші әңгімені өзі мәнерлеп оқиды немесе алдын ала дайындалған сапалы аудиожазбаны пайдаланады. Тыңдағаннан кейін балаларға оқиғаның мазмұны бойынша сұрақтар қойылады. Мысалы: Әкесі баласына не айтты? Бала неге тағаны алғысы келмеді? Әңгімеден қандай ой түйдің?

Мақсаты: тыңдалым дағдысын, есте сақтау қабілетін және сұрақтарға толық жауап беру дағдысын дамыту.

Әңгіменің мазмұнына сәйкес дайындалған қысқа бейне немесе слайдтар көрсетіледі. Оқиға бірнеше бөлікке бөлінеді: тағаны табу, оны сату, шие сатып алу және баланың әрекеті.Балалар оқиға бөліктерін ретімен орналастырып, не болғанын айтып береді.

2. Цифрлық дидактикалық ойын

Wordwall немесе басқа қолжетімді интерактивті платформада «Дұрыс жауапты таңда» ойынын ұйымдастыруға болады. Балалар шығарма кейіпкерлері мен оқиғаларына қатысты суреттерді сәйкестендіреді немесе қарапайым сұрақтарға жауап береді.

Мысалы: Ескі тағаны кім алып жүрді? Әкесі тағаны не істеді? Әңгіме бізді қандай қасиетке үйретеді? Мақсаты: шығарманың мазмұнын бекіту, зейінді дамыту және балалардың сабаққа белсенді қатысуына мүмкіндік беру.

Цифрлық технологияны тиімді пайдалану үшін тәрбиеші бірнеше шартты ескеруі қажет. Біріншіден, қолданылатын материал баланың жас ерекшелігіне, қабылдау мүмкіндігіне және тілдік деңгейіне сай болуы керек. Екіншіден, цифрлық материалдың мазмұны көркем шығарманың тәрбиелік идеясын бұрмаламауы тиіс. Үшіншіден, экран алдында ұзақ отыруға жол бермей, цифрлық тапсырмаларды әңгімелесу, қимыл-қозғалыс, ойын және шығармашылық әрекеттермен алмастырып отырған жөн.Төртіншіден, тәрбиеші балалармен тікелей қарым-қатынас орнатып, олардың жауаптарын тыңдауы және түсінбеген тұстарын түсіндіруі қажет. Бесіншіден, интернеттен алынған бейнелер мен суреттердің мазмұны алдын ала тексеріліп, балалардың қауіпсіздігі сақталуы керек.

Цифрлық технологияның тиімділігі экранның көп қолданылуымен емес, баланың шығарманы түсінуіне, ойлауына және өз ойын айтуына қаншалықты көмектесетінімен анықталады.

Қортындылай келгенде цифрлық технологияларды көркем шығармалармен ұштастыру – мектепке дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын арттыруға, тілін дамытуға және

адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін тиімді әдістердің бірі.

Интерактивті суреттер, аудиожазбалар, қысқа бейнелер мен цифрлық ойындар көркем шығарманың мазмұнын балаларға түсінікті әрі қызықты түрде жеткізуге көмектеседі.

Ыбырай Алтынсариннің «Әке мен бала» әңгімесін цифрлық құралдармен меңгерту барысында балалар еңбекқорлық, үнемшілдік, үлкеннің ақылын тыңдау және әрбір заттың қадірін білу туралы түсінік алады. Сонымен бірге шығарманың мазмұнын тыңдап, оқиғаларды ретімен айтып, сұрақтарға жауап беру арқылы сөйлеу дағдыларын дамытады.

Сондықтан цифрлық технологияларды тәрбиешінің кәсіби шеберлігімен және дәстүрлі педагогикалық әдістермен үйлестіре пайдалану мектепке дейінгі білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1.Степанов, Ю.С., Оржековский, П.А., Ушаков, Д.В. и др. (2021) Цифровизация образования: психолого-педагогические и валеологические проблемы. М.: Издательство МГПУ

2. Платформа для разработки и экспериментов с искусственным интеллектом «Runway». Электронный ресурс. URL: https://runwayml.com/.

3.Койшибаева Г.Ш., Ким Е.В. Жаңа ұрпаққа арналған жаңа технологиялар: мектепке дейінгі ұйымның цифрлық білім беру ортасы // Алтынсаринские чтения: Ценности как концептуальная основа воспитания в современных социокультурных и геополитических реалиях. Кітап 2. – 2025. – 964–967-бб. URL: ce.kspi.kz/hhttps://dspaandle/123456789/8659

4.Алтынсарин Ы. Әке мен бала. Электрондық мәтін. URL: https://adebiportal.kz/kz/translation/view/292

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ В РАЗВИТИИ РЕЧИ ДЕТЕЙ СРЕДСТВАМИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация. В статье рассматривается значение интеграции цифровых технологий и художественной литературы в дошкольном образовании. Предлагаются способы использования интерактивных изображений, аудиозаписей, видеоматериалов и дидактических игр при изучении рассказа Ыбырая Алтынсарина «Отец и сын». Данные методы способствуют обогащению словарного запаса детей, развитию связной речи, познавательного интереса и нравственных качеств.

Ключевые слова: цифровые технологии, художественная литература, дошкольное образование, развитие речи, безопасность.

USING DIGITAL TOOLS TO DEVELOP CHILDREN’S SPEECH THROUGH FICTION AND LITERATURE

Abstract. The article examines the importance of integrating digital technologies with children's literature in preschool education. It presents ways to use interactive images, audio recordings, video materials, and didactic games when teaching Ibyrai Altynsarin's story Father and Son. These methods help enrich children's vocabulary, develop coherent speech, stimulate cognitive interest, and foster moral values.

Keywords: digital technologies, children's literature, preschool education, speech development, safety.

Дәуірбек Сандуғаш[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Жансая Қанатқызы[2]**
мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ, САЛТ-ДӘСТҮРЛЕР МЕН ӘДЕТ-ҚҰРЫПТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі балаларға қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын дидактикалық ойындар арқылы қалыптастырудың маңызы қарастырылады. Мектепке дейінгі кезеңде баланың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыру, ана тіліне, туған жеріне және халқымыздың рухани мұрасына құрметпен қарауын тәрбиелеу жолдары сипатталады. Сонымен қатар дидактикалық ойындарды ұйымдастырудың ерекшеліктері мен оларды оқу-тәрбие үдерісінде қолданудың тиімділігі көрсетіледі. Сонымен қатар дидактикалық ойындарды ұйымдастырудың ерекшеліктері мен оларды оқу-тәрбие үдерісінде қолданудың тиімділігі көрсетіледі.

Кілт сөздер: Дидактикалық ойын, ұлттық құндылықтар, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, мектепке дейінгі тәрбие, ұлттық тәрбие, рухани мұра.

Қазіргі қоғамда өскелең ұрпаққа ұлттық тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды сақтау және оларды келешек ұрпаққа жеткізу маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Ұлттық құндылықтар халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан мәдениеті, тілі, дәстүрі, дүниетанымы мен рухани байлығының негізі. Баланың бойына осы құндылықтарды сіңіруді ерте жастан бастаған дұрыс. Себебі мектепке дейінгі кезеңде балалар қоршаған ортаны танып, үлкендерге еліктеу арқылы мінез-құлық нормаларын, адамгершілік қасиеттерді және қоғамдық қарым-қатынас дағдыларын меңгереді.Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық тәрбие берудің тиімді жолдарының бірі – дидактикалық ойындарды пайдалану. Ойын – баланың негізгі әрекеттерінің бірі. Ойын барысында бала жаңа ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны тәжірибе жүзінде қолдануға, өз ойын жеткізуге және басқа балалармен қарым - қатынас жасауға үйренеді.Сондықтан дидактикалық ойындарды ұлттық мазмұнмен байланыстыру балалардың қазақ халқының салт - дәстүрлері мен әдет - ғұрыптары туралы түсініктерін кеңейтіп, ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойын – балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға, білімдерін толықтыруға және белгілі бір дағдыларды қалыптастыруға бағытталған ұйымдастырылған ойын түрі. Мұндай ойындар баланың жас ерекшеліктеріне сәйкес құрастырылып, нақты мақсат пен міндеттерді қамтиды.Ұлттық мазмұндағы дидактикалық ойындар арқылы балалар қазақ халқының тұрмыс - тіршілігімен, ұлттық киімдерімен, ұлттық тағамдармен, қолөнермен, отбасылық дәстүрлерімен және халықтық мерекелерімен танысады. Мысалы, бесікке салу, тұсаукесер, шілдехана, бата беру сияқты дәстүрлердің мағынасын ойын арқылы түсіндіруге болады.

Ұлттық ойындарды ұйымдастыру кезінде тәрбиеші балаларға дәстүрдің атауын үйретіп қана қоймай, оның қандай жағдайда орындалатынын және қандай тәрбиелік мәні бар екенін де түсіндіруі қажет. Осы арқылы балалар үлкенді сыйлау, кішіге қамқор болу, қонақжайлық, мейірімділік, сыйластық сияқты қасиеттерді бойына сіңіреді. Дидактикалық ойындардың тағы бір ерекшелігі – баланың белсенділігін арттыруы. Бала ойын барысында сұрақтарға жауап береді, суреттерді салыстырады, заттарды ажыратады, өз ойын айтады және тапсырмаларды орындайды. Бұл әрекеттер оның тілдік қорын, есте сақтауын, ойлауын және зейінін дамытуға ықпал етеді. Мектепке дейінгі балаларға ұлттық тәрбие беруде мазмұны түсінікті, қызықты және күнделікті өмірмен байланысты ойындарды қолданған тиімді. Мысалы, «Ұлттық киімді

тап» ойыны. Ойынның мақсаты – балаларды қазақ халқының ұлттық киімдерімен таныстыру, олардың атауларын үйрету және ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыру. Ойын барысында балаларға тақия, сәукеле, камзол, шапан және басқа да ұлттық киімдердің суреттері көрсетіледі. Тәрбиеші киімдердің атауын айтып, олардың ерекшеліктерін түсіндіреді. Балалар суреттерді атап, оларды ажыратып, сәйкес жұптарын табады. Бұл ойын балалардың сөздік қорын молайтып, ұлттық киімдер туралы түсініктерін қалыптастырады.

«Дәстүрді таны» ойыны. Ойынның мақсаты - қазақ халқының салт - дәстүрлері туралы түсінік қалыптастыру және олардың тәрбиелік мәнін түсіндіру.

Тәрбиеші балаларға тұсаукесер, бесікке салу, шілдехана және бата беру рәсімдеріне қатысты суреттерді ұсынады. Балалар суреттерге қарап, қандай дәстүр бейнеленгенін анықтайды. Тәрбиеші әр дәстүрдің мәнін балалардың жас ерекшелігіне сай қарапайым тілмен түсіндіреді. Мысалы, тұсаукесер дәстүрі баланың алғашқы қадамына байланысты орындалатынын, ал бата беру үлкендердің ізгі тілегі екенін түсіндіруге болады. Ойын нәтижесінде балалар ұлттық дәстүрлерді ажыратып, олардың мағынасын түсінуге үйренеді.

«Қазақтың ұлттық тағамдары» ойыны. Ойынның мақсаты балаларды қазақ халқының ұлттық тағамдарымен таныстыру және ұлттық асқа құрметпен қарауға тәрбиелеу. Балаларға бауырсақ, қымыз, құрт, қазы, наурызкөже сияқты ұлттық тағамдардың суреттері көрсетіледі. Олар тағамдардың атауларын атап, өздеріне таныс тағамдар туралы әңгімелейді. Тәрбиеші ұлттық тағамдардың қазақ халқының тұрмысында алатын орны мен қонақ күту дәстүрі мен байланысын түсіндіреді. Бұл ойын балалардың танымдық қызығушылығын арттырып, ұлттық тағамдар туралы білімдерін кеңейтеді.

Қорыта айтқанда, дидактикалық ойындар – мектепке дейінгі балаларға ұлттық құндылықтарды, салт - дәстүрлер мен әдет - ғұрыптарды үйретудің тиімді пеагогикалық құралдарының бірі. Ойын арқылы бала халқымыздың мәдени мұрасымен танысып, ұлттық дәстүрлердің маңызын түсінеді және адамгершілік қасиеттерді меңгереді. Ұлттық мазмұндағы дидактикалық ойындарды ұйымдастыру тәрбиешіден шығармашылықты, жүйелілікті және балалардың жас ерекшеліктерін ескеруді талап етеді.

Ойын мазмұны баланың күнделікті өмірмен байланыстырылған жағдайда, оның тәрбиелік маңызы арта түседі. Ұлттық құндылықтарды бала бойына сіңіру – отбасы мен мектепке дейінгі ұйымның ортақ міндеті. Сондықтан тәрбиешілер мен ата – аналар бірлесе отырып, балалардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыруға және рухани құндылықтарды құрметтейтін тұлға болып қалыптасуына жағдай жасауы қажет.

Ұлттық тәрбиеге негізделген дидактикалық ойындар арқылы біз жас ұрпақтың бойына халқымыздың асыл мұрасын сіңіріп, оны болашақ ұрпаққа жеткізуге үлес қоса аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.

2. Жиенбаева С. Н. *Мектепке дейінгі педагогикадағы дидактикалық ойындардың теориясы мен әдістемесі.* - Астана: Фолиант, 2015.

3. Ұзақбаева С. А. Тамыры терең тәрбие – Алматы: Білім, 2005.

4. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. – Алматы: Рауан, 1998.

Хуаныш Жансая[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Әмірова Сагира Абзалқызы[2]**
мектепке дейінгі бөлімнің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ СУРЕТ БОЙЫНША ӘҢГІМЕЛЕУГЕ ҮЙРЕТУ ӘДІСТЕРІ

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі балаларды сурет бойынша әңгімелеуге үйрету әдістерінің теориялық және әдіснамалық негіздері жүйелі түрде қарастырылады. Суретке сүйене отырып әңгіме құрастырудың баланың байланыстырып сөйлеуін, логикалық ойлауын, тұжырымдамалық қорытындылар жасалады.

Кілт сөздер:байланыстырып сөйлеу, сурет бойынша әгімелеу, тіл дамыту, танымдық белсенділік, сөйлеу әрекеті, шығармашылық қабілет.

Мектеп жасына дейінгі кезең- баланың тілдік, танымдық және тұлғалық дамуының қарқынды жүретін уақыты. Осы жаста баланың қоршаған ортаны қабылдауы көбіне көрнекі-бейнелі сипатта болады. Ол нақты затты, құбылысты немесе бейнені көріп, соның негізінде ой түйеді, пікір қалыптастырады және сөз арқылы жеткізеді. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру жүйесінде тіл дамыту жұмыстары баланың табиғи қабылдау механизміне сүйеніп ұйымдастырылуы тиіс. Сурет бойынша әңгімелету технологиясы осы талаптарға толық жауап беретін тиімді педагогикалық бағыт болып саналады.

Көрнекті педагог К.Д. Ушинский көрнекіліктің маңыздылығы туралы өз еңбектерінде жан-жақты кеңінене тоқталады. Ол баланың ойы нақты бейнелер арқылы қалыптасатынын және де сөзді меңгеру үдерісінде көрнекіліктің шешуші рөл атқаратынын атап көрсеткен. К.Д. Ушинский пікірінше, балаға таныс емес ұғымды меңгерту үшін оны көзбен көріп, сезім мүшелері арқылы қабылдай алатын нақты бейнемен байланыстыру қажет. Бұл әдістемелік маңызын айқындайды. Сөйлеудің дамуы тек тілдік құрылымдарды меңгерумен шектелмейді. Ол ойлаудың, қабылдаудың, есте сақтаудың және қиялдың дамуымен тығыз байланысты.

Сурет бойынша әңімелету барысында тәрбиеші баланың «жақын даму аймағында» жұмыс істеп, сұрақ қою, бағыт беру, үлгі көрсету арқылы күрделі сөйлеу формаларын игеруіне жағдай жасайды. Сурет бойынша әңгімелеп беруге үйретудің өзі жүйелі бірнеше кезеңдерден тұрады.

Сурет бойынша әңгімелетуді ұйымдастыруда суретке қойылатын талаптарды ескеру маңызды. Ең алдымен, суреттің мазмұны балалардың жас ерекшелігіне, түсінігіне және өмірлік тәжірибесіне сәйкес болуы керек. Сурет анық, көрнекі, мазмұнды әрі балалардың

қызығушылығын оятатындай болғаны жөн. Онда бейнеленген кейіпкерлердің әрекеттері, заттар мен оқиғалар балаларға түсінікті болуы қажет.

Сонымен қатар сурет белгілі бір оқиға желісін қамтып, балалардың себеп-салдарлық байланыстарды анықтауына, оқиғаның ретін түсінуіне және өздігінен әңгіме құрастыруына мүмкіндік беруі тиіс. Суретті дұрыс таңдау балалардың зейінін шоғырландырып, байланыстырып сөйлеуін және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Алдымен баланың қызығушылығын ояту маңызды.

Педагог суретті бірден талдатпай, балаларды ойландыруға жетелейтін сұрақтар қояды. Сурет бойынша әңгімелету барысында тәрбиешінің балаларға қоятын сұрақтары ерекше рөл атқарады. Сұрақтар баланың жас ерекшелігіне сай, түсінікті, нақты және ойлануға жетелейтін болуы қажет. Алдымен суретті жалпы қабылдауға бағытталған «Бұл суретте не бейнеленген?», «Суреттен нені көріп тұрсыңдар?» деген сұрақтар қойылады. Одан кейін «Кейіпкерлер не істеп жатыр?», «Оқиға қай жерде болып жатыр?», «Неліктен бұлай болды?» деген сұрақтар арқылы балалардың сурет мазмұнын талдауына жағдай жасалады. Соңында «Оқиға қалай аяқталуы мүмкін?», «Суретке қандай атау беруге болады?» деген сұрақтар балалардың қиялын, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілетін дамытады.

Тәрбиеші балалардың жауаптарын мұқият тыңдап, қажет болған жағдайда қосымша сұрақтар қойып, толық жауап беруге бағыттауы керек. Мысалы, табиғат көрінісі бейнеленген сурет ұсынылса, «Жаңбырдан кейін табиғатта қандай өзгерістер болады?» деген сұрақ баланың бұрыңғы тәжірибесін еске түсіреді. Бұл тәсіл баланың танымдық белсенділігін арттырады. Келесі кезеңде суретті тұтас қабылдау жүзеге асады. Балалар суретке мұқият қарап, негізгі кейіпкерлерді, олардың әрекетін, оқиға орнын анықтайды. Мысалы, күзгі бақ бейнеленген суретте бала «Ағаштардың жапырағы сарғайған», «Балалар жапырақ жинап жүр» деп толық сипаттайды. Бұл жерде бала заттарды атап қана қоймай, олардың белгілерін ажыратады. Талдау кезеңінде себеп-салдары байланысы айқындалады. «Неге жапырақтар сарғайған?» деген сұраққа «Өйткені күз келді» деп жауап беру – логикалық ойлаудың көрінісі. Осындай талдау арқылы бала уақыттық, кеңістіктік және себептік қатынастарды меңгереді.

Әңгіме құрастыру кезеңінде бала оқиғаны басталуы, дамуы және аяқталуы бойынша жүйелейді. Мысалы «Күз келді. Балалар аулада жапырақ жинап жүр. Олар аула тазалап, еңбек етті. Соңында бәрі қуанып, демалып ойнауға кетті». Бұл мәтінде оқиға желісі сақталған, әрекеттер ретімен берілген. Байланыстырып сөйлеудің негізгі шарты – ойдың жүйелілігі.

Жас ерекшелігі бұл технологияны ұйымдастыруда ерекше ескеріледі. Үш-төрт жастағы балалар көбіне қысқа сөйлемдермен шектеледі және заттарды атауға бейім болады. Төрт – бес жаста оқиға элементтерін біріктіріп, шағын мәтін құрастыра алады. Ал бес – алты жаста балалар кейіпкерлердің көңіл күйін сипаттап, өз көзқарастарын білдіруге қабілетті болады. Мысалы, ормандағы тиін бейнеленген суретке қарап, «Тиін қысқа дайындалып жатыр, сондықтан жаңғақ жинап жүр» деген жауап баланың болжау және талдау дағдыларының қалыптасқанын көрсетеді.

Сурет бойынша әңгімелету технологиясының тиімділігі оның кешенді әсерімен түсіндіріледі. Біріншіден, бала сөздік қорын табиғи жолмен байытады. Екіншіден, грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдануға үйренеді. Үшіншіден, логикалық ойлау қабілеті дамиды. Төртіншіден, бала өз ойын еркін айтуға дағдыланып, коммуникативтік сенімділігі артады. Бұл технологияны жүзеге асыру барысында педагогикалық шарттарды сақтау маңызды.

Сурет мазмұны баланың жасына сәйкес болуы тиіс. Тәрбиеші баланың жауабын сынамай, қолдап, толықтырып, бағыттауы қажет. Эмоциялық қолдау баланың сөйлеу белсенділігін арттырады. Сонымен қатар жүйелілік пен бірізділік сақталғанда ғана тұрақты нәтиже байқалады. Сурет бойынша әңгімелету баланың тек тілін ғана емес, тұлғалық сапаларын да дамытады. Ол тыңдай білуге, өзгенің пікірін құрметтеуге, өз ойын дәлелдеуге үйретеді.

Бұл дағдылар мектептегі оқу әрекетіне бейімделудің маңызды алғышарттары болып табылады.

Қорытындылай келе, сурет бойынша әңгімелету технологиясы мектеп жасына дейінгі балалардың байланыстырып сөйлеуін дамытуда ғылыми негізделген, тәжіртбеде тиімділігі дәлелденген әдіс болып табылады. Ол баланың ойлауын, қиялын және тілдік мәдениетін біртұтас жүйеде қалыптастырады.

Көрнекілікке сүйенген оқыту баланың табиғи қабылдау мүмкіндіктерін толық пайдаланады. Жүйелі ұйымдастырылған жұмыс нәтижесінде бала ойын еркін, мазмұнды және дәлелді жеткізе алады. Бұл оның мектепке тілдік және психологиялық дайындығын қамтамасыз етеді.

«Сурет – үнсіз бейне, ал сол бейнеге мағына беретін – баланың сөзі». Сондықтан сурет арқылы әңгімелету мектепке дейінгі педагогиканың маңызды әрі болашағы зор бағыты болып қала береді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Амирова С.А., Кравченко А.П., Кудайбергенова Г.А. Бала тілін дамыту әдістемесі. Оқулық. – Алматы «ЭВЕРО» баспасы, 2025.
2. Бородич А.М. Методика развития речи детей. – М., 1981. – 255 с.
3. . Баймұратова Б.Б. Тіл дамыту. – Алматы, 2011.
4. Федеренко Л.П.,Фомичева Г.А.,Лотарев В.К., Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы. – Алматы, «Мектеп», 1981
5. Әлімжанов Б. 400 тәтті тақпа. – Астана, Фолиант, 2023

МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СОСТАВЛЕНИЮ РАССКАЗОВ ПО КАРТИНКЕ

Аннотация. В статье систематически рассматриваются теоретические и методологические основы методов обучения детей дошкольного возраста составлению рассказов по картине. Раскрывается значение составления рассказов на основе картин для развития связной речи, логического мышления и способности детей делать выводы.

Ключевые слова: связная речь, рассказывание по картине, развитие речи, познавательная активность, речевая деятельность, творческие способности.

METHODS OF TEACHING PRESCHOOL CHILDREN TO CREATE STORIES BASED ON PICTURES

Abstract. This article systematically examines the theoretical and methodological foundations of teaching preschool children to create stories based on pictures. It explores the importance of picture-based storytelling in developing children's coherent speech, logical thinking, and ability to draw conclusions.

Keywords: coherent speech, picture-based storytelling, speech development, cognitive activity, speech activity, creative abilities.

Басымова Жазира Рыспековна[1] - мектепке дейінгі бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Әмірова Сағира Абзалқызы[2]** - арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ДИАЛОГТІК СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУДА ӘҢГІМЕЛЕСУ ӘДІСІНІҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың диалогтік сөйлеу дағдыларын қалыптастырудағы әңгімелесу әдісінің маңызы қарастырылады. Әңгімелесудің педагогикалық ерекшеліктері, түрлері, құрылымы және оны ұйымдастыру жолдары сипатталады. Балалардың сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеуін жетілдіру, логикалық ойлауын дамыту және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы тәрбиешінің рөлі талданады.

Түйін сөздер: диалогтік сөйлеу, әңгімелесу әдісі, тіл дамыту, сөздік қор, сөйлеу мәдениеті, логикалық ойлау.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілдік, танымдық және әлеуметтік қабілеттері қарқынды дамитын маңызды кезең. Осы уақытта баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауға деген қызығушылығы артып, өз ойын сөз арқылы жеткізу, сұрақ қою, жауап беру және басқа адамдардың пікірін тыңдау дағдылары қалыптаса бастайды. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында балалардың сөйлеу тілін дамыту педагогикалық жұмыстың негізгі бағыттарының бірі болып саналады.

Балалардың тілін дамытуда қолданылатын тиімді әдістердің бірі – әңгімелесу әдісі. Әңгімелесу арқылы бала қоршаған орта туралы алған білімдерін жүйелейді, жаңа ақпаратты меңгереді, өз ойын еркін жеткізуге үйренеді және өзгелермен қарым-қатынас жасау тәжірибесін жинақтайды. Әңгімелесу әдісінің ерекшелігі – тәрбиеші мен балалардың белгілі бір тақырып төңірегінде өзара пікір алмасуы. Бұл әдіс баланың сөйлеу белсенділігін арттырып қана қоймай, оның ойлау, салыстыру, талдау және қорытынды жасау қабілеттерін дамытады.

1. Әңгімелесу әдісінің педагогикалық мәні

Әңгімелесу – белгілі бір тақырыпты мақсатты түрде талқылауға негізделген, алдын ала жоспарланып ұйымдастырылатын диалогтік оқыту әдісі. Мектепке дейінгі педагогикада әңгімелесу балалардың қоршаған орта туралы түсініктерін қалыптастырумен және сөйлеу қабілеттерін дамытумен тығыз байланысты.

Педагог Е.И. Радина өз зерттеулерінде әңгімелесудің балалардың ақыл-ой және адамгершілік тәрбиесіндегі маңызын атап көрсеткен. Оның тұжырымдары бойынша әңгімелесу барысында балалардың бұрын алған білімдері нақтыланып, жүйеленіп, тереңдей түседі.

Әңгімелесу әдісі арқылы балалар заттар мен құбылыстардың ерекшеліктерін анықтайды, олардың арасындағы байланысты түсінеді және өз көзқарастарын білдіруге дағдыланады.

Мысалы, тәрбиеші балалармен «Жыл мезгілдері» тақырыбында әңгімелескенде олардың табиғат туралы білімдерін анықтап, әр мезгілдің ерекшеліктерін салыстыруға мүмкіндік береді.

Балалар өздерінің қоршаған ортадан көрген білгендерін өсімдіктерді қалай күту керектігі, жануарлардың немен қоректенетінін, аолрменмқарым-қатынаста өте сақ болу қажетекені туралы өз ойларымен бөліседі. Осылайша әңгімелесу баланың танымдық белсенділігін арттырып, қоршаған орта туралы түсінігін кеңейтеді. Сонымен қатар балалар өз ойларын жүйелі жеткізуге, тәрбиешінің сұрақтарына толық жауап беруге және құрдастарының пікірін тыңдауға үйренеді. Бұл үдеріс олардың диалогтік сөйлеу дағдыларын жетілдіріп, табиғатқа деген қызығушылығы мен қамқорлық сезімін қалыптастырады.

Баланың сөйлеу тілінің дамуы оның ойлау қабілетімен тікелей байланысты. Әңгімелесу барысында бала тек дайын ақпаратты қабылдамайды, сонымен қатар өз ойын тұжырымдап, оны сөз арқылы жеткізуге тырысады. Біріншіден, әңгімелесу сөздік қорын байытады: балалар жаңа сөздермен танысып, олардың мағынасын түсінеді және күнделікті сөйлеуінде қолдануға үйренеді. Екіншіден, байланыстырып сөйлеу қабілетін дамытады: бала өз ойын жүйелі жеткізуге, сөйлемдерді дұрыс құрастыруға және оқиғаларды ретімен баяндауға дағдыланады. Үшіншіден, логикалық ойлауын жетілдіреді: балалар салыстыру, талдау, жалпылау және қорытынды жасау әрекеттерін орындайды. Төртіншіден, қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады: балалар бір-бірін тыңдауға, сөзін бөлмеуге, сұрақтарға жауап беруге және өз пікірін сыпайы түрде білдіруге үйренеді.

Диалогтік сөйлеуді дамыту барысында балалардың жауаптары тек бір сөзбен шектелмеуі маңызды. Мысалы, тәрбиеші «Қазір жылдың қай мезгілі?» деген сұраққа «Көктем» деген жауап алған соң «Көктем мезгілінде табиғатта қандай өзгерістер болады?» деп жалғастырады. Бала «Көктемде күн жылынады, қар ериді, ағаштар бүршік жарады» деп толық жауап беруге үйренеді.

Е.А. Флерина әңгімелесуді үш түрге жіктеген. Кіріспе әңгіме балаларды жаңа тақырыппен таныстыру, олардың бұрынғы білімдерін еске түсіру және алдағы іс-әрекетке қызығушылығын ояту мақсатында арнайы ұйымдастырылады. Мысалы, «Үйді кім салады?» тақырыбындағы іс-әрекеттің алдында тәрбиеші құрылысшылардың жұмысы туралы сұрақтар қояды. Ілеспе әңгіме балалардың бақылау, серуен, саяхат немесе тәжірибелік іс-әрекеті барысында жүргізіледі. Ол тікелей көріп, қабылдаған заттары мен құбылыстарын түсінуіне көмектеседі. Қорытынды әңгіме белгілі бір тақырып бойынша жинақталған білімдерді жүйелеуге, нақтылауға және кеңейтуге бағытталады. Мысалы, «Қыс мезгілі» тақырыбындағы бақылаулардан кейін балалар қыстың белгілері мен жануарлардың тіршілігі туралы қорытынды жасайды.

М.М. Конина Е.А. Флеринаның жіктеуін толықтыра отырып, суреттер мен кітаптарға сүйеніп жүргізілетін әңгімелесу түрлерін де атап көрсеткен. Мазмұнына қарай әңгімелесу танымдық және этикалық бағытта ұйымдастырылуы мүмкін. Танымдық әңгімелер табиғат, қоғам, еңбек туралы білімді кеңейтеді; этикалық әңгімелер достықты, сыйластықты және мінез-құлық ережелерін меңгертеді.

Әңгімелесуді ұйымдастырудың негізгі үдерісі үш кезеңнен тұрады. Әңгімелесу әдісінің тиімділігі оны дұрыс жоспарлауға және ұйымдастыруға байланысты. Тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын, білім деңгейін және өмірлік тәжірибесін ескеруі қажет.

Бірінші кезең – кіріспе бөлім. Тәрбиеші балалардың назарын тақырыпқа аударып, қызығушылығын оятады. Жұмбақтар, өлеңдер, суреттер, ойыншықтар немесе қызықты сұрақтар пайдаланылады. Мысалы, күз туралы әңгімені «Неліктен күзді алтын күз деп атайды?» деген сұрақтан бастауға болады.

Еінші кезең – негізгі бөлім. Балалар тақырыпты жан-жақты талқылайды. Тәрбиеші сұрақтар қойып, жауаптарды тыңдайды, қажет болса толықтырады және нақтылайды. Балалардың өз бетінше ойлануына, салыстыруына және қорытынды жасауына мүмкіндік беріледі.

Үшінші кезең – қорытынды бөлім. Балалардың алған білімдері жинақталып, негізгі ойлар бекітіледі. Тәрбиеші жауаптарды қорытындылап, белсенділікті бағалайды. Ойын элементтерін, мақал-мәтелдерді немесе шағын шығармашылық тапсырмаларды қолдануға болады.

Әңгімелесу барысында сұрақ қоюдың маңызы

Әңгімелесу әдісінің негізгі құралдарының бірі – сұрақ. К.Д. Ушинский дұрыс қойылған сұрақтың баланың ойлау әрекетін дамытудағы маңызын атап көрсеткен. Сұрақтар балалардың жас ерекшелігіне сай, түсінікті, нақты және ойлануға жетелейтін болуы тиіс.

Репродуктивті сұрақтар бұрын меңгерген білімдерді еске түсіруге бағытталады: «Қыста ауа райы қандай болады?», «Құстар немен қоректенеді?». Ізденушілік сұрақтар салыстыру, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау және қорытынды жасау қабілеттерін дамытады: «Неліктен күзде жапырақтар сарғаяды?», «Қыста құстарға не себепті көмектесу керек?».

Тәрбиеші барлық баланың қатысуына жағдай жасауы керек. Белсенді балалармен қатар ұялшақ немесе жауап беруге қиналатын балаларға да назар аудару маңызды. Жауап толық болмаған жағдайда қосымша сұрақтар арқылы баланың ойын дамытуға көмектескен дұрыс.

Әңгімелесу әдісінде көрнекі құралдарды тиімді пайдалу өте маңызды. Мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық ерекшеліктеріне байланысты көрнекі құралдар әңгімелесудің тиімділігін арттырады. Суреттер, ойыншықтар, табиғи материалдар, кітаптар, иллюстрациялар және заттық үлгілер балалардың қызығушылығын оятып, тақырыпты түсінуіне көмектеседі.

Мысалы, «Жемістер мен көкөністер» тақырыбында тәрбиеші алма, алмұрт, сәбіз және қияр суреттерін көрсетіп, олардың түсін, пішінін, ерекшеліктерін салыстыруды ұсынады. Балалар көрнекі материалдарға сүйене отырып, ойларын нақты жеткізеді. Дегенмен көрнекі құралдарды шамадан тыс қолдану назарды негізгі тақырыптан алшақтатуы мүмкін, сондықтан олар мақсатқа сәйкес пайдаланылуы қажет.

Әңгімелесу әдісінің нәтижелі болуы тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне байланысты. Педагог тек ақпарат беруші емес, балалардың сөйлеу әрекетін ұйымдастырушы және бағыттаушы қызметін атқарады. Ол еркін әрі қолайлы психологиялық орта қалыптастырып, әр баланың өз ойын айтуына мүмкіндік беруі тиіс.

Тәрбиеші балалардың жауаптарын мұқият тыңдап, пікірлеріне құрметпен қарайды. Жетекші сұрақтар қою, жауаптарды толықтыру, салыстыру тапсырмаларын ұсыну, ойын элементтерін енгізу және өзара пікір алмасуға ынталандыру тиімді. Педагогтың сөзі анық, түсінікті, грамматикалық жағынан дұрыс және эмоционалды әсерлі болуы қажет. Балаларды бір-бірінің сөзін бөлмеуге, өз кезегін күтуге және сыпайы сөйлеуге үйрету де маңызды.

Әңгімелесу әдісінің мектепке дейінгі білім берудегі тиімділігі**.** Әңгімелесу әдісі жан-жақты дамыту құралы болып табылады. Балалардың қоршаған орта туралы түсініктері кеңейеді, ойлау қабілеттері жетіледі, танымдық қызығушылықтары артады. Олар өз тәжірибелерін басқалардың тәжірибесімен салыстыруға және жаңа ақпаратты бұрынғы білімдерімен байланыстыруға үйренеді.

«Жақсы жолдас бол», «Үлкендердің еңбегін құрметтеу», «Бір-бірімізге көмектесейік» тақырыптарындағы әңгімелер достық, сыйластық, қамқорлық және жауапкершілік туралы түсініктерді қалыптастырады. Әңгімелесу баланың өзіне деген сенімділігін арттырып, көпшілік алдында сөйлеуге бейімдейді және мектепке дайындығына оң әсер етеді.

Қорытындылай келе әңгімелесу әдісі мектепке дейінгі жастағы балалардың диалогтік сөйлеуін дамытудың маңызды педагогикалық құралдарының бірі болып табылады. Ол сөздік қорды молайтып, байланыстырып сөйлеуді, логикалық ойлауды және қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады. Балалар қоршаған орта туралы білімдерін жүйелеп, өз ойын еркін жеткізуге, салыстыруға, талдауға және қорытынды жасауға үйренеді.

Б.Б.Баймұратова, Е.И. Радина, Е.А. Флерина, және К.Д. Ушинскийдің педагогикалық көзқарастары осы әдістің маңызын түсіндіруге негіз болады. Тәрбиеші жас және жеке ерекшеліктерді ескеріп, сұрақтарды дұрыс таңдап, көрнекі құралдарды орынды пайдалануы қажет. Әңгімелесуді жүйелі әрі мақсатты қолдану балалардың тілдік құзыреттілігін қалыптастырып, олардың танымдық, әлеуметтік және тұлғалық дамуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі. «6.5 Әңгімелесу – диалогтік сөйлесугеүйрету әдісі» бөлімі. 195–204-беттер (ұсынылған кітап үзіндісі).
2. Радина Е.И. Әңгімелесу әдісінің маңызы туралы педагогикалық тұжырымдар (кітапүзіндісінде аталған).
3. Флерина Е.А. Әңгімелесудің дидактикалық жіктелуі (кітап үзіндісінде аталған).
4. Конина М.М. Әңгімелесу түрлері туралы тұжырымдар (кітап үзіндісінде аталған).

ЗНАЧЕНИЕ МЕТОДА БЕСЕДЫ В РАЗВИТИИ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В статье рассматривается значение метода беседы в формировании навыков диалогической речи у детей дошкольного возраста. Описываются педагогические особенности, виды, структура беседы и способы её организации. Анализируется роль воспитателя в обогащении словарного запаса детей, совершенствовании связной речи, развитии логического мышления и формировании культуры общения.

Ключевые слова: диалогическая речь, метод беседы, развитие речи, словарный запас, культура речи, логическое мышление.

THE IMPORTANCE OF THE CONVERSATION METHOD IN DEVELOPING DIALOGIC SPEECH IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. This article examines the importance of the conversation method in developing dialogic speech skills in preschool children. It describes the pedagogical characteristics, types, structure, and methods of organizing conversations. The article analyzes the role of the preschool teacher in enriching children's vocabulary, improving their coherent speech, developing logical thinking, and fostering a culture of communication.

Keywords: dialogic speech, conversation method, speech development, vocabulary, speech culture, logical thinking.

Қиззат Райхан Мұратқызы[1], магистрант
Ғылыми жетекші: **Жанадилова Карашаш Базаровна[2]**
[1,2]Шоқан Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ОЙЫН АРҚЫЛЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа. Мақалада 4–5 жастағы балалардың қимыл-қозғалыс және танымдық белсенділігін қолдау мақсатында цифрлық ойындарды қолдану әдістемесі қарастырылады. Көкшетау қаласындағы «Zerek» бөбекжайында 10–16 баланың қатысуымен Magium интерактивті кешенін пайдалану тәжірибесі сипатталады. Интерактивті қабырғадағы «Дартс», «Баскетбол», «Футбол» ойындары мен интерактивті еңдегі геометриялық пішіндерді сәйкестендіруге арналған «Көбелек» ойынының педагогикалық міндеттері талданады. Балалардың ойындарға жоғары қызығушылығы мен жағымды эмоциялық реакциялары сапалық бақылау ретінде беріледі. Арнайы диагностикалық өлшеулер жүргізілмегендіктен, даму нәтижелеріне қатысты себеп-салдарлық қорытынды жасалмайды.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі білім, цифрлық ресурс, ойын технологиясы, интерактивті тапсырма, педагогикалық сүйемелдеу, қауіпсіздік.

Кіріспе

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуда цифрлық білім беру ресурстары көрнекілікті түрлендіруге, тапсырманы ойын сюжетімен байланыстыруға және балалардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Алайда цифрлық технологияның өзі, сапалы педагогикалық нәтижені береді деп кепіл бере алмаймыз. Оның құндылығы тәрбиешінің қойған мақсатына, баланың жасына, тапсырманың мазмұнына және цифрлық әсерден кейінгі нақты әрекетке байланысты. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы [4], мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты [5] және үлгілік оқу бағдарламасы [6] оқу әрекетін балалардың даму қажеттілігіне сәйкестендіруге бағдар береді. UNESCO баяндамасында технологияны дәлелге негіздеп, білім алушының мүддесіне сай пайдалану қажеттігі атап көрсетілген [1]. NAEYC пен Fred Rogers Center ұстанымы да интерактивті медианы педагогтің саналы таңдауы мен ересек адамның қолдауына тәуелді құрал ретінде қарастырады [2].

4–5 жастағы балалардың оқу әрекетінде қозғалыс пен ойын маңызды орын алады. Сондықтан цифрлық ресурстарды қолдану кезінде қимылды ойындарды танымдық тапсырмалармен үйлестіру, ал экрандағы әрекетті педагогтің түсіндіруі және балалардың өзара қарым-қатынасымен толықтыру қажет.

Ұсынылатын тәсілдің негізі- «нақты зат- цифрлық ойын- практикалық бекіту- педагогикалық бақылау» бірізділігі. Бұл тізбек цифрлық ресурсты баланың дербес әрекетін алмастыратын емес, оны толықтыратын орта ретінде қарастырады. Бірінші кезеңде педагог оқыту мақсатын анықтайды: мысалы, үш пішінді ажырату, күз белгілерін тану немесе жануарларды мекеніне қарай топтастыру. Мақсат баланың орындай алатын әрекеті арқылы белгіленеді: көрсету, таңдау, салыстыру, атау, орналастыру. Екінші кезеңде тәрбиеші мазмұнды таңдайды. Сурет айқын, дыбыс қалыпты, нұсқау қысқа, көріністердің ауысуы баяу болуы қажет. Тапсырмада бірнеше күрделі әрекетті бір уақытта талап етуге болмайды.

Үшінші кезең- қызықтыру және алдын ала тәжірибе. Педагог ойыншық кейіпкер, нақты пішін немесе табиғи материал ұсынып, балаларға таныс сұрақ қояды. Төртінші кезеңде интерактивті тақта, еден немесе қысқа мультимедиалық көрініс арқылы цифрлық тапсырма орындалады. Тәрбиеші «Қайсысы дөңгелек?», «Қай жапырақ сары?», «Бұл жануар қайда тұрады?» деген нақты сұрақтармен бағыт береді. Бесінші кезеңде цифрлық бейне міндетті түрде нақты затпен әрекетке ұласады: фигураны қорапқа салу, жапырақты сұрыптау,

ойыншық жануарды тиісті ортаға орналастыру. Алтыншы кезеңде педагог баланың әрекетін қысқа бақылау белгілері арқылы тіркейді.

Әдістеменің негізгі қағидалары- мақсаттылық, жасқа сәйкестік, ойындық сипат, қолжетімділік, қауіпсіздік және баланың белсенді қатысуы. Цифрлық тапсырмаға қатыса алмайтын немесе қатысқысы келмейтін бала үшін сол мақсатқа жететін қағаз, текше, карточка сияқты балама материал дайындалады. Балаларды ұзақ кезекке тұрғызбау үшін шағын топпен жұмыс ұйымдастырылады. Тәрбиеші экрандағы дұрыс жауап санын ғана емес, нұсқауды түсінуді, бастаманы, заттық әрекетке ауыстыруды және құрдастарымен қарым-қатынасты бақылайды. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының ұсыныстары отырықшы экрандық уақытты шектеудің маңызын көрсетеді [3]; оларды балабақшадағы бір ойынның міндетті ұзақтығы деп түсіндіруге болмайды. Қимылмен орындалатын интерактивті еден тапсырмасы мен қозғалыссыз экран қараудың сипаты да әртүрлі. Құрал таңдауда мазмұнның қауіпсіздігі, дыбыс деңгейі, бөлме жарығы және дербес деректерді қорғау міндетті түрде ескеріледі.

Бұл әдістеме әдебиеттерді салыстырмалы талдау, педагогикалық талаптарды жүйелеу және оқу әрекетін жобалау арқылы тұжырымдалды. Оның артықшылығы- қымбат құрылғысыз да қолдануға бейімділігі: интерактивті еден болмаған жағдайда ортақ экран мен нақты дидактикалық материалдарды (көрнекіліктерді) біріктіруге болады. Шектеуі- нәтижені дәлелдеу үшін бөлек эмпирикалық зерттеу жүргізу қажеттігі.

Автордың педагогикалық тәжірибесінде Көкшетау қаласындағы «Zerek» бөбекжайында 4–5 жастағы балалармен Magium интерактивті кешені қолданылды. Ойын әрекеттеріне 10–16 бала қатысты. Интерактивті қабырғада «Дартс», «Баскетбол», «Футбол» қимылды ойындары, ал интерактивті еденде геометриялық пішіндерді сәйкестендіруге арналған «Көбелек» ойыны ұйымдастырылды. Бұл бөлімде педагогтің тәжірибесі сипатталады; арнайы эксперимент жүргізілгені туралы мәлімделмейді.

Интерактивті қабырғадағы «Дартс» ойынында балалар нысананы көздеп, дәл тию мақсатында әрекет етті. Тапсырманың педагогикалық мақсаты – зейінді шоғырландыруға, көз мөлшерін және қол қимылдарының үйлесімділігін жаттықтыруға жағдай жасау. Педагог қауіпсіз арақашықтықты сақтауға, кезектесіп қатысуға және нұсқауды түсіндіруге назар аударды.

«Баскетбол» және «Футбол» ойындары да интерактивті қабырғада өткізілді. Ойындар қозғалыс белсенділігін, кеңістікті бағдарлауды және қимылдарды үйлестіруді қолдау мақсатында пайдаланылды. Балалар тапсырмаларға үлкен қызығушылық танытып, ойын барысында жағымды эмоциялық реакция көрсетті. Бұл байқаулар педагогтің сапалық бақылауына негізделген.

Интерактивті еңдегі «Көбелек» ойынында балалар геометриялық пішінді тауып, оны сәйкес орынға орналастырды. Бұл тапсырма пішіндерді тану, салыстыру және сәйкестендіру дағдыларын жаттықтыруға бағытталды. Ойыннан кейін пішіндерді (геометриялық кескіндерді) нақты көрнекі материалдармен қайта сәйкестендіру цифрлық әрекетті бекітудің ықтимал әдістемелік жалғасы ретінде ұсынылады; бұл қосымша кезеңнің өткізілгені туралы дерек жоқ.

Педагогтің бақылауы бойынша балалар ойындарға ықыласпен қатысып, реакциялары жағымды болды. Алайда бұл бақылау танымдық немесе қимыл-қозғалыс қабілеттерінің қаншалықты өзгергенін дәлелдемейді: бастапқы және қорытынды диагностика жүргізілгені туралы деректер жоқ. Болашақта қызығушылық, нұсқауды түсіну, пішінді дұрыс сәйкестендіру және өзара әрекеттесу көрсеткіштерін жүйелі бақылау ұсынылады.

Тапсырмаларды ұйымдастыруда педагог балалардың жеке даму қарқынын ескереді. Бір бала пішінді тез танығанымен, атауға қиналуы мүмкін; екіншісі ауызша жауап бергенімен, заттарды топтастыруда қосымша үлгіні қажет етеді. Мұндай айырмашылықты қате деп емес, келесі қолдаудың бағытын көрсететін белгі деп есептеген дұрыс. Педагог алдымен әрекетті өзі көрсетіп, кейін баламен бірге орындап, соңында өздігінен әрекет етуге мүмкіндік береді. Осы бірізді қолдау интерактивті тапсырманың мазмұнын балаларға түсінікті етуге бағытталады.

Әдістемені талдау кезінде артықшылық пен шектеуді қатар көрсету маңызды. Интерактивті мазмұн тапсырманың сюжетін түрлендіріп, бейне мен дыбысты біріктіреді; ал техникалық үзіліс, шамадан тыс қоздырушы көрініс немесе құралға тең қолжетімділіктің болмауы оқу әрекетіне кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан әр сценарийге алдын ала дайындалған цифрлық емес балама енгізіледі. Тәрбиеші ұйымдастырылған іс-әрекет соңында «Қандай мақсат орындалды?», «Қай балаға қосымша қолдау қажет?», «Цифрлық құралсыз осы мақсатқа жетуге болар ма еді?» деген рефлексиялық сұрақтарға жауап алады. Бұл сұрақтар технологияны таңдауды әдетке емес, педагогикалық қажеттілікке пайдалануға көмектеседі.

Цифрлық ресурсты қолданар алдында педагог «Бала бұл тапсырмада нақты не үйренеді?» деген сұраққа жауап беруі қажет. Техникалық жаңалық оқу мақсатының орнына жүрмеуі тиіс.

Әр цифрлық тапсырмаға нақты затпен орындалатын кемінде бір жалғастыру әрекетін жоспарлау ұсынылады. Үш жастағы балалар үшін түсінікті бейне, қысқа ауызша нұсқау және қайталанатын ойын әрекеті тиімді ұйымдастырудың маңызды алғышарты болып саналады.

Педагог тапсырманы алдын ала өзі тексеріп, дыбыс пен көріністің қауіпсіздігін, жоспар мазмұнның жасқа сәйкестігін және техникалық ақау туындағандағы балама жолды қарастырғаны жөн. Бір құрылғыны бүкіл топқа бір мезгілде қолдандыру міндетті емес: шағын топ, жұптық жұмыс және әрекет орталықтарын алмастыру балалардың қатысуын ұйымдастыруға көмектеседі. Инклюзивті ортада жауаптың сөзбен, ишарамен, таңдау арқылы немесе нақты затты орналастыру түрінде берілуіне мүмкіндік жасалады.

Нәтижені бақылау үшін күрделі тұжырымдама жасаудың орнына қысқа педагогикалық карта қолдануға болады. Онда тапсырмаға қызығушылық, нұсқауды түсіну, салыстыру, өзара әрекеттесу және практикалық бекіту белгілері көрсетіледі. Бақылауды бірнеше әрекетте қайталау бір реттік әсер мен тұрақты дағдыны ажыратуға жәрдемдеседі. Балалардың фотосуреттері мен бейнелерін пайдаланғанда ұйымның ішкі ережелері және заңды өкілдердің келісімі сақталуы тиіс. Әдістемені басқа топқа бейімдегенде жас, тілдік даму, материалдық мүмкіндік және балалардың жеке қажеттіліктері ескеріледі.

Қорыта келгеде мектепке дейінгі білім беруде цифрлық ресурстарды ойын арқылы қолдану технологияны баланың дамуына қызмет ететін әдістемелік құрал ретінде қарастыруды талап етеді. Ұсынылған тәсілде цифрлық әрекет нақты затпен танысудан басталып, берілген тапсырма арқылы жалғасады және тәжірибелік бекітумен аяқталады. Мұндай бірізділік педагогке оқу мақсатын анық көрсетуге, балалардың әрекетін бақылауға және тапсырманы әртүрлі қажеттілікке бейімдеуге мүмкіндік береді.

Magium кешеніндегі интерактивті қабырға ойындары («Дартс», «Баскетбол», «Футбол») мен интерактивті еңдегі «Көбелек» тапсырмасы цифрлық ресурстарды қимыл және танымдық әрекетпен ұштастырудың тәжірибелік мысалдары болып табылады. 4–5 жастағы балалардың ойындарға қызығушылық танытуы байқалды, алайда бұл бақылаулар әдістеменің тиімділігін сандық тұрғыдан дәлелдемейді.

Сонымен бірге мақалада келтірілген сценарийлердің тиімділігі эксперименттік деректермен дәлелденбегенін ескеру қажет. Келешекте бастапқы және қорытынды бақылау жүргізіп, балалардың қатысуын, нұсқауды түсінуін және білімді нақты әрекетке көшіруін жүйелі талдау маңызды. Осылайша ұсынылған әдістеме мектепке дейінгі ұйым педагогтеріне цифрлық ресурсты саналы жоспарлауға арналған практикалық бағдар және кейінгі ғылыми зерттеуге негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO, 2023.

2. National Association for the Education of Young Children; Fred Rogers Center. Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. – 2012.

3. World Health Organization. Guidelines on Physical Activity, Sedentary Behaviour and Sleep for Children under 5 Years of Age. – Geneva: WHO, 2019.

4. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III.

5. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.

6. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ РЕСУРСОВ ПОСРЕДСТВОМ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье рассматривается методика применения цифровых игр для поддержки двигательной и познавательной активности детей 4–5 лет. Описан педагогический опыт использования интерактивного комплекса Magium в детском саду «Zerek» города Кокшетау с участием 10–16 детей. Раскрываются задачи игр «Дартс», «Баскетбол» и «Футбол» на интерактивной стене и игры «Бабочка» на интерактивном полу, направленной на сопоставление геометрических фигур. Отмечены высокий интерес детей и положительные эмоциональные реакции. Поскольку специальная диагностика не проводилась, выводы об измеримых изменениях в развитии не делаются.

Ключевые слова: дошкольное образование, цифровые ресурсы, игровая технология, интерактивное задание, педагогическое сопровождение, безопасность.

METHODS OF USING DIGITAL RESOURCES THROUGH PLAY-BASED ACTIVITIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Abstract. This article examines the use of digital games to support motor and cognitive engagement among children aged 4–5. It describes teaching practice with 10–16 children using the Magium interactive system at Zerek preschool in Kokshetau, Kazakhstan. The educational purposes of Darts, Basketball and Football games on an interactive wall and the Butterfly shape-matching game on an interactive floor are outlined. Children showed strong interest and positive emotional responses during the activities. As no formal pre- and post-assessment was conducted, the article makes no claims about measurable developmental gains.

Keywords: preschool education, digital resources, play-based learning, interactive activities, teacher guidance, safety.

Үсен Гүлсая
Тәрбиеші, педагог-модератор
Көкшетау қаласындағы «Zerek» бөбекжайы
Көкшетау қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі жастағы балалардың эмоционалды интеллектін ойын арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Эмоционалды интеллект баланың өз эмоциясын тануы, түсінуі және реттеуімен қатар, басқа адамның сезімін байқау, түсіну және оған сәйкес әрекет ету қабілеті ретінде сипатталады. Мақалада сюжеттік-рөлдік, дидактикалық, қимылды және коммуникативтік ойындарды пайдалану арқылы эмоционалды интеллект компоненттерін қалыптастырудың әдістемелік жолдары ұсынылады. Педагогтің эмоционалды қауіпсіз орта құруы, баланың сезімін қабылдауы және ата-анамен бірлескен жұмысты ұйымдастыру мәселелеріне ерекше назар аударылады.

Түйінді сөздер: эмоционалды интеллект, мектепке дейінгі бала, эмоция, ойын, эмпатия, өзін-өзі реттеу, қарым-қатынас.

Мектепке дейінгі балалық шақ – адамның тұлғалық қасиеттері мен әлеуметтік мінез-құлқы қалыптасатын маңызды кезең. Бұл уақытта бала қоршаған ортаны танып қана қоймай, өзінің сезімін білдіруді, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауды, қуаныш пен ренішті ажыратуды, қиын жағдайларда өзін ұстауды үйренеді. Сондықтан мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды міндеттерінің бірі – баланың эмоционалды дамуына жағдай жасау.

Баланың интеллектуалдық қабілетін дамытуға көп көңіл бөлінгенімен, оның эмоциясын түсінуі мен басқара білуі де тұлғалық дамудың маңызды көрсеткіші болып табылады. Эмоциясын түсінбеген бала өзінің қажеттілігін сөзбен жеткізуде, құрдастарымен қарым-қатынаста, келіспеушілікті шешуде қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Ал өз сезімін танып, оны дұрыс білдіре алатын бала айналасындағы адамдардың көңіл күйін де жақсырақ түсінуге үйренеді.

Мектепке дейінгі кезеңде эмоционалды интеллектіні дамыту дегеніміз – баладан эмоциясын толық бақылауды талап ету емес. Керісінше, балаға «Мен қазір не сезіп тұрмын?», «Неліктен бұлай сезіндім?», «Бұл сезімді қалай білдіруге болады?», «Менің әрекетім басқа адамға қалай әсер етеді?» деген қарапайым сұрақтарды біртіндеп түсіндіру.

Баланың табиғи әрекеті болып саналатын ойын бұл міндетті жүзеге асыруға қолайлы мүмкіндік береді. Лев Семёнович Выготский - ойын баланың әлеуметтік ортамен қарым-қатынасын қалыптастыратын негізгі фактор екенін атап өтті. Ойын кезінде бала әртүрлі рөлге енеді, қуанады, ренжиді, келіседі, келіспейді, көмек көрсетеді және көмек қабылдайды. Осы

әрекеттердің барлығы эмоционалды интеллект компоненттерін табиғи түрде дамытуға жағдай жасайды.

Мақаланың мақсаты – мектепке дейінгі балалардың эмоционалды интеллектін ойын арқылы дамытудың тиімді әдістерін ұсыну және оларды педагогикалық тәжірибеде қолдану жолдарын көрсету.

Мақсатқа сәйкес мынадай міндеттер қойылды: эмоционалды интеллект ұғымының мектепке дейінгі тәрбие үшін маңызын ашу; эмоцияны тану, түсіну, өзін-өзі реттеу және эмпатияны дамытуға арналған ойындарды жүйелеу; педагогтің эмоционалды орта қалыптастырудағы рөлін анықтау; ата-анамен бірлескен жұмыстың мүмкіндіктерін көрсету.

Мектепке дейінгі баланың эмоционалды интеллектін дамыту әдістемесі баланың жас ерекшелігіне, ойын әрекетінің табиғи сипатына және жеке қажеттілігіне негізделеді. Әдістеменің басты ерекшелігі – эмоция туралы ұзақ түсіндіруден гөрі баланың оны ойын барысында тәжірибе арқылы меңгеруіне мүмкіндік беру.

Эмоционалды интеллектіні дамытуда мынадай негізгі компоненттер басшылыққа алынады:

1. Эмоцияны тану.

Бала қуаныш, реніш, ашу, қорқыныш, таңдану сияқты негізгі эмоцияларды ажыратып, оларды адамның бет әлпеті, дауыс ырғағы және қимылы арқылы тануға үйренеді.

2. Өз эмоциясын түсіну.

Бала «Мен неге ренжідім?», «Мен неге қуандым?» деген сұрақтарға қарапайым жауап беруге үйренеді. Бұл үшін педагог баланың сезімін жоққа шығармай, оны қабылдауға көмектеседі.

3. Эмоцияны реттеу.

Бала ашуланған немесе ренжіген кезде бірден әрекет етудің орнына тоқтау, тыныс алу, сөзбен айту, ересектен көмек сұрау сияқты қарапайым тәсілдерді меңгереді.

4. Эмпатия.

Бала басқа адамның көңіл күйін байқауға және оған сәйкес әрекет етуге үйренеді. Мысалы, досы ренжісе, оған көмектесу, жұбату немесе жылы сөз айту.

5. Әлеуметтік қарым-қатынас.

Эмоционалды интеллект тек ішкі сезімді түсінумен шектелмейді. Бала өз эмоциясын қарым-қатынас кезінде мәдениетті түрде жеткізуді және өзгенің пікірін тыңдауды меңгеруі қажет.

Осы компоненттерді дамыту үшін ойындарды бірнеше бағытта ұйымдастыруға болады.

Әдістемеде тәрбиешінің сөйлеу мәнері ерекше рөл атқарады. Бала жылағанда «Жылама!» деудің орнына «Сен қазір ренжіп тұрсың ба?», «Саған не қиын болды?» деп сұрау баланың өз сезімін түсінуіне көмектеседі. Осылайша педагог баланың эмоциясын баспайды, оны тануға және реттеуге бағыттайды.

Эмоционалды интеллектіні дамытуға бағытталған ойындарды мектепке дейінгі ұйымның күн тәртібінің әр кезеңіне енгізуге болады. Оларды арнайы ұйымдастырылған іс-әрекетте ғана емес, таңертеңгі қабылдау кезінде, еркін ойында, серуендеуде, шығармашылық жұмыстарда және күн соңындағы қорытынды әңгімеде пайдалануға мүмкіндік бар.

Таңертеңгі қабылдау кезінде «Көңіл күй шеңберін» өткізуге болады. Балалар бірнеше эмоция бейнеленген суреттердің ішінен өз көңіл күйіне сәйкес суретті таңдайды. Тәрбиеші әр баланың таңдауын құрметпен қабылдайды. Егер бала «ренжідім» немесе «қорқып тұрмын» десе, оны бірден өзгертуге тырыспай, сезімін қабылдау маңызды.

Эмоционалды интеллектіні дамытуда ертегілердің де тәрбиелік мүмкіндігі мол. Тәрбиеші ертегіні оқып болған соң «Кейіпкер неге ренжіді?», «Ол қандай сезімде болды?», «Егер сен оның орнында болсаң, не істер едің?», «Кейіпкерге кім көмектесті?» деген сұрақтар қоя алады. Бұл баланың кейіпкердің ішкі жағдайын түсінуіне және эмпатиялық ойлауына мүмкіндік береді.

Ұлттық мазмұндағы ертегілер мен ойындарды пайдалану да тиімді. Мысалы, үлкенді сыйлау, кішіге қамқор болу, қонақ күту, достық пен өзара көмек тақырыптарын сюжеттік

ойындарға енгізуге болады. Осы арқылы эмоционалды интеллект ұлттық құндылықтармен байланыста қалыптасады.

Педагог баланың эмоционалды даму динамикасын жүйелі түрде бақылауы қажет. Бақылау кезінде мына көрсеткіштерге назар аударуға болады:

Көрсеткіш	Бақылау белгісі
Эмоцияны тану	Негізгі эмоцияларды ажыратады
Эмоцияны атау	Өз көңіл күйін сөзбен жеткізеді
Өзін-өзі реттеу	Ашуланғанда тоқтап, көмек сұрай алады
Эмпатия	Басқа баланың көңіл күйін байқайды
Қарым-қатынас	Өз ойын мәдениетті жеткізеді
Көмек көрсету	Қиналған құрдасына қолдау көрсетеді

Мұндай бақылау баланы бағалау немесе бір-бірімен салыстыру үшін емес, педагогке келесі жұмыстың бағытын анықтау үшін қажет.

Әдістеменің негізгі артықшылығы – эмоционалды интеллектінің күнделікті табиғи әрекет барысында дамуы. Бала эмоция туралы тек теориялық түсінік алмайды, оны нақты жағдайда қолданады.

Сонымен қатар белгілі бір қиындықтар кездесуі мүмкін. Кейбір балалар өз эмоциясын сөзбен жеткізуге қиналады, енді біреулері топтық ойынға бірден қосылмайды. Сондықтан педагог барлық баладан бірдей нәтиже күтпеуі керек. Эмоционалды даму біртіндеп жүреді және баланың жеке ерекшелігіне байланысты болады. Әсіресе эмоционалдық қауіпсіздікке мұқтаж балалармен жұмыс кезінде қолдаушы орта құру маңызды

Ата-анамен жұмыс та осы үдерістің маңызды бөлігі. Тәрбиеш ата-аналарға баланың сезімін жоққа шығармай, алдымен тыңдауды ұсына алады. Мысалы, «Қорықпа», «Жылама», «Оған бола ренжудің қажеті жоқ» деген сөздердің орнына «Сенің ренжігеніңді түсініп тұрмын», «Саған бұл жағдай ұнамаған сияқты» деген сөздерді қолдану ұсынылады. Мұндай қарым-қатынас баланың эмоциясын қабылдауға және оны қауіпсіз білдіруге жағдай жасайды.

Мектепке дейінгі балалардың эмоционалды интеллектін дамытуда педагогтерге төмендегі ұсыныстарды ескеру тиімді.

Біріншіден, эмоцияны күнделікті педагогикалық қарым-қатынастың бір бөлігіне айналдыру қажет. Баланың көңіл күйін сұрау, оның сезімін атауға көмектесу үшін бірнеше минуттың өзі жеткілікті.

Екіншіден, эмоцияларды тек жағымды және жағымсыз деп бөлмеген жөн. Қорқыныш, ашу немесе реніш те адамға тән табиғи сезімдер екенін балаға түсіндіру маңызды. Негізгі міндет – эмоцияны дұрыс білдіру жолын үйрету.

Үшіншіден, ойындарды баланың жасына және даму деңгейіне қарай бейімдеу қажет. Кіші жастағы балаларға сурет пен қимыл арқылы жұмыс жасау тиімді болса, ересек топтарда жағдаяттарды талқылау мен рөлдік ойындарды күрделендіруге болады.

Төртіншіден, педагог өзі эмоционалды үлгі көрсетуі тиіс. Балалар ересектің дауыс ырғағын, қарым-қатынасын және қиын жағдайдағы әрекетін қайталайды.

Бесіншіден, ата-анамен бірізді талап қалыптастыру маңызды. Балабақшада үйретілген эмоцияны реттеу тәсілдері үй жағдайында да қолданылса, баланың дағдысы тұрақты қалыптасады.

Алтыншыдан, баланың эмоционалды дамуын басқа балалармен салыстырмай, оның жеке ілгерілеуі бойынша бақылаған дұрыс.

Қорыта келе мектепке дейінгі баланың эмоционалды интеллектін дамыту – қазіргі тәрбиелік үдерістің маңызды бағыттарының бірі. Баланың эмоциясын тануы, оны түсінуі және реттей алуы оның құрдастарымен қарым-қатынасына, өзін қауіпсіз сезінуіне, дербестігіне және әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал етеді.

Эмоционалды интеллект баланың табиғи әрекеті – ойын арқылы тиімді дамиды. Ойын барысында бала эмоцияны тек сөз жүзінде үйренбейді, оны нақты әрекет арқылы сезінеді және

тәжірибеден өткізеді. Ол досының ренжігенін байқайды, көмектеседі, кезек күтеді, келіспеушілікті шешеді, өз қалауын білдіреді және басқа адамның пікірін тыңдайды.

Тәрбиешінің міндеті – баланың барлық әрекетін бақылап, қателігін бірден түзету емес, оған эмоциясын тануға және дұрыс әрекет таңдауға мүмкіндік беру. «Сен қазір не сезіп тұрсың?», «Досыңның көңіл күйі қандай?», «Бұл жағдайда не істей аламыз?» сияқты сұрақтар баланың эмоционалды санасының қалыптасуына жағдай жасайды.

Эмоционалды интеллектіні дамыту жұмысы жүйелі жүргізілген жағдайда ойын, ертегі, әңгіме, шығармашылық әрекет және күнделікті қарым-қатынас бір-бірін толықтырады. Сонымен қатар отбасы мен мектепке дейінгі ұйым арасындағы ынтымақтастық баланың эмоционалды дағдыларын бекітуге мүмкіндік береді.

Эмоционалды интеллекті дамыған бала өзінің сезімін түсініп қана қоймай, айналасындағы адамдардың эмоциясына назар аударуға, көмек көрсетуге және қарым-қатынасты мәдениетті түрде құруға үйренеді. Сондықтан эмоционалды интеллектіні мектепке дейінгі тәрбие жүйесіне ойын арқылы мақсатты түрде енгізу – баланың үйлесімді тұлғалық дамуына ықпал ететін маңызды педагогикалық бағыт.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты: Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығы. – Астана, 2022.
2. World Health Organization. Improving Early Childhood Development: WHO Guideline. – Geneva: World Health Organization, 2020. – 84 p.
3. National Association for the Education of Young Children. Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth Through Age 8. 4th ed. – Washington, DC: NAEYC, 2020.
4. World Health Organization, UNICEF, World Bank Group. Nurturing Care Handbook: Strategic Action for Supporting Young Children’s Development. – Geneva: World Health Organization, 2022.
5. UNICEF. Early Childhood Development: For Every Child, Early Moments Matter. – New York: UNICEF, 2021.
6. OECD. Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care. – Paris: OECD Publishing, 2021.
7. UNICEF. Nurturing Care for Early Childhood Development: A Framework for Helping Children Survive and Thrive. – New York: UNICEF, 2020.

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА ДОШКОЛЬНИКА ПОСРЕДСТВОМ ИГРЫ

Аннотация. В статье рассматривается развитие эмоционального интеллекта детей дошкольного возраста посредством игровой деятельности. Эмоциональный интеллект рассматривается как способность ребенка распознавать, понимать и регулировать собственные эмоции, а также замечать и понимать эмоциональное состояние других людей. Представлены практические игровые методы развития эмоциональной осознанности, эмпатии, саморегуляции и коммуникативных навыков.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, дошкольник, эмоции, игра, эмпатия, саморегуляция, общение.

Хуандых Арайгуль
Тәрбиеші, педагог-сарапшы
«Балдаурен» бөбекжайы
Ақмола облысы, Бұланды ауданы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аңдатпа. Бұл мақалада заманауи мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі инновациялық педагогикалық технологиялардың рөлі мен маңызы қарастырылады. Әсіресе жасанды интеллект технологияларын балабақша жағдайында қолдану мүмкіндіктері, олардың балалардың танымдық, шығармашылық және әлеуметтік дамуына әсері талданады. Сонымен қатар, инновациялық технологияларды қолданудың негізгі түрлері, әдістері және оларды енгізудің тиімді жолдары сипатталады.

Түйінді сөздер: инновациялық технология, жасанды интеллект, мектепке дейінгі білім беру, цифрлық орта, балабақша, геймификация.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде заманауи инновациялық технологияларда қоғамның қарқынды дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар қоюда. Заманауи педагогикалық технологиялар – бұл тек жаңа құралдар немесе құрылғылар ғана емес, сонымен қатар оқу-тәрбие процесін қайта ұйымдастырудың, оны баланың жеке қабілеттері мен қызығушылығына бейімдеудің тәсілі.

Инновациялық әдістер балалардың танымдық белсенділігін арттырады, оқу процесін қызықты етеді және олардың шығармашылық ойлауын дамытады. Әсіресе жасанды интеллект құралдары балалардың даму деңгейін талдауға, жеке оқу траекториясын құруға және педагогтің кәсіби жұмысын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялардың дамуы, цифрландыру үдерісі және жасанды интеллекттің кеңінен таралуы білім беру мазмұнын түбегейлі өзгертуде. Осы өзгерістер мектепке дейінгі білім беру жүйесіне де әсер етуде.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тұлғалық қалыптасуының ең маңызды кезеңдерінің бірі. Бұл кезеңде баланың ойлау қабілеті, тілдік дағдылары, шығармашылығы мен әлеуметтік мінез-құлқы қалыптасады. Сондықтан осы кезеңде заманауи педагогикалық технологияларды қолдану ерекше маңызға ие. Инновациялық педагогикалық технологиялар – білім беру процесін жетілдіруге бағытталған жаңа әдістер мен құралдардың жиынтығы. Олар баланың белсенділігін арттыруға, оқу процесін қызықты етуге және білім сапасын жоғарылатуға мүмкіндік береді. Соңғы жылдары жасанды интеллект технологиялары білім беру саласына белсенді түрде енгізілуде.

Жасанды интеллект балалардың жеке ерекшеліктеріне бейімделген оқыту жүйесін құруға, оқу процесін автоматтандыруға және педагогтің жұмысын жеңілдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, инновациялық технологияларды енгізу педагогтің кәсіби құзыреттілігін арттыруға, оқу процесін жандандыруға және білім беру сапасын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Геймификация, STEM-бағдарламалар, мультимедиялық платформалар және робототехника сияқты заманауи тәсілдер мектепке дейінгі білім беруде баланың толыққанды дамуына қолайлы жағдай жасайды.

Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңғырту бағдарламалары инновациялық технологияларды енгізуге ерекше мән береді. Бұл бағыттағы зерттеулер көрсеткендей, заманауи педагогикалық әдістер мен жасанды интеллект құралдарын тиімді үйлестіру арқылы балалардың білімге деген қызығушылығы артады, оқу процесі қолжетімді және қызықты болады, ал педагогтердің жұмысы жеңілдейді. Осы мақалада заманауи мектепке дейінгі білім беру жүйесінде қолданылатын инновациялық педагогикалық технологиялардың түрлері, олардың тиімділігі және балалардың танымдық

және шығармашылық дамуына әсері қарастырылады. Сонымен қатар, жасанды интеллект пен басқа да заманауи әдістерді үйлестіре қолданудың тәжірибелік аспектілері мен болашақтағы даму бағыттары талданады.

Инновациялық педагогикалық технологиялар – білім беру процесін жаңартуға және тиімді ұйымдастыруға бағытталған жаңа әдіс-тәсілдер жиынтығы. Олардың мақсаты:

- балалардың оқу мотивациясын арттыру;
- шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттерін дамыту;
- жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқытуды ұйымдастыру.

Мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық технологияларды қолдану педагогтің жұмысын жеңілдетіп қана қоймай, оқу-тәрбие процесін интерактивті әрі динамикалық етеді.Инновациялық педагогикалық технологиялар – білім беру процесін жаңарту, оқытудың тиімділігін арттыру және балалардың оқу мотивациясын көтеру мақсатында енгізілетін жаңа әдістер мен тәсілдер. Оларға мыналар жатады:

- Ойын технологиялары – балалардың белсенділігі мен ынтасын арттырады;
- STEM-білім беру – ғылым, техника, инженерия және математика арқылы логикалық ойлауды дамытады;
- Геймификация – оқыту процесіне ойын элементтерін енгізу арқылы қызығушылықты күшейтеді;
- Мультимедиялық құралдар – бейне, анимация және дыбыстық материалдарды қолдану арқылы ақпаратты қабылдауды жеңілдетеді;
- Робототехника – балаларға практикалық дағдыларды үйрету және зерттеушілік қабілеттерін дамыту;
- Жеке оқыту бағдарламалары – әр баланың даму ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалдарын даралау. Осы технологиялардың барлығы мектепке дейінгі білім беру процесін тиімді, интерактивті және заманауи етеді.

Жасанды интеллект педагогикада бірнеше бағытта қолданылады:

1. Дараланған оқыту – AI балалардың қабілеттерін талдап, жеке оқу траекториясын жасайды;
2. Бағалау және мониторинг – AI баланың жетістіктерін нақты өлшеп, педагогқа есеп береді;
3. Интерактивті оқу құралдары – виртуалды ассистенттер мен интеллектуалды ойындар арқылы білім беру процесі қызықты және тиімді өтеді;
4. Қолдау көрсету – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға материалдарды бейімдеп ұсынады. Мысалы, кейбір мектепке дейінгі ұйымдарда роботты ассистенттер балаларға логикалық ойындарды көрсетіп, сөйлеу және тілдік дағдыларды дамытады.

Жасанды интеллект (AI) – мектепке дейінгі білім беру саласында жаңа мүмкіндіктер ашатын құрал. Ол:

- балалардың дамуын бағалауға;
- оқу траекториясын даралауға;
- интерактивті тапсырмалар мен ойындарды ұйымдастыруға;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қолдау көрсетуге;
- педагогтың жоспарлау және бақылау жұмыстарын жеңілдету.

Мысалы, кейбір балабақшаларда виртуалды ассистенттер сөйлеу дағдыларын дамыту, логикалық ойлауды жетілдіру және есте сақтау қабілетін нығайту үшін қолданылады.

Инновациялық педагогикалық технологиялар – мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру процесін жаңарту, тиімді ұйымдастыру және балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып дамытуға бағытталған жаңа әдіс-тәсілдер жиынтығы. Олар тек оқу құралдарын қолдануды емес, сонымен қатар педагогикалық ойлау мен ұйымдастыру тәсілдерін түбегейлі өзгертуге мүмкіндік береді. Заманауи мектепке дейінгі технологиялар жүйесінде, инновациялық технологиялар балалардың танымдық қызығушылығын арттыруға, шығармашылық қабілетін дамытуға және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге қызмет етеді. Мектепке дейінгі

кезеңде қолданылатын заманауи тәсілдер педагогқа балалардың әртүрлі даму деңгейін ескеріп, оқу процесін даралап ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ойын – мектепке дейінгі кезеңде балалардың негізгі танымдық қызметі болып саналады. Интерактивті ойындар мен цифрлық платформалар арқылы балалардың есте сақтау қабілеті, ойлау, тілдік және коммуникативтік дағдылары дамиды.Балабақшадағы балалар 3–6 жас аралығында болады, олар үшін оқу процесі ойын, тәжірибе және көрнекі материалдар арқылы жүруі тиіс.

Сондықтан инновациялық технологияларды енгізгенде олардың жас ерекшеліктері ескеріліп, оқу материалдары интерактивті, қызықты және көрнекі болуға тиіс. Мысалы, робототехника немесе STEM-технологиялары қарапайым конструкциялар, тәжірибелік тапсырмалар арқылы балалардың логикалық және зерттеушілік қабілетін дамытады.

Мектепке дейінгі балалар ойын арқылы үйренеді. Инновациялық технологияларды қолдану барысында ойын элементтері (геймификация) оқу процесіне енгізіледі: балалар тапсырманы орындау барысында «деңгей көтеріп», «жұлдыз жинап», қызығушылықтарын сақтайды. Бұл оқу процесін мотивациялық және белсенді етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда көптеген жаңа инновациялық технологиялады қолдана отырып, балаларды жан-жақты тәрбиелеудің, заман талабына сай жас ұрпақты тәрбиелеуге жол ашады.

Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде инновациялық педагогикалық технологияларды тиімді пайдалану үшін заманауи оқыту әдістерін кеңінен енгізу қажет. Балалардың жас ерекшеліктері мен жеке қабілеттерін ескере отырып, білім беру үдерісін қызықты әрі нәтижелі ұйымдастыру маңызды.

Балалардың танымдық қызығушылығын арттыру мақсатында ойын технологияларын, интерактивті тапсырмаларды және шығармашылық жұмыстарды жиі қолдану ұсынылады. Бұл олардың ойлау, есте сақтау, сөйлеу және қарым-қатынас жасау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар балалардың өздігінен әрекет етуіне, сұрақ қоюына және жаңа ақпаратты тәжірибе арқылы меңгеруіне жағдай жасау қажет.

Мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM технологиясын енгізу арқылы балалардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға, тәжірибе жасауға және шығармашылықпен ойлауға жағдай жасау ұсынылады. Табиғи материалдармен жұмыс істеу, қарапайым тәжірибелер жүргізу және құрастыру тапсырмаларын орындау балалардың қоршаған ортаға деген қызығушылығын арттырады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуына қолдау көрсету үшін инклюзивті білім беру әдістерін жетілдіріп, әр баланың жеке ерекшелігіне сәйкес тапсырмалар ұйымдастыру қажет. Әсіресе сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балалармен жұмыс барысында инновациялық логопедиялық ойындарды, артикуляциялық жаттығуларды және ұсақ моториканы дамыту әдістерін қолдану маңызды.

Педагогтердің кәсіби құзыреттілігін арттыру мақсатында заманауи технологиялар бойынша семинарлар, тренингтер және тәжірибе алмасу іс-шараларын тұрақты өткізу қажет. Сонымен бірге тәрбиешілердің цифрлық сауаттылығын жетілдіріп, білім беру ресурстарын дұрыс таңдауына мүмкіндік берген жөн. Ата-аналармен тығыз байланыс орнату да баланың жан-жақты дамуына оң әсер етеді. Осы мақсатта кеңестер, ашық сабақтар және бірлескен шығармашылық жұмыстар ұйымдастыру ұсынылады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану – бұл қазіргі заман талабынан туындаған қажеттілік. Инновациялық әдістер мен құралдар балалардың тұлғалық, когнитивтік, шығармашылық және әлеуметтік дамуын қолдау үшін арнайы жасалған. Зерттеулер көрсеткендей, жасанды интеллект,

STEM-білім беру, геймификация, робототехника, мультимедиялық платформалар және интерактивті технологияларды үйлестіріп қолдану білім беру процесінің тиімділігін едәуір арттырады. Инновациялық технологиялардың ең басты ерекшелігі – олар баланың жас ерекшеліктеріне бейімделеді, ойын арқылы оқытуға мүмкіндік береді және әр баланың жеке даму траекториясын қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл балалардың танымдық қызығушылығын арттырады, логикалық ойлау қабілетін, шығармашылығын, есте сақтау және

коммуникациялық дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, инновациялық әдістер педагогтің кәсіби жұмысын жеңілдетіп, оқу үрдісін нақты бақылауға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект платформалары балалардың оқу жетістіктерін талдауға, жеке бағдарлама құруға, оқу материалдарын бейімдеуге және ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу балалардың ақпараттық және цифрлық сауаттылығын қалыптастырады, бұл олардың болашақта білім алуына, қоғамға бейімделуіне және техникалық дағдыларын дамытылуына оң әсерін тигізеді. STEM-технологиялары мен робототехника практикалық тәжірибелерді меңгеруге, зерттеушілік қабілетті дамытуға, топтық және бірлескен жұмыста әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алайда, инновациялық технологияларды қолдануда белгілі бір қиындықтар да бар: педагогтердің цифрлық сауаттылығының жеткіліксіздігі, техникалық құралдардың шектеулігі, әдістемелік материалдардың жеткіліксіздігі және балалардың экран алдында ұзақ уақыт отыру қаупі. Осы қиындықтарды шешу үшін педагогтерге кәсіби даму курстарын ұйымдастыру, мектепке дейінгі ұйымдарды заманауи құралдармен қамтамасыз ету, ата-аналармен бірлескен жұмыс жүргізу және цифрлық гигиена ережелерін енгізу маңызды.

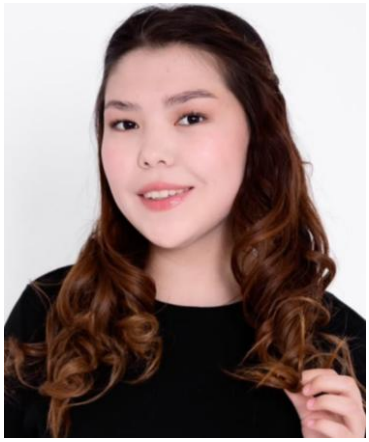
Қорыта айтқанда, мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық педагогикалық технологияларды тиімді қолдану балалардың жан-жақты дамуына, білім беру сапасының өсуіне және педагогтің кәсіби жұмысын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Болашақта бұл технологиялар мектепке дейінгі білім берудің ажырамас бөлігіне айналып, балаларды ақпараттық қоғамға бейімдеп, олардың жеке ерекшеліктерін ескерген тиімді білім беру жүйесін қалыптастырады.

Инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану – тек техникалық құралдарды пайдалану емес, бұл білім берудің сапасын арттыруға, педагогикалық әдістемені жаңартуға, баланың жеке дамуын қолдауға бағытталған кешенді процесс. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық технологияларды енгізу – заманауи білім берудің басты бағыты әрі болашақ ұрпақтың жан-жақты дамуына кепілдік болып табылады.

Қолданылған деректер тізімі:

1. ҚР «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2020.
2. Назарбаев Н. «Рухани жаңғыру» бағдарламасы. – Нұр-Сұлтан, 2017.
3. Полат Е.С. Современные образовательные технологии. – Москва: Просвещение, 2019.
4. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. – Москва: Педагогика, 2018.
5. Селевко Г.К. Педагогические технологии: теория и практика. – Санкт-Петербург, 2019.
6. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris, 2021.
7. OECD. Digital Education Outlook. – Paris, 2020.
8. ҚР мектепке дейінгі білім беру стандарты. – Астана, 2021.
9. Пономарева Н.А. Инновационные технологии в дошкольном образовании. – Москва: Академия, 2019.
10. Кузнецова И.В. Использование информационно-
11. Ляхова С.Н. Геймификация в дошкольном образовании: теория и практика. – Санкт-Петербург, 2021.

Хумар Гүлфаруза Бахытжанқызы
Арнайы пәндер оқытушысы
Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ ЛОГОПЕД МАМАНЫНЫҢ РӨЛІ: СӨЙЛЕУДІ ТҮЗЕТУДЕН ТҰЛҒАНЫ ДАМЫТУҒА ДЕЙІН

Аңдатпа. Мақалада қазіргі қоғамдағы логопед маманының кәсіби рөлі, сөйлеу және тілдік даму ерекшеліктерін анықтау, түзету-дамыту жұмыстарын ұйымдастыру және баланың әлеуметтік ортаға бейімделуіне ықпал ету мәселелері қарастырылады. Логопед қызметінің дәстүрлі дыбыс қою жұмыстарынан кеңейіп, коммуникативтік құзыреттілікті, танымдық белсенділікті және оқу дағдыларын дамытуға бағытталғаны талданады. Инклюзивті білім беру жағдайында логопедтің педагогтермен, ата-аналармен және басқа мамандармен бірлескен жұмысының маңызы ашылады. Сонымен қатар ерте қолдау, ойын технологиялары, цифрлық құралдар және жеке даму ерекшеліктерін ескеретін әдістемелік тәсілдер ұсынылады.

Түйін сөздер: логопед, сөйлеу тілінің дамуы, түзету-дамыту жұмысы, инклюзивті білім беру, коммуникативтік дағды, ерте қолдау, ата-анамен ынтымақтастық.

Адамның сөйлеу тілі – оның қоршаған ортамен байланыс орнатуына, ойын жеткізуіне, білім алуына және қоғамда өз орнын табуына мүмкіндік беретін негізгі құралдардың бірі. Бала алғашқы сөздерін айтып, сөйлем құрастырып, өз ойын басқаларға түсіндіру арқылы әлеуметтік қарым-қатынастың күрделі жүйесін меңгереді. Сөйлеу дағдыларының қалыптасуы баланың тек тілдік дамуына ғана емес, танымдық белсенділігіне, эмоциялық жағдайына, өзіне деген сеніміне және оқу үдерісіне қатысуына да ықпал етеді. Сондықтан сөйлеу тіліндегі қиындықтарды анықтау және оларды түзету қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің қатарына жатады.

Қазіргі уақытта логопед маманының қызметіне деген қажеттілік оның кәсіби міндеттерінің кеңеюімен ерекшеленеді. Бұрын логопед жұмысы көбіне дыбыстарды дұрыс айтуға үйретумен байланыстырылса, бүгінде оның қызметі фонематикалық қабылдауды, сөздік қорды, грамматикалық құрылымды, байланыстырып сөйлеуді, оқу мен жазудың алғышарттарын және күнделікті қарым-қатынас дағдыларын дамытуға бағытталады. Сонымен қатар логопед баланың жеке мүмкіндіктерін ескеріп, оның білім беру ортасына қатысуына және өз қажеттіліктерін түсінікті жеткізуіне жағдай жасауға атсалысады.

Бұл өзгеріс инклюзивті білім берудің дамуымен де байланысты. Әртүрлі даму ерекшеліктері бар балалардың білім алуына тең мүмкіндік жасау үшін олардың қажеттіліктерін уақытында анықтап, тиісті педагогикалық қолдау ұйымдастыру маңызды. Қазақстанда білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің

жұмысы тиісті нормативтік құжаттармен реттеледі [1]. Мұндай жағдайда логопедтің міндеті жеке баламен сабақ өткізумен шектелмейді. Ол педагогтерге әдістемелік көмек көрсетіп, ата-аналарға кеңес беріп, баланың жетістіктерін ортақ талдау арқылы қолдау жүйесінің нәтижелі болуына үлес қосады.

Мәселенің өзектілігі – сөйлеу тілін дамытуға бағытталған көмекті тек жекелеген дыбыстарды түзету деңгейінде қарастырмай, баланың тұлғалық, танымдық және әлеуметтік дамуының маңызды бөлігі ретінде бағалау қажеттілігінде.

Мақаланың мақсаты – қазіргі қоғамдағы логопед маманының кәсіби рөлін жан-жақты талдау, түзету-дамыту жұмыстарының негізгі бағыттарын сипаттау және мектепке дейінгі ұйымдар мен білім беру мекемелерінде қолдануға болатын практикалық ұсыныстар әзірлеу.

Мақаланың міндеттері: логопед қызметінің негізгі бағыттарын анықтау; сөйлеу тілін дамытудағы заманауи әдістердің мүмкіндіктерін қарастыру; ата-анамен және педагогтермен бірлескен жұмыстың маңызын негіздеу; инклюзивті ортадағы логопедтің рөлін ашу; түзету жұмысының тиімділігін арттыруға арналған ұсыныстар ұсыну.

Мақаланы әзірлеу барысында теориялық талдау, ғылыми-әдістемелік материалдарды зерделеу, салыстыру, жүйелеу және педагогикалық тәжірибеге бағдарланған талдау тәсілдері басшылыққа алынды.

Теориялық талдаудың негізгі бағыты логопед қызметінің мазмұнын үш өзара байланысты қырынан қарастыруға негізделді. Бірінші қыры – сөйлеу тілінің ерекшеліктерін анықтау және баланың даму қажеттіліктерін бағалау. Екінші қыры – анықталған қажеттіліктерге сәйкес түзету-дамыту жұмысын ұйымдастыру. Үшінші қыры – меңгерілген дағдыларды күнделікті қарым-қатынаста, ойында және оқу әрекетінде қолдануға жағдай жасау.

Логопедиялық жұмыстың мазмұнын анықтауда баланың жасы, сөйлеу тілінің даму деңгейі, қабылдау ерекшеліктері, қызығушылығы, қарым-қатынасқа түсу белсенділігі және жеке қажеттіліктері ескерілуі тиіс. Мысалы, мектепке дейінгі жаста ойын арқылы сөздік қорды байыту мен дыбыстық мәдениетті дамыту маңызды болса, мектеп жасында сөйлем құрау, мәтінді түсіну, байланыстырып сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын қолдау мәселелері өзекті бола түседі.

Әдістемелік материалдарды талдау логопед қызметінің жеке баламен жүргізілетін жұмыспен қатар, отбасына кеңес беру және педагогикалық ұжыммен ынтымақтастықты да қамтитынын көрсетті. Ерте қолдау жөніндегі кәсіби ұсынымдарда отбасы мүшелерінің күнделікті қарым-қатынасқа қатысуы мен баланың табиғи ортада тілдік тәжірибе жинақтауы маңызды бағыттардың бірі ретінде қарастырылады [3].

Мақала теориялық-әдістемелік сипатта әзірленген. Онда жаңа эмпирикалық зерттеу жүргізілді немесе нақты эксперимент нәтижелері алынды деген тұжырым жасалмайды. Ұсынылған практикалық тәсілдер педагогикалық тәжірибеде қолдануға арналған әдістемелік үлгілер ретінде беріліп отыр.

1. Логопед маманы қызметінің қазіргі мазмұны

Қазіргі логопед – сөйлеу тіліндегі қиындықтарды анықтап, баланың қарым-қатынас мүмкіндіктерін дамытуға бағытталған кәсіби қолдау көрсететін маман. Оның жұмысы сөйлеу тілінің бірнеше құрамдас бөлігін қамтиды.

Біріншіден, дыбыстық мәдениетті қалыптастыру маңызды. Бұл бағытта дыбыстарды дұрыс айтуға қажетті артикуляциялық қимылдар, сөйлеу тынысы, дауыс және дыбыстарды ажырату дағдылары қарастырылады. Дегенмен артикуляциялық жаттығулардың өзі барлық сөйлеу қиындықтарын шешпейді. Жұмыс баланың нақты қажеттілігіне сәйкес жоспарланып, дыбысты жеке айту, буында, сөзде, сөйлемде қолдану және оны еркін сөйлеуге енгізу кезеңдері өзара байланыстырылуы керек.

Екіншіден, фонематикалық қабылдау мен тілдік талдау дағдыларын дамытуға көңіл бөлінеді. Бала сөз құрамындағы дыбыстарды ажыратып, олардың ретін байқай алғанда, тілдің құрылымын жақсырақ түсінеді.

Үшіншіден, сөздік қорды байыту мен грамматикалық құрылымды меңгертуге басымдық беріледі. Кейбір балалар жеке сөздерді қолданғанымен, оларды сөйлемге біріктіруде, сөздерді дұрыс байланыстыруда немесе өз ойын ретімен жеткізуде қиналуы мүмкін. Мұндай жағдайда суреттермен жұмыс, заттарды салыстыру, әрекеттерді сипаттау, сұрақ-жауап, әңгіме құрастыру және оқиғаларды ретімен орналастыру тапсырмалары тиімді әдістемелік құрал бола алады.

Төртіншіден, байланыстырып сөйлеу мен коммуникативтік дағдылар дамытылады. Баланың сөйлеу жетістігін тек дыбыстарды дұрыс айтуымен бағалау жеткіліксіз. Ол өз қажеттілігін білдіре ала ма, сұрақ қоя ма, жауап бере ме, әңгімелесушіні тыңдай ма, оқиғаны түсінікті жеткізе ме деген мәселелер де маңызды. Осы тұрғыдан алғанда, логопедтің жұмысы баланың нақты өмірлік жағдайларда қарым-қатынасқа қатысуына бағытталуы тиіс.

Бесіншіден, оқу мен жазуға қажетті тілдік алғышарттарды қалыптастыру маңызды. Сөйлеу тілінің кейбір қиындықтары баланың сауат ашу, мәтінді түсіну және жазбаша ой жеткізу үдерісінде қосымша қолдауды қажет етуімен қатар жүруі мүмкін. Логопед бұл бағытта дыбыстық талдау, буындық құрылымды меңгеру, сөз мағынасын түсіну және сөйлем құрастыру дағдыларын дамытуға көмектеседі.

2. Ерте қолдау және сөйлеу қиындықтарын уақытында анықтау

Сөйлеу тілін дамытуда ерте қолдаудың маңызы ерекше. Баланың дамуына қатысты алаңдаушылық байқалғанда, «өзі сөйлеп кетеді» деп ұзақ уақыт күте беру оның қажеттілігін уақытында анықтауға кедергі келтіруі мүмкін. Екінші жағынан, балалардың даму қарқыны әртүрлі болғандықтан, жекелеген ерекшеліктерге қарап бірден диагноз қою да дұрыс емес. Сондықтан ата-ананың байқаған белгілері мен педагогтің бақылауы маманның кәсіби бағалауымен толықтырылуы қажет.

Ерте қолдау баланың қарым-қатынас жасауына қажетті мүмкіндіктерді барынша ерте кезеңнен қалыптастыруды көздейді. Логопед баланың сөзді түсінуін, дыбыстауын, ым-ишарасын, көзқарас арқылы қарым-қатынасқа қатысуын, ойын әрекетін және тілдік бастамасын бақылай алады. Бағалау кезінде баланың үйде қолданатын тілі, қоршаған ортасы және жеке даму ерекшеліктері де ескерілуі керек. Бірнеше тілді меңгеріп жүрген баланың сөздік қорын тек бір тіл бойынша бағалау оның жалпы тілдік мүмкіндіктерін толық көрсетпеуі ықтимал.

Сөйлеу тілінің кешеуілдеуі әртүрлі себептермен байланысты болуы ықтимал, сондықтан логопед медициналық диагнозды өз бетінше қоймайды.

Ерте қолдау кезінде ата-ананың қатысуы ерекше мәнге ие. Маман сабақ барысында қолданылатын тәсілдерді түсіндіріп, оларды үйдегі күнделікті әрекеттерге бейімдеуге көмектеседі. Мысалы, бірге кітап оқу, суретті сипаттау, ойыншықтарды атау, баланың әрекетін сөзбен сүйемелдеу және оның жауап беруіне уақыт беру тілдік тәжірибені табиғи түрде байытады.

Осылайша, ерте қолдаудың мақсаты баланы өзгелермен салыстыру емес, оның даму қажеттіліктерін уақытында байқап, қолайлы жағдай қалыптастыру болып табылады.

3. Инклюзивті білім беру жағдайындағы логопедтің рөлі

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың барлығына бірдей әдісті қолдану тиімді бола бермейді. Бір бала көрнекі тіректер арқылы тапсырманы жақсы түсінсе, екіншісіне нұсқауды қысқа бөліктерге бөлу, қосымша қайталау немесе жауап беруге көбірек уақыт беру қажет болуы мүмкін. Мысалы, байланыстырып сөйлеуде қиналатын балаға оқиғалар тізбегін бейнелейтін суреттер ұсынылуы мүмкін. Ал сөздік қоры шектеулі балаға заттарды топтастыру, олардың қасиеттерін салыстыру және әрекеттерді атау тапсырмалары беріледі. Қарым-қатынасқа бастама жасауда қиналатын балаға таңдау ұсыну, кезектесіп ойнау және қарапайым диалог құруға жағдай жасау пайдалы болуы мүмкін.

Инклюзивті ортада логопедтің тәрбиешімен және мұғаліммен ынтымақтастығы маңызды. Егер сабақта меңгерілген дағдылар басқа ортада қолданылмаса, олардың күнделікті

қарым-қатынасқа ауысуы қиындауы мүмкін. Сондықтан мамандар ортақ мақсаттарды анықтап, баланы қолдаудың бірізді тәсілдерін қолданғаны жөн.

Демек, инклюзивті білім берудегі логопедтің рөлі – баланы ортаға ғана бейімдеу емес, сонымен бірге оның қатысуына кедергі келтіретін тілдік қиындықтарды азайтуға және қолайлы қарым-қатынас ортасын қалыптастыруға үлес қосу.

4. Заманауи технологиялар мен ойын әдістерін қолдану

Қазіргі білім беру тәжірибесінде цифрлық ресурстардың мүмкіндіктері кеңейіп келеді. Логопедиялық жұмыста интерактивті тапсырмалар, дыбыстық жазбалар, суретті карточкалар, цифрлық кітаптар және сөйлеуді тыңдауға арналған құралдар қолданылуы мүмкін. Олар баланың қызығушылығын арттырып, тапсырманы бірнеше рет орындауға мүмкіндік береді.

Дегенмен цифрлық құралды қолданудың өзі нәтижеге кепілдік бермейді. Оның тиімділігі сабақ мақсатына, баланың жасына, жеке қажеттілігіне және маманның әдістемелік таңдауына байланысты. Мысалы, дыбысты ажыратуға арналған интерактивті тапсырма баланың назарын шоғырландыруға көмектесуі мүмкін, бірақ оны тірі қарым-қатынас, сөздік ойын және диалогтік әрекетпен толықтыру қажет.

Ойын әдісі мектепке дейінгі жаста ерекше орын алады. Ойын барысында бала тапсырманы тек орындап қоймай, өз қалауын білдіреді, сұрақ қояды, рөлге енеді және басқалармен келісуге үйренеді. Мысалы, «Дүкен» ойынында бала заттардың атауын айтып, қажетті өнімді сұрайды; «Не өзгерді?» ойынында заттарды сипаттайды; суреттер бойынша әңгіме құрастыру кезінде оқиғаларды ретімен баяндауға жаттығады.

Цифрлық технологияларды пайдаланғанда баланың жеке мәліметтерін қорғау, фото және бейнематериалдарды рұқсатсыз таратпау, қауіпсіз әрі жасына сәйкес ресурстарды таңдау талаптары ескерілуі қажет. Технология маманның кәсіби шешімін алмастырмайды, керісінше оны толықтыратын көмекші құрал ретінде қолданылуы тиіс.

5. Ата-анамен ынтымақтастық – түзету жұмысының маңызды шарты

Логопедиялық көмектің нәтижелілігі маманның кәсіби білімімен ғана емес, отбасының қолдауымен және күнделікті қарым-қатынас жағдайымен де байланысты. Бала арнайы сабақта үйренген сөзін немесе дыбысты күнделікті өмірде қолдануға мүмкіндік алғанда, жаңа дағдыларды әртүрлі жағдайларда бекітуге жағдай жасалады.

Ата-анамен жұмыстың алғашқы қадамы – баланың ерекшеліктерін түсінікті тілмен түсіндіру. Мамандар кейде кәсіби терминдерді жиі қолданады, ал ата-анаға олардың күнделікті өмірде нені білдіретінін түсіну қиын болуы мүмкін.

Ата-анамен ынтымақтастық біржақты талап қоюға құрылмауы керек. Ата-ана баланың жетістігі мен қиындықтары туралы кері байланыс ұсынады. Осылайша екі тараптың жұмысы ортақ мақсатқа бағытталады.

Сонымен бірге маман ата-ананы басқа балалармен салыстырудан және баланың сөйлеу ерекшелігін кемшілік ретінде қабылдаудан сақтандыруы қажет. Әр баланың даму қарқыны әртүрлі. Маңыздысы – оның бұрынғы деңгейімен салыстырғандағы ілгерілеуін байқау және қолдауды қажеттілігіне қарай өзгерту.

6. Логопедтің кәсіби жауапкершілігі мен тұлғалық қасиеттері

Кәсіби жауапкершілік маманның өз құзыреті шегін түсінуін де қамтиды. Сөйлеу тілінің ерекшеліктері кейде есту, жалпы даму немесе басқа факторлармен байланысты болуы мүмкін. Мұндай жағдайда логопед тиісті мамандармен бірлесіп әрекет етіп, қажет болғанда баланы қосымша тексеруге бағыттайды. Командалық жұмыс баланың жағдайын жан-жақты түсінуге көмектеседі.

Қазіргі логопедиялық көмектің сапасын арттыру үшін төмендегі әдістемелік ұсыныстарды басшылыққа алу орынды.

Біріншіден, әр баланың сөйлеу тілін бастапқы бағалау нәтижелеріне сүйеніп, нақты әрі қолжетімді мақсаттар белгілеу қажет. Мақсаттар баланың жасына, даму деңгейіне және күнделікті қарым-қатынастағы қажеттілігіне сәйкес құрылуы тиіс.

Екіншіден, түзету сабақтарында ойын, көрнекілік, диалог, әңгіме құрастыру және күнделікті өмірге жақын тапсырмаларды өзара үйлестірген жөн. Бір әдісті барлық балаға бірдей қолданудың орнына, жеке ерекшеліктерге сәйкес бейімдеу маңызды.

Үшіншіден, ата-аналарға үй жағдайында қолдануға болатын қысқа, түсінікті және орындалуы жеңіл тапсырмалар ұсынылуы керек. Олардың нәтижесін бағалағанда жаттығулардың санына ғана емес, баланың қарым-қатынасқа қатысуына және меңгерген дағдыларын күнделікті қолдануына назар аудару қажет.

Төртіншіден, тәрбиешілермен, мұғалімдермен, психологтермен және басқа мамандармен тұрақты байланыс орнатқан дұрыс. Ортақ мақсаттар мен бірізді қолдау тәсілдері баланың әртүрлі ортада алған дағдыларын пайдалануына мүмкіндік береді.

Бесіншіден, цифрлық құралдарды сабақ мақсатына сәйкес, қауіпсіздік пен құпиялылық талаптарын сақтай отырып қолдану қажет. Технология баламен тікелей қарым-қатынастың орнын баспай, оны толықтыруы тиіс.

Алтыншыдан, логопед мамандары кәсіби білімін үнемі жетілдіріп, өз жұмысының нәтижесін жүйелі талдап отыруы керек. Бұл түзету әдістерін уақытында өзгертуге және баланың нақты қажеттіліктеріне сәйкес қолдау көрсетуге көмектеседі.

Қорытындылай келе, логопед – баланың сөйлеуін ғана емес, өз ойын білдіру, айналасындағы адамдармен байланыс орнату және білім алу мүмкіндіктерін дамытуға үлес қосатын маман. Сондықтан логопед мамандығын қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызды кәсіби бағыттардың бірі ретінде бағалап, оның әдістемелік мүмкіндіктерін жетілдіруді жалғастыру қажет.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі. Білім беру ұйымдарындағы психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің жұмыс істеу қағидаларын бекіту туралы: 2025 жылғы 29 сәуірдегі № 92 бұйрық, кейінгі өзгерістерімен. – «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2500036047 (қаралған күні: 25.10.2026).

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің Ұлттық ғылыми-практикалық арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың орталығы. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға логопедиялық көмек көрсету және психологиялық-педагогикалық қолдау жөніндегі әдістемелік материалдар. – URL: https://special-edu.kz/ (қаралған күні: 25.10.2026).

3. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). Early Intervention. – ASHA Practice Portal. – URL: https://www.asha.org/practice-portal/professional-issues/early-intervention/ (қаралған күні: 25.10.2026).

4. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді іске асырудың 2025–2030 жылдарға арналған әдістемелік басшылығы: «Инклюзивті білім берудің заманауи парадигмасы». – URL: https://www.gov.kz/ (қаралған күні: 25.10.2026).

Оспанова Алия Майдановна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Родничок» бөбекжай-балабақшасы МКҚК
Ақмола облысы, Айыртау ауданы

ЗАМАНАУИ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ КІШІ ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУ

Аңдатпа. Мақалада кіші топ балаларының сөздік қорын байыту және сөйлеу белсенділігін арттыру мақсатында заманауи ойын технологияларын қолданудың әдістемелік жолдары қарастырылады. Заттық, сенсорлық, қимылды және цифрлық қолдауы бар ойындарды ұйымдастыру қағидалары, педагогтің тілдік үлгісі, саралау мен бақылау тәсілдері сипатталады. Ойын үлгілері күнделікті ұйымдастырылған іс-әрекетке кіріктіруге арналған.

Түйінді сөздер: кіші топ, ойын технологиясы, сөздік қор, сөйлеу белсенділігі, тілдік орта.

Ерте балалық шақта тіл қарым-қатынастың, танымның және әлеуметтік бейімделудің маңызды құралына айналады. Кіші топтағы бала затты атауды, қарапайым сұраққа жауап беруді, өтініш білдіруді, әрекетті сөзбен сүйемелдеуді біртіндеп меңгереді. Дегенмен балалардың сөйлеу қарқыны біркелкі емес: кейбірі жеке сөздермен шектелсе, басқалары қысқа сөйлем құрай бастайды. Сондықтан тәрбиеші әр балаға қауіпсіз, қызықты және қайталанатын тілдік жағдаят ұйымдастыруы қажет.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты баланың коммуникативтік дағдыларын дамытуды негізгі бағыттардың бірі ретінде айқындайды. Үлгілік оқу бағдарламасында сөйлеуді дамыту мен қоршаған ортамен танысу күнделікті әрекетпен сабақтастырылады. Бұл міндеттерді жүзеге асыруда ойын тиімді: бала ойын кезінде сөзді дайын ереже ретінде емес, қажетті әрекетті орындаудың құралы ретінде қолданады.

Л. С. Выготский ойынның дамытушы әлеуметтік сипатын атап көрсеткен, ал Дж. Брунер ересек пен бала арасындағы бірлескен әрекет тілдік үйренуге тірек болатынын түсіндіреді. Аталған идеялар кіші топтағы педагогтің міндеті көп сөз жаттатудан гөрі сөйлесуге себеп туғызу екенін көрсетеді. Заманауи технология дегеніміз тек экран емес; ол мақсатты ойын сценарийі, көрнекі құрал, қимыл, интерактивті кері байланыс және баланың бастамасын біріктіретін тәсіл.

Мақаланың мақсаты – кіші топ балаларының сөздік қорын және сөйлеу белсенділігін дамытуға арналған ойындарды жүйелі ұйымдастыру үлгісін ұсыну. Міндеттері: жас ерекшелігіне сай тілдік мақсаттарды белгілеу; ойынның кезеңдерін сипаттау; күнделікті тәжірибеге енгізілетін тапсырмалар ұсыну; нәтижені бақылаудың қарапайым өлшемдерін анықтау.

Ұсынылатын әдістеме «тыңдау – көрсету – атау – әрекет ету – қайталау – қолдану» тізбегіне негізделеді. Алдымен тәрбиеші баланың назарын нақты затқа немесе суретке аударады. Содан кейін нысанның атауын анық әрі қысқа айтады, оны қимылмен көрсетеді және баланың жауап беруіне уақыт қалдырады. Баланың бір сөздік жауабы қабылданып, ересек оны табиғи түрде кеңейтеді: «Доп» – «Иә, қызыл доп домалап барады».

Ойындарды жоспарлауда төрт қағида басшылыққа алынады:

біріншісі – қолжетімділік: заттар таныс, нұсқаулар қысқа, тапсырма бір немесе екі әрекеттен тұрады;

екіншісі – қайталану және өзгерту: негізгі сөз бірнеше күн бойы әртүрлі жағдаятта қолданылады;

үшіншісі – белсенді қатысу: әр бала таңдау, көрсету, атау немесе сұрау мүмкіндігін алады;

төртіншісі – эмоционалдық қауіпсіздік: қате айтылған сөзді қатқыл түзетудің орнына дұрыс үлгі қайталанады.

Ойындар үш өзара толықтыратын топқа бөлінеді. Заттық-дидактикалық ойындар («Сиқырлы қапшық», «Не жоғалды?») зат атауларын бекітеді. Дыбыстық және қимылды ойындар («Кім қалай дыбыстайды?», «Қимылды ата») еліктеуіш сөздерді, етістіктерді белсендіреді. Оқиғалы шағын ойындар («Қуыршақты киіндірейік», «Дүкен») зат, белгі және әрекет атауларын бір сөйлеу жағдаятына біріктіреді. Қажет жағдайда педагог экраннан қысқа дыбыс не сурет көрсетеді, бірақ негізгі уақыт баланың нақты затпен және адаммен әрекеттесуіне беріледі.

Әр ойынның құрылымы тұрақты: қызықтыру (1 минут), үлгі көрсету (1-2 минут), баланың әрекеті мен сөзі (4-6 минут), бекіту (1-2 минут). Бұл ұзақтық қатаң талап емес; балалардың шаршауына қарай өзгертіледі. Бір ойынға 3-5 нысаннан артық енгізбеу бастапқы кезеңде сөзді түсінуге көмектеседі. Тақырыптар күнделікті өмірден алынады: ойыншық, киім, ыдыс, жануар, тағам, көлік, табиғат.

Саралау барысында сөйлеуі енді қалыптасып келе жатқан балаға екі суреттің бірін таңдау, көрсету, дыбысты қайталау ұсынылады. Сөзі белсендірек балаға «Қандай?», «Не істейді?», «Қайда?» сұрақтары беріледі. Қосымша қолдауды қажет ететін балаларға көзбен көрсету, ым-ишара, баяу қарқын және жеке қайталау қолданылады. Педагог ата-анамен келісіп, үйде қайталанатын бірнеше сөзді ғана ұсынады.

Бақылау үшін әр баланың бастапқы және кейінгі қатысуы бірдей ойын жағдаяттарында тіркеледі. Негізгі өлшемдер: таныс затты түсініп көрсетуі; өздігінен атауы; әрекетті сөзбен білдіруі; ересекке немесе құрдасына тілдік бастама жасауы. Нәтижені салыстыру кезінде баланың жеке ілгерілеуі ескеріледі; бақылау медициналық немесе логопедиялық диагноздың орнына жүрмейді.

Төменде ұсынылған ойындар – кіші топтың күнделікті жұмысына бейімдеуге болатын әдістемелік үлгілер. Олар нақты топта жүргізілген эксперименттің өлшенген нәтижелері ретінде ұсынылмайды; педагог оларды өз тәжірибесінде қолданғаннан кейін бақылау деректерін қоса алады. Ойындарды таңертеңгі қабылдау, ұйымдастырылған іс-әрекет, серуен алдындағы дайындық және еркін ойын кезінде қысқа кезеңдермен өткізуге болады.

«Сиқырлы қапшық» ойынының мақсаты – ойыншықтардың атауын және олардың қарапайым белгілерін бекіту. Қапшыққа доп, текше, қонжық, машина салынады. Бала бір затты сипап көреді, шығарады және атайды. Тәрбиеші «Бұл не?», «Доп қандай?», «Допты кімге береміз?» деп сұрайды. Егер бала үндемесе, «Бұл – доп. Доп домалайды» деп үлгі көрсетеді. Келесі айналымда балалар «Маған доп берші» сияқты қысқа өтінішті қолдануға ынталандырылады.

«Кім қалай дыбыстайды?» ойыны жануарлар бейнесі, ойыншықтары немесе қысқа аудиожазбалар арқылы ұйымдастырылады. Педагог сиырды көрсетіп, «Сиыр мөңірейді» дейді, балалар «мө-ө» дыбысына еліктейді. Кейін «Мысық не істейді?», «Ит қалай дыбыстайды?» сұрақтары беріледі. Тілдік мақсаты – жануар атауы мен дыбыс, қимыл арасындағы байланысты түсіну. Тек дыбысты қайталау жеткіліксіз: педагог «Мысық мияулайды» деген толық үлгіні де ұсынады.

«Не жоғалды?» ойынында үстелге үш таныс зат қойылады. Балалар оларды атайды, көзін жұмған кезде бір зат алынады. «Не жоқ?» деген сұраққа бала «Қасық жоқ» деп жауап беруге талпынады. Кейін ойын күрделеніп, «Қызыл доп жоқ» тәрізді екі сөздік тіркестер қолданылады. Ойын есте сақтау мен зейінді ғана емес, сөзді қажетті жағдайда еске түсіру қабілетін де жаттықтырады.

«Қуыршақты киіндірейік» ойыны маусымға сай киім атауларын меңгертуге бағытталады. Балалар қуыршаққа баскиім, күрте, аяққиім таңдайды. Тәрбиеші «Алдымен нені киеміз?», «Күрте қайда?», «Қуыршаққа аяққиім бер» деген тілдік тапсырмалар береді. Балалар киімді көрсетеді, атайды және әрекет жасайды. Ересек «Ки», «Шеш», «Бер», «Ал» етістіктерін

қайталайды. Ойын соңында бала өз киімін атауға көшеді: бұл меңгерілген сөздің жаңа жағдаятқа ауысуына жағдай жасайды.

«Суретті сөйлет» тәсілінде бір үлкен сюжеттік сурет қолданылады. Мысалы, аулада ойнап жүрген балалар бейнеленеді. Тәрбиеші «Кім?», «Не істеп жатыр?», «Қайда?» деген сұрақтарды біртіндеп қояды. Сөйлеуі баяу бала «Бала», «Доп» деп жауап берсе, педагог «Бала доп ойнап жүр» деп кеңейтеді. Белсендірек бала екі-үш сөзден тұратын сөйлем құрастырады. Суретті бірден көп сұрақпен жүктемеу маңызды.

Қозғалыспен біріктірілген «Қимылды ата» ойынында балалар «жүр», «секір», «отыр», «тұр», «алақан соқ» нұсқауларын орындайды. Кейін педагог қимылды көрсетіп, балалар оны атайды. Бір баланың әрекетін екінші бала сөзбен сипаттайды: «Айша секірді». Осылайша түсіну, еліктеу және дербес сөйлеу кезектеседі. Қимылды ойын әсіресе ұзақ отыру қиын болатын кіші жаста тиімді ұйымдастыру нысаны бола алады.

Ойындардың тиімділігін бағалау үшін педагог аптасына бір рет 5-7 минуттық еркін бақылау жүргізе алады. Бақылау парағында «көрсетті», «көмекпен атады», «өздігінен атады», «сұрақ қойды немесе өтініш білдірді» деген белгілер тіркеледі. Ай соңында әр баланың алдыңғы жазбасымен салыстыру жасалады. Мысалы, бұрын тек көрсеткен бала кейін затты өздігінен атаса, бұл жеке ілгерілеудің сапалық белгісі. Нақты пайыздық көрсеткіштер тек шынайы тіркелген деректер болғанда ғана берілуі тиіс.

Әдістеменің артықшылығы – қымбат жабдықты талап етпеуі, әртүрлі тілдік деңгейге бейімделуі және күн тәртібіне табиғи кірігуі. Шектеулері де бар: балалардың назарын бірдей ұстап тұру қиын; тым көп көрнекілік сөйлеуден алаңдатуы мүмкін; экрандық материал ұзақ қолданылса, ересекпен тікелей диалог азаяды.

Сондықтан ойынның сапасы құралдың жаңалығымен емес, баланың нақты сөйлесу мүмкіндігімен өлшенеді.

Кіші топта ойын технологияларын енгізетін тәрбиеші алдымен әр баланың түсінетін және қолданатын сөздерін күнделікті бақылау арқылы анықтағаны жөн. Содан кейін аптаға бір шағын лексикалық тақырып және 5-8 негізгі сөз таңдалады. Бір сөзді затты көрсету, қимыл, сурет, қысқа әңгіме және тұрмыстық әрекет арқылы бірнеше рет қолдану ұсынылады.

Ойын алдында көрнекі материалды алдын ала дайындап, қауіпсіздігін тексеру қажет. Ұсақ бөлшектерді қолданбаған дұрыс.

Балалардың кезегін күту уақытын қысқарту үшін шағын топтармен жұмыс ұйымдастырылады. Әр балаға жауап беруге жеткілікті уақыт беріледі; үндемеген баланы мәжбүрлемей, таңдау не көрсету арқылы қатыстыруға болады.

Педагогтің сөйлеуі анық, табиғи, қысқа және мейірімді болуы керек. «Дұрыс айтпадың» деген ескертудің орнына баланың ойын қабылдап, дұрыс сөз үлгісін қайталау тиімді. Экрандық құрал тек қысқа қосымша ынталандыру ретінде қолданылып, тірі диалогты алмастырмауы тиіс. Ойыннан кейін жаңа сөздерді серуенде, ас ішу кезінде және киіну барысында бекіткен жөн.

Нәтижені бағалауда балаларды бір-бірімен салыстырудан гөрі жеке өзгерісін қадағалау маңызды. Ата-аналарға үй жағдайында қолдануға болатын екі-үш қарапайым ойын түсіндіріліп, баламен күнделікті әңгімелесу ұсынылады. Егер сөйлеудің дамуына қатысты тұрақты алаңдаушылық байқалса, ата-анамен бірлесе тиісті маманның кеңесін алу қажет.

Заманауи ойын технологиялары кіші топтағы баланың сөзді естуіне, түсінуіне, айтуына және оны қарым-қатынаста қолдануына табиғи жағдай жасайды. Заттық, қимылды, дыбыстық және сюжеттік ойындарды жүйелі үйлестіру тілдік материалды құр жаттаудан гөрі мағыналы әрекет арқылы меңгеруге бағыттайды. Бұл жерде ойынның сыртқы безендірілуінен бұрын педагогтің нақты тілдік мақсаты, баламен диалогі және кері байланысы маңызды.

Ұсынылған әдістеме баланың жас ерекшелігіне, жеке мүмкіндігіне және қызығушылығына сүйенеді. Қысқа әрі қайталанатын ойындарда бала затты көрсету, атау, сұрау, жауап беру сияқты әрекеттерді біртіндеп біріктіреді. Тәрбиеші баланың бір сөздік

жауабын қабылдап, оны кеңейту арқылы жаңа сөйлеу үлгісін береді. Осы тәсіл сөйлеуге сенімділікті қолдауға мүмкіндік береді.

Әдістеменің практикалық құндылығы – оны арнайы күрделі техникасыз күн тәртібінің әр кезеңіне енгізуге болатындығында. Сонымен бірге нәтиже туралы қорытынды жасау үшін ойындарды жүйелі өткізу және баланың ілгерілеуін тіркеу қажет. Болашақта бақылау парақтары мен ата-аналардың кері байланысын салыстыра отырып, қандай ойын түрлері нақты топта тиімдірек екенін анықтауға болады.

Қорытындылай келе, сөздік қор мен сөйлеу белсенділігін дамыту – бір реттік сабақтың емес, күнделікті қарым-қатынастың нәтижесі. Ойын технологияларын мақсатты және икемді қолдану педагогке әр баланың сөйлеуге қатысуын қолдауға, ал балаға жаңа сөздерді өмірлік жағдаятта пайдалануға мүмкіндік береді.

Қолданылған деректер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты: 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрық.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы: 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрық (өзгерістермен).

3. Амирова С.А., Кравченко А.П., Кудайбергенова Г.А. Бала тілін дамыту әдістемесі. Оқулық. – Алматы «ЭВЕРО» баспасы, 2025.

4. Баймұратова Б.Б. Тіл дамыту. – Алматы, 2011.

5. Метербаева К.М, Искакова А.Т. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі. – Астана, «Фолиант», 2017.

РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕЙ ГРУППЫ ПОСРЕДСТВОМ СОВРЕМЕННЫХ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. В статье рассматриваются методические подходы к обогащению словарного запаса и развитию речевой активности детей младшей группы посредством современных игровых технологий. Описаны принципы предметных, сенсорных, подвижных игр и игр с цифровой поддержкой, способы речевого сопровождения, дифференциации и наблюдения. Приведены примеры включения игр в повседневную образовательную деятельность.

Ключевые слова: младшая группа, игровые технологии, словарный запас, речевая активность, речевая среда.

DEVELOPING THE SPEECH OF YOUNGER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MODERN PLAY-BASED TECHNOLOGIES

Abstract. The article explores methods for enriching vocabulary and encouraging verbal participation among younger preschool children through contemporary play-based approaches. It outlines object-based, sensory, movement and digitally supported games, adult language modelling, differentiation and observation. Practical examples demonstrate how to embed short language games in everyday early childhood activities.

Keywords: younger preschool group, play-based learning, vocabulary, speech activity, language environment.

Бариева Аружан Жүсіпқызы[1] – мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімнің 4-курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Балдыкова Гүльден Тұрлыбекқызы[2]**
[1,2]Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ЕРЕСЕКТЕР ТОБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫ МҮСІНДЕУГЕ ҮЙРЕТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі ұйымның ересектер тобындағы балаларды мүсіндеуге үйретудің ерекшеліктері қарастырылады. Мүсіндеу әрекетінің балалардың шығармашылық қабілетін, ұсақ қол моторикасын, қиялын, ойлауын және эстетикалық талғамын дамытудағы маңызы сипатталады. Сонымен қатар мүсіндеудің негізгі әдіс-тәсілдері, заттардың пішіні мен көлемін бейнелеуге үйрету жолдары және тәрбиешінің педагогикалық қолдауы талданады. Балалардың дербестігін, ұқыптылығын және көркемдік қабілеттерін қалыптастыруға назар аударылады.

Кілт сөздер: мүсіндеу, ересектер тобы, мектепке дейінгі тәрбие, шығармашылық қабілет, ұсақ қол моторикасы, ермексаз, көркемдік әрекет, тәрбиеші.

Мектепке дейінгі кезең – баланың жеке тұлғасы қалыптасып, қоршаған ортаны танып-білуге деген қызығушылығы арта түсетін маңызды кезең. Осы уақытта баланың танымдық қабілеттерін, шығармашылық ойлауын, қолдың ұсақ моторикасын және эстетикалық талғамын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Балабақшадағы көркемдік әрекеттердің бірі – мүсіндеу. Мүсіндеу арқылы балалар заттардың пішінін, көлемін және құрылысын танып, оларды өз қолдарымен бейнелеуге үйренеді .

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасында балалардың шығармашылық дағдыларын дамытуға және бейнелеу әрекеттеріне жағдай жасауға көңіл бөлінген. Осы бағытта мүсіндеу сабақтары баланың көркемдік қабілетін жетілдірумен қатар, дербес әрекет етуіне мүмкіндік береді. Ересектер тобында балалардың мүсіндеу дағдылары біртіндеп күрделене түседі. Олар қарапайым пішіндерді жасаумен шектелмей, бірнеше бөліктен тұратын жануарларды, адамдарды, ойыншықтарды, жемістерді және түрлі композицияларды мүсіндеуге үйренеді.

Сондықтан мүсіндеу іс-әрекетін балалардың жас ерекшеліктеріне сай ұйымдастыру – тәрбиешінің маңызды міндеттерінің бірі. Мүсіндеудің балалар дамуындағы маңызы Мүсіндеу – ермексаз, сазбалшық немесе басқа да иілгіш материалдар арқылы заттардың көлемді бейнесін жасау әрекеті. Бұл үдеріс барысында бала материалды қолымен өңдеп, заттың негізгі белгілерін анықтайды және өз ойын бейне арқылы жеткізеді. Мүсіндеудің маңызды ерекшелігі – баланың қол қимылы мен ойлау әрекетінің қатар дамуына ықпал етуі. Ермексазды илеу, домалақтау, созу, жалпақтау және бөліктерді біріктіру кезінде саусақтардың қимылы жетіледі.

Сонымен қатар бала заттардың көлемін салыстырып, олардың бөліктерінің орналасуын ойластырады. Мүсіндеу балалардың шығармашылық қабілетін де дамытады. Мысалы, бала «Менің сүйікті жануарым» тақырыбында жұмыс істегенде жануардың пішінін, дене бөліктерін және сыртқы ерекшеліктерін бейнелеуге тырысады. Өз жұмысына қосымша бөлшектер енгізу арқылы қиялын дамытып, дербес шешім қабылдауға үйренеді. Мүсіндеу барысында балалар ұқыптылыққа, шыдамдылыққа, бастаған жұмысын аяқтауға және жұмыс орнын таза ұстауға дағдыланады. Бірлескен шығармашылық тапсырмалар балалардың қарым-қатынас жасауына, өзара көмектесуіне және ортақ нәтижеге ұмтылуына мүмкіндік береді. Ересектер тобындағы балаларды мүсіндеуге үйрету ерекшеліктері. Ересектер тобында балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес мүсіндеу тапсырмалары біртіндеп күрделендіріледі. Бұл жаста балалар заттардың негізгі пішіндерін ажыратып, бірнеше бөлікті біріктіру және дайын бейнені ұсақ бөлшектермен толықтыру дағдыларын меңгереді. Мүсіндеуге үйретуде төмендегі ерекшеліктер ескеріледі. Біріншіден, заттың пішіні мен көлемін ажырату. Балалар мүсіндейтін заттың негізгі белгілерін бақылап, оның пішінін анықтауға үйренеді. Мысалы, алма, алмұрт және сәбізді мүсіндеу кезінде олардың пішіні мен құрылысындағы айырмашылықтарды байқайды. Екіншіден, негізгі мүсіндеу тәсілдерін меңгеру.

Балалар ермексазды домалақтау, ширату, созу, жалпақтау, шымшу және бөліктерді біріктіру тәсілдерін қолданады. Бұл әдістер заттарды әртүрлі пішінде бейнелеуге көмектеседі. Үшіншіден, бөліктерді дұрыс біріктіру. Адамдарды, жануарларды және ойыншықтарды мүсіндеу кезінде бас, дене, аяқ және басқа бөлшектердің орналасуына назар аударылады. Балалар бөліктерді бір-біріне сәйкестендіріп, оларды берік біріктіруге үйренеді. Төртіншіден, пропорцияны сақтау. Балалар заттың бөліктерін көлемі жағынан салыстырып, олардың өзара үйлесімді болуына назар аударады. Мысалы, жануардың басы мен денесінің көлемін сәйкестендіру арқылы бейненің тұтастығын сақтауға үйренеді.Б есіншіден, шығармашылық дербестікті дамыту. Тәрбиеші балаларға дайын үлгіні қайталатумен ғана шектелмей, өз ойларын жүзеге асыруға мүмкіндік беруі керек. Балалар мүсінге қосымша бөлшектер қосып, оны өз қалауы бойынша безендіре алады. Осы ерекшеліктерді ескеру балалардың мүсіндеу дағдыларын жүйелі түрде жетілдіруге және шығармашылық мүмкіндіктерін ашуға көмектеседі. Мүсіндеуге үйретудің әдіс-тәсілдері. Мүсіндеу іс-әрекетін нәтижелі ұйымдастыру үшін тәрбиеші бірнеше әдіс-тәсілді үйлестіре қолданады. Көрнекілік әдісі. Балаларға мүсіндейтін заттың суреті, ойыншығы немесе табиғи үлгісі көрсетіледі. Мысалы, кірпі мүсіндеу алдында оның дене пішіні, тұмсығы және тікенектері туралы әңгіме жүргізіледі. Түсіндіру және көрсету әдісі.

Тәрбиеші ермексазды илеу, домалақтау, созу және бөліктерді біріктіру жолдарын кезең-кезеңімен көрсетеді. Балалар әрекеттерді бақылап, кейін өздері орындайды. Тәжірибелік әдіс. Балалар алған білімдерін өз жұмыстарында қолданады. Тәрбиеші олардың әрекетін бақылап, қиындық туындаған кезде бағыт береді. Ойын әдісі. «Жемістер себеті», «Үй жануарлары», «Ертегі кейіпкерлері» сияқты тақырыптар балалардың қызығушылығын арттырады.

Ойын элементтері мүсіндеу үдерісін қызықты әрі мазмұнды етеді. Шығармашылық тапсырмалар. «Менің сүйікті ойыншығым», «Ғажайып жануар», «Күзгі өнімдер» тақырыптары балаларға өз ойларын еркін жеткізуге мүмкіндік береді.

Мүсіндеу іс-әрекетінде әдістерді балалардың мүмкіндіктеріне қарай таңдау маңызды. Тапсырма тым жеңіл немесе күрделі болмауы керек. Тәрбиеші әр баланың қабілетін ескеріп, қажет болған жағдайда қосымша көмек көрсетеді.

Тәрбиешінің мүсіндеу әрекетін ұйымдастырудағы рөлі Мүсіндеу іс-әрекетінің нәтижелі болуы тәрбиешінің ұйымдастырушылық және педагогикалық шеберлігіне байланысты.

Тәрбиеші іс-әрекеттің мақсатын анықтап, қажетті құралдарды алдын ала дайындап, балаларға түсінікті тапсырма ұсынады. Іс-әрекетін барысында тәрбиеші мүсіндеу тәсілдерін көрсетіп, балалардың жұмысын бақылайды. Алайда олардың орнына жұмысты толық орындап бермей, өздігінен әрекет жасауына мүмкіндік беруі қажет.

Бұл баланың дербестігін және өзіне деген сенімділігін қалыптастырады. Сонымен қатар балалардың жұмыстарын бағалағанда олардың жеке ерекшеліктері ескерілуі керек. Тек дайын өнімнің әдемілігіне емес, баланың тапсырманы орындауға жұмсаған еңбегіне, ұқыптылығына және шығармашылық ізденісіне назар аударған жөн. Мүсіндеу кезінде қауіпсіздік ережелерін сақтау да маңызды. Балаларға материалдарды дұрыс пайдалану, құралдарды ұқыпты қолдану және жұмыс аяқталғаннан кейін орнын жинау түсіндіріледі. Мүсіндеу арқылы шығармашылық қабілетті дамыту.

Мүсіндеу балалардың өз ойын бейне арқылы жеткізуіне мүмкіндік береді. Мысалы, «Күзгі өнімдер» тақырыбында балалар алма, сәбіз, асқабақ және басқа да жемістер мен көкөністерді жасай алады. Ал «Жануарлар әлемі» тақырыбында үй жануарлары мен жабайы аңдардың бейнесін мүсіндейді.Топтық жұмыс ұйымдастыру да тиімді. Балалар бірлесіп «Ферма», «Ертегілер әлемі» немесе «Жемістер бағы» сияқты ортақ композициялар жасай алады. Мұндай жұмыс олардың өзара пікір алмасуына, материалдарды бөлісуіне және бір-біріне көмектесуіне ықпал етеді.

Мүсіндеу нәтижесінде балалардың қол икемділігі ғана емес, заттарды бақылау, салыстыру, жоспарлау және өз жұмысын бағалау қабілеттері де дамиды. Сондықтан тәрбиеші балаларға түрлі тақырыптар ұсынып, олардың қызығушылығы мен жеке мүмкіндіктерін ескеруі қажет.

Қорыта айтқанда, ересектер тобындағы балаларды мүсіндеуге үйрету – мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі. Мүсіндеу арқылы балалардың ұсақ қол моторикасы, ойлауы, қиялы, эстетикалық талғамы және шығармашылық қабілеттері дамиды. Сонымен қатар олар заттардың пішіні мен көлемін ажыратуға, бөліктерді дұрыс біріктіруге, ұқыптылыққа және дербес жұмыс істеуге дағдыланады Балаларды мүсіндеуге үйретуде тәрбиешінің әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдауы, көрнекіліктерді тиімді пайдалануы және әр баланың шығармашылық мүмкіндігін қолдауы ерекше маңызды. Балаларға еркіндік беру және олардың еңбегін бағалау мүсіндеуге деген қызығушылығын арттырады.Мүсіндеу – баланың ойын қол еңбегі арқылы жеткізуіне мүмкіндік беретін шығармашылық әрекет.

Сондықтан оны жүйелі әрі қызықты ұйымдастыру балалардың жан-жақты дамуына және өнерге деген сүйіспеншілігінің қалыптасуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы: 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрық; Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 14 қазандағы № 422 бұйрығымен енгізілген өзгерістер. – Электрондық ресурс. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030183 (қаралған күні: 20.10.2026).

2. Игенбаева Б., Іңкәрбек Ә., Томпай Ү., Байчапанова А. Мүсіндеу. Әдістемелік құрал. – Астана: Арман-ПВ, 2024.

3. Бияхметова Г., Ахметова Ұ. Мүсіндеу. Әдістемелік құрал: мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы бойынша. – Алматы: Алматыкітап, 2023.

4. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрі. Орта білім беру ұйымдарына арналған жекелеген пәндер бойынша оқулықтар мен базалық оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға арналған оқу-әдістемелік кешендердің тізбесін бекіту туралы: 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрыққа өзгеріс енгізу туралы, 2025 жылғы 3 маусымдағы № 132 бұйрық. – Электрондық ресурс. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2500036211 (қаралған күні: 20.10.2026)

Айтжан Майгуль[1] - мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімінің 4-курс студенті
Жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл**[2] мектепке дейінгі бөлімінің арнайы пәндер оқытушысы
Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«ҚАЗІРГІ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР»

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологияларды қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Ойын арқылы оқыту, дамыта оқыту, жобалық және зерттеушілік әрекет, цифрлық құралдарды пайдалану жолдары сипатталады. Балалардың танымдық қызығушылығын, шығармашылығын және дербестігін дамытуға арналған әдістемелік ұсыныстар беріледі. Қазақстанның нормативтік құжаттары мен отандық және шетелдік ғылыми жарияланымдар негізге алынады.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, ойын арқылы оқыту, зерттеушілік әрекет, цифрлық құралдар.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі – баланың жеке қабілеттерін ескеріп, оның жан-жақты дамуына жағдай жасау. Бұл міндет мектепке дейінгі білім беру кезеңінде ерекше маңызға ие. Осы уақытта баланың сөйлеуі, ойлауы, қиялы, дербестігі, танымдық қызығушылығы және басқа адамдармен қарым-қатынас жасау дағдылары қалыптасады. Сондықтан тәрбие мен оқыту үдерісін баланың белсенді әрекетіне негіздеп ұйымдастыру қажет.

Инновациялық педагогикалық технологиялар оқу-тәрбие жұмысын жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Оларға ойын арқылы оқыту, дамыта оқыту, проблемалық тапсырмалар, жобалық және зерттеушілік әрекет, сондай-ақ ақпараттық-коммуникациялық құралдарды мақсатты пайдалану жатады. Бұл технологиялардың негізгі ерекшелігі – баланы дайын ақпаратты қабылдаушы ретінде ғана емес, сұрақ қоятын, ізденетін, тәжірибе жасайтын және өз ойын білдіретін белсенді қатысушы ретінде дамыту.

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты білім беру мазмұны мен күтілетін нәтижелерге қойылатын талаптарды белгілейді [1]. Ал үлгілік оқу бағдарламасы баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеруге бағытталған [2]. Отандық зерттеулерде ойын арқылы оқыту, проблемалық оқыту және дамыта оқыту сияқты технологиялардың мүмкіндіктері қарастырылған [3]. Шетелдік әдістемелік ұсынымдар цифрлық құралдарды балалардың жасына сәйкес және оқу мақсатына сай пайдаланудың маңызын көрсетеді [5].

Мақаланың мақсаты – мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологиялардың ерекшеліктерін қарастыру және оларды педагогикалық тәжірибеде тиімді қолдану жолдарын ұсыну.

Әдістеме

Инновациялық технологияларды қолдану педагогикалық мақсатты анықтаудан басталады. Тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктерін, даму деңгейін және қызығушылықтарын ескере отырып, тиісті әдісті таңдайды. Технологияны қолдану тек жаңа құрылғыны пайдаланумен шектелмейді. Ол оқу әрекетін жоспарлауды, балалардың белсенділігін қолдауды және нәтижесін бағалауды қамтиды.

Бірінші әдіс – ойын арқылы оқыту. Ойын мектепке дейінгі жастағы баланың негізгі әрекеттерінің бірі болғандықтан, білімді ойын жағдайында меңгеру оның қызығушылығын арттырады. Рөлдік және дидактикалық ойындар балалардың тілін, ойлауын, есте сақтауын және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, «Дүкен», «Отбасы» және

«Дәрігер» ойындары арқылы балалар қоғамдық ортадағы қарым-қатынас ережелерін үйренеді [3].

Екінші әдіс – дамыта оқыту. Бұл тәсіл балаларға дайын ақпарат берумен шектелмей, салыстыруға, ойлануға, шешім табуға және өз пікірін түсіндіруге мүмкіндік береді. Тәрбиеші тапсырмаларды балалардың қабілеті мен даму деңгейіне қарай бейімдейді. Мәселен, бір балаға заттарды түсіне қарай топтастыру тапсырылса, екінші балаға сол заттарды екі белгісі бойынша ажырату ұсынылуы мүмкін. Мұндай тәсіл балалардың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Үшінші әдіс – проблемалық және зерттеушілік оқыту. Тәрбиеші балаларға қарапайым сұрақ ұсынып, жауапты өздері іздеуіне жағдай жасайды. Мысалы, «Өсімдікке өсу үшін не қажет?» деген сұрақ бойынша балалар болжам жасайды, өсімдікті бақылайды және өз байқауларын айтып береді. Бұл әрекет сұрақ қою, салыстыру, бақылау және қорытынды жасау дағдыларын қолдайды.

Төртінші әдіс – жобалық әрекет. Шағын жоба белгілі бір тақырыпты зерттеуге немесе қарапайым нәтиже жасауға бағытталады. «Біздің топтағы өсімдіктер» жобасында балалар өсімдіктерді бақылап, оларға күтім жасау жолдарын үйреніп, сурет салады. Жоба барысында тәрбиеші балаларды өзара ынтымақтасуға және нәтижесін түсіндіруге ынталандырады.

Бесінші әдіс – цифрлық құралдарды пайдалану. Интерактивті тақта, суреттер, аудио және қысқа бейнематериалдар оқу мазмұнын түсіндіруге көмектеседі. Дегенмен цифрлық құралдар нақты заттармен жұмыс істеуді, ойынды және тәрбиешімен тікелей қарым-қатынасты алмастырмауы керек. NAEYC пен Fred Rogers Center ұсынымдары технологияны баланың дамуына сәйкес және мақсатты қолдануды ұсынады [5].

Технологияны қолданудың негізгі кезеңдері: мақсат қою, әдісті таңдау, оқу әрекетін ұйымдастыру, балалардың қатысуын бақылау және қорытынды жасау. Бағалау баланың сұраққа жауап беруімен ғана шектелмей, өздігінен әрекет етуін, ойын жеткізуін және топпен жұмыс істеуін де қамтиды. Осы әдістерді үйлестіру оқу үдерісін балалардың қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді [2; 4].

Практикада қолдану

Инновациялық технологияларды тәжірибеде пайдалану үлгісі ретінде «Өсімдікке не қажет?» тақырыбындағы мектепалды топқа арналған әрекетті қарастыруға болады. Бұл – педагогикалық жұмыста қолдануға болатын үлгі; нақты жүргізілген тәжірибе нәтижесі ретінде ұсынылмайды.

Бірінші кезең – қызығушылық ояту. Тәрбиеші балаларға өсімдікті көрсетіп, «Өсімдік өсуі үшін не қажет?» деген сұрақ қояды. Балалар өз болжамдарын айтады. Тәрбиеші олардың жауаптарын тыңдап, пікірлерін салыстыруға көмектеседі. Бұл кезеңде проблемалық оқыту әдісі қолданылады.

Екінші кезең – бақылау. Балалар өсімдіктің жапырағын, сабағын және топырағын бақылайды. Тәрбиеші өсімдікті күту ережелерін түсіндіреді. Қолайлы жағдай болса, балалар тұқым отырғызып, оның өсуін бірнеше күн бойы бақылай алады. Өзгерістерді сурет арқылы белгілеп немесе ауызша сипаттайды. Бұл жұмыс балалардың байқағыштығын, сөйлеуін және зерттеуге қызығушылығын дамытуға бағытталған.

Үшінші кезең – цифрлық көрнекілік. Тақырыпқа сәйкес қысқа бейнематериал немесе өсімдіктің өсу кезеңдерін көрсететін суреттер ұсынылады. Балалар көрген ақпаратты өз бақылауымен салыстырады. Тәрбиеші «Қандай өзгерісті байқадыңдар?» және «Өсімдікті қалай күтеміз?» деген сұрақтар қояды. Цифрлық материал нақты өсімдікпен жұмыс істеуді толықтыру үшін пайдаланылады. Мұндай тәсіл технологияны оқу мақсатына сай қолдану қағидасына сәйкес келеді [5].

Төртінші кезең – ойын және шығармашылық жұмыс. Балалар өсімдікке күтім жасауға қатысты суреттерді таңдайды: су құю, жарық түсетін орынға қою немесе жапырақтарына ұқыпты қарау. Содан кейін өсімдіктің суретін салып, өз жұмысын әңгімелейді. Осылайша ойын, бейнелеу және сөйлеу әрекеттері біріктіріледі.

Бесінші кезең – қорытындылау. Балалар өсімдікке қажетті жағдайларды атап, оны күту туралы өз ойын білдіреді. Тәрбиеші олардың сұрақтарға жауап беруін, бақылауға қатысуын және өз пікірін түсіндіруін назарға алады. Қажет болғанда қосымша сұрақтар немесе көрнекіліктер ұсынады.

Бұл үлгінің артықшылығы – бірнеше әдістің бір мақсатқа бағытталуында. Балалар тыңдаумен шектелмей, бақылау жүргізіп, ойынға қатысып, шығармашылық тапсырма орындайды. Сонымен бірге тапсырмаларды баланың жеке мүмкіндіктеріне қарай бейімдеуге болады.

Әдістемені қолдануда қиындықтар да болуы мүмкін. Мысалы, кейбір материалдардың болмауы, балалардың қызығушылығының әртүрлілігі немесе цифрлық құралдардың қолжетімсіздігі жұмысқа әсер етеді. Мұндайда тәрбиеші суреттерді, қағазды, қарындашты және нақты өсімдікті пайдалана алады. Яғни инновациялық технологияның тиімділігі міндетті түрде күрделі жабдықтың болуына байланысты емес.

Нәтижені бағалау кезінде балалардың бақылауға қатысуы, өз ойын айтуы, сұрақ қоюы және тапсырманы орындауға талпынуы ескеріледі. Егер үлгі нақты топта пайдаланылса, педагог нәтижені өз бақылауларына сүйеніп сипаттауы керек. Нақты деректер болмаған жағдайда балалардың дамуы туралы дәлелденбеген қорытынды жасауға болмайды.

Ұсыныстар

Инновациялық технологияларды тиімді қолдану үшін тәрбиеші алдымен оқу мақсатын анықтап, соған сәйкес әдіс таңдауы қажет. Балалардың жасына сай тапсырмалар мен қауіпсіз материалдарды пайдалану маңызды. Қиындық туындаған жағдайда тәрбиеші бағыт беріп, ал балалар тапсырманы өздігінен орындай алса, олардың дербестігін қолдағаны дұрыс.

Ойын, бақылау, шығармашылық және цифрлық құралдарды бір-бірін толықтыратындай үйлестіру ұсынылады. Цифрлық материал балалардың жасына сәйкес болуы және нақты білім беру мақсатына қызмет етуі керек. Экран алдындағы әрекет қозғалысты, тірі қарым-қатынасты және нақты заттармен жұмыс істеуді алмастырмауы тиіс [5].

Оқу нәтижесін бағалау кезінде баланың белсенділігі, өз ойын жеткізуі, сұрақ қоюы, тапсырманы орындауы және басқа балалармен ынтымақтасуы назарға алынуы қажет. Тәрбиеші осы бақылауларға сүйене отырып, келесі тапсырмаларды балалардың қажеттіліктеріне бейімдей алады.

Сонымен қатар педагогтердің кәсіби дамуы, әдістемелік әдебиеттермен жұмыс істеуі және ата-аналармен ынтымақтастығы маңызды. Отандық ғылыми жарияланымдарда инновациялық технологияларды меңгеру және оларды білім беру үдерісінде қолдану мәселелері қарастырылады [3; 4]. Осы ұсыныстар әдістемені жүйелі пайдалануға және балалардың жеке дамуына жағдай жасауға көмектеседі.

Қорытынды

Мектепке дейінгі білім берудегі инновациялық технологиялар балалардың танымдық қызығушылығын, шығармашылығын, дербестігін және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Ойын арқылы оқыту, дамыта оқыту, жобалық және зерттеушілік әрекет, цифрлық көрнекіліктер тәрбие мен оқыту үдерісін мазмұнды ұйымдастыруға көмектеседі.

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға арналған нормативтік құжаттары білім беру мазмұны мен күтілетін нәтижелерді айқындайды [1; 2]. Отандық ғылыми жарияланымдар инновациялық педагогикалық технологиялардың мүмкіндіктерін сипаттайды [3; 4], ал халықаралық ұсынымдар цифрлық құралдарды мақсатты және орынды пайдалануға назар аударады [5].

Технологиялардың тиімділігі олардың жаңалығымен ғана өлшенбейді. Негізгі мәні – балалардың белсенді әрекет етуіне, ізденуіне және өз ойын білдіруіне жағдай жасау. Сондықтан тәрбиеші әдісті оқу мақсатына сәйкес таңдап, баланың жас ерекшелігін ескеріп, нәтижені нақты бақылаулар арқылы бағалауы қажет.

Қорыта айтқанда, инновациялық технологияларды жүйелі әрі саналы қолдану мектепке дейінгі білім беру ортасын жетілдіруге ықпал етеді. Бұл бағыттағы жұмыстың нәтижелілігі

тәрбиешінің кәсіби дайындығына, әдістемелік шешімдерінің негізділігіне және балалардың қызығушылығын қолдауына байланысты.

Қолданылған деректер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын бекіту туралы.
URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушысының 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы.
URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014235

3. Кинжекова Р.С., Сапашева К.Х. Мектепке дейінгі ұйымдарда оқу мен тәрбиелеу үдерісіндегі инновациялық технологиялар // «Алтынсаринские чтения» халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – 2022. – Б. 158–161.
URL: https://dspace.kspi.kz/handle/123456789/5713

4. Жумабекова Ф.Н., Салиева А.Ж., Токатлыгиль Ю.С., Ванхемпинг Э. Мектепке дейінгі білім беру мамандарының ғылыми зерттеу даярлығын жаңарту жағдайында инновациялық технологияларды пайдалану // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. Педагогика. Психология. Социология сериясы. – № 4 (133). – Б. 63–76.
URL: https://bulpedps.enu.kz/index.php/main/article/view/1782

5. National Association for the Education of Young Children; Fred Rogers Center. Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. – 2012.

«ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ»

Аннотация. В статье рассматриваются особенности применения инновационных технологий в дошкольном образовании. Описываются игровое и развивающее обучение, проектная и исследовательская деятельность, использование цифровых средств. Представлены рекомендации по развитию познавательного интереса, самостоятельности и творческих способностей детей. Рассматриваются нормативные документы Казахстана и научно-методические публикации.

Ключевые слова: инновационные технологии, игровое обучение, исследовательская деятельность, цифровые средства.

«INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN PRESCHOOL EDUCATION»

Abstract. The article examines innovative technologies in preschool education. It describes play-based and developmental learning, project and inquiry activities, and the use of digital tools. Recommendations are provided for supporting children's curiosity, independence, creativity, and communication skills. The discussion draws on Kazakhstan's educational regulations and domestic and international publications.

Keywords: preschool education, innovative technologies, play-based learning, inquiry activities, digital tools.

Ермекова Аягөз[1] - мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімінің 4-курс студенті
Жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл[2]**
мектепке дейінгі бөлімінің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«БОЛАШАҚ ТӘРБИЕШІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ»

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда жұмыс істейтін болашақ тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың маңызы қарастырылады. Педагогикалық білім мен тәжірибені ұштастыру, балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру, қарым-қатынас мәдениеті, шығармашылық ізденіс және цифрлық сауаттылық сияқты кәсіби сапалардың рөлі сипатталады. Сонымен қатар студенттердің кәсіби даярлығын жетілдіруге бағытталған практикалық ұсыныстар беріліп, педагогикалық практика мен өзіндік дамудың маңызы айқындалады.

Түйін сөздер: болашақ тәрбиеші, кәсіби құзыреттілік, мектепке дейінгі тәрбие, педагогикалық шеберлік, кәсіби даярлық, педагогикалық практика.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесіне қойылатын талаптар артып келеді. Баланың алғашқы білім алуына, мінез-құлқының қалыптасуына, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауына тәрбиешінің ықпалы зор. Сондықтан болашақ тәрбиешіні даярлау барысында тек теориялық білім беру жеткіліксіз. Студент алған білімін тәжірибеде қолдана алуы, балалармен дұрыс қарым-қатынас орнатуы, оқу-тәрбие үдерісін жоспарлауы және әр баланың қажеттілігін ескеруі қажет.

Мақаланың өзектілігі – мектепке дейінгі білім беру сапасын арттыруда кәсіби құзыретті, ізденімпаз әрі жауапкершілігі жоғары тәрбиешілерді даярлау қажеттілігімен байланысты. Мақаланың мақсаты – болашақ тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі бағыттарын сипаттап, оны жетілдіру жолдарын ұсыну.

Кәсіби құзыреттілік ұғымы және оның маңызы

Кәсіби құзыреттілік – маманның өз кәсібіне қатысты білімін, білігін, дағдысын және жеке қасиеттерін нақты жағдайда тиімді қолдана алу қабілеті. Болашақ тәрбиеші үшін бұл ұғым балалардың даму ерекшеліктерін білу, оқу қызметін ұйымдастыру, ойын арқылы үйрету, ата-аналармен ынтымақтастық орнату және тәрбиелік міндеттерді шешу дағдыларын қамтиды.

Кәсіби құзыретті тәрбиеші балалардың қызығушылығын оятып, қауіпсіз әрі қолайлы орта қалыптастырады. Ол әр баланың даму қарқыны мен қабілетін ескеріп, баланы өзге балалармен салыстырмай, жеке жетістігін қолдайды. Сонымен бірге педагог әділдік, сабырлылық, мейірімділік, жауапкершілік және әдептілік қағидаларын ұстануы керек.

Кәсіби құзыреттіліктің құрамына бірнеше бағыт кіреді: педагогикалық-психологиялық білім; әдістемелік құзыреттілік; коммуникативтік дағдылар; ұйымдастырушылық қабілет; шығармашылық және рефлексия; цифрлық сауаттылық. Бұл бағыттар өзара тығыз байланысты және тәрбиешінің күнделікті қызметінде қатар көрініс табады.

Болашақ тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру жолдары

Біріншіден, теориялық білімді тәжірибемен байланыстыру қажет. Педагогика, психология және мектепке дейінгі тәрбие әдістемесі пәндері студентке баланың даму заңдылықтарын түсінуге көмектеседі. Ал педагогикалық практика сол білімді нақты жағдайда қолдануға мүмкіндік береді. Практика барысында студент ұйымдастырылған іс-әрекет жоспарлап, дидактикалық және қимылды ойындар өткізіп, балалардың әрекетін бақылауды үйренеді.

Екіншіден, әдістемелік шеберлікті дамыту маңызды. Болашақ тәрбиеші сабақ мақсатын дұрыс анықтап, жас ерекшелігіне сай көрнекіліктер мен тапсырмалар таңдауы керек. Ойын, әңгімелесу, бақылау, тәжірибе жасау, шығармашылық жұмыс сияқты әдістерді орынды қолдану балалардың танымдық белсенділігін арттырады. Мысалы, табиғатпен таныстыру кезінде балаларға дайын ақпаратты ғана айтпай, өсімдікті бақылауға, сұрақ қоюға және өз қорытындысын айтуға мүмкіндік берген тиімді.

Үшіншіден, қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру қажет. Тәрбиеші баламен жылы әрі құрметке негізделген байланыс орнатып, оның пікірін тыңдай білуі тиіс. Ата-аналармен сөйлескенде нақты ақпарат беріп, өзара түсіністік пен сенімді сақтауы маңызды. Қиын жағдайларда эмоцияны басқара білу және мәселені сабырмен шешу де кәсіби құзыреттіліктің көрсеткіші болып саналады.

Төртіншіден, шығармашылық және цифрлық құзыреттілікті дамыту керек. Қазіргі педагог электрондық ресурстарды, презентацияларды, интерактивті материалдарды және цифрлық байланыс құралдарын орынды пайдалана алады. Дегенмен технология балалардың қауіпсіздігі мен жас ерекшеліктерін ескере отырып қолданылуы тиіс. Тәрбиеші дайын материалды сол күйінде пайдаланумен шектелмей, балалардың қызығушылығына сай жаңа ойындар мен тапсырмалар әзірлегені жөн.

Бесіншіден, өзіндік талдау мен үздіксіз білім алу кәсіби дамудың маңызды бөлігі болып табылады. Әрбір өткізілген іс-әрекеттен кейін студент мақсатына жеткен-жетпегенін, балалардың белсенділігін және қолданған әдістерінің тиімділігін бағалауы қажет. Жетекші педагогтің пікірін тыңдау, әріптестердің тәжірибесін бақылау, семинарларға қатысу және кәсіби әдебиеттер оқу болашақ маманның өсуіне ықпал етеді.

Педагогикалық практиканың рөлі

Педагогикалық практика – студенттің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыратын негізгі кезеңдердің бірі. Практика кезінде болашақ тәрбиеші балабақшаның күн тәртібімен, құжаттарымен, балалармен жұмыс жүргізу тәсілдерімен танысады. Ол топтың ерекшелігін бақылап, тәрбиешінің жұмысын талдайды және жетекшінің қолдауымен ұйымдастырылған іс-әрекеттерді өткізеді.

Практиканың нәтижелі болуы үшін студенттің нақты мақсаты мен жоспары болғаны дұрыс. Мысалы, бір аптада балалармен қарым-қатынас орнату дағдысына, келесі кезеңде ойын ұйымдастыруға, одан кейін ата-аналармен байланыс пен балалардың жеке ерекшеліктерін бақылауға назар аударуға болады. Практика соңында күнделік жүргізіп, жетістіктері мен қиындықтарын талдау кәсіби тәжірибені жүйелеуге көмектеседі.

Колледж оқытушылары мен балабақшадағы тәжірибелі педагогтердің бірлескен қолдауы да маңызды. Студентке кері байланыс беру, сабақ жоспарын бірге талқылау және әдістемелік ұсыныстар жасау оның сенімділігін арттырып, қателіктерінен қорытынды шығаруына мүмкіндік береді.

Кәсіби құзыреттілікті жетілдіруге арналған ұсыныстар

Болашақ тәрбиешінің кәсіби дайындығын жетілдіру үшін төмендегі бағыттарға көңіл бөлу ұсынылады:

педагогикалық практикаға белсенді қатысып, әр өткізілген іс-әрекетке талдау жасау;

балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеріп, тапсырмаларды саралап жоспарлау;

ұлттық құндылықтар мен ойындарды тәрбие жұмысына орынды енгізу;

ата-аналармен әдепті, ашық және сенімді қарым-қатынас орнату дағдыларын дамыту;

цифрлық ресурстарды қауіпсіз әрі мақсатты пайдалануды үйрену;

кәсіби әдебиеттер оқып, семинарлар мен тәжірибе алмасу шараларына қатысу;

өзінің кәсіби жетістіктері мен даму қажеттіліктерін көрсететін портфолио жинақтау.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, болашақ тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру – теориялық білімді, практикалық дағдыны және тұлғалық қасиеттерді бірлікте дамытуды қажет ететін үздіксіз үдеріс. Кәсіби құзыретті тәрбиеші баланың қауіпсіздігін қамтамасыз етіп қана қоймай,

оның танымдық қызығушылығын, дербестігін, шығармашылығын және әлеуметтік дағдыларын дамытуға жағдай жасайды. Сондықтан колледжде білім алу кезеңінде педагогикалық практикаға, әдістемелік ізденіске, қарым-қатынас мәдениетіне және өзіндік талдауға ерекше мән берілуі тиіс. Өз кәсібін құрметтейтін, жаңашылдыққа ашық және әр баланың тұлғасын бағалайтын маман ғана мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың сапалы жүзеге асуына үлес қоса алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде, № 319-III. – Әділет ақпараттық-құқықтық жүйесі.

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.

3. Жұмабекова Ф. Мектепке дейінгі педагогика: оқу құралы. – Астана: Фолиант, 2008.

4. Жиенбаева С.Н., Бекмағамбетова Р.К., Сыздықбаева А.Ж., Бөлшекбаева Ә.И. Мектепке дейінгі педагогика: оқу құралы. – Алматы: Альманах, 2018.

5. Қалиев С. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы: Санат, 1995.

«ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ВОСПИТАТЕЛЯ»

Аннотация. В статье рассматривается значение формирования профессиональной компетентности будущего воспитателя дошкольной организации. Описывается роль педагогических знаний и практического опыта, учета возрастных и индивидуальных особенностей детей, культуры общения, творческого поиска и цифровой грамотности. Также представлены практические рекомендации по совершенствованию профессиональной подготовки студентов и раскрывается значение педагогической практики и саморазвития.

Ключевые слова: будущий воспитатель, профессиональная компетентность, дошкольное воспитание, педагогическое мастерство, профессиональная подготовка, педагогическая практика.

«DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS»

Abstract. The article examines the importance of developing the professional competence of future preschool teachers. It describes the role of pedagogical knowledge and practical experience, consideration of children’s age-related and individual characteristics, communication skills, creative inquiry, and digital literacy. The article also provides practical recommendations for improving students’ professional training and highlights the importance of teaching practice and continuous self-development.

Keywords: future preschool teacher, professional competence, preschool education, pedagogical skills, professional training, teaching practice.

Жасұлан Арайгүл[1] - мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімінің 4-курс студенті
Жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл**[2]
мектепке дейінгі бөлімінің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕ ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБЫЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ»

Аңдатпа. Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін ойын арқылы дамытудың маңызы қарастырылады. Ойынның баланың зейінін, есте сақтауын, ойлауын, қабылдауын және сөйлеуін жетілдірудегі мүмкіндіктері сипатталады. Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымда қолдануға болатын «Түстер әлемі», «Артығын тап», «Не өзгерді?», «Құрылысшылар», «Сиқырлы дорба» ойындарының мазмұны мен педагогикалық маңызы түсіндіріледі. Балалардың жас ерекшеліктерін ескеру, тапсырмаларды біртіндеп күрделендіру және жағымды психологиялық орта қалыптастыру жөнінде әдістемелік ұсыныстар беріледі.

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі білім беру, ойын, танымдық қабілет, зейін, есте сақтау, ойлау, дидактикалық ойын.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың қоршаған ортаны танып, алғашқы білім мен дағдыларды меңгеретін маңызды кезеңі. Осы уақытта бала заттардың қасиеттерін ажыратуды, салыстыруды, сұрақ қоюды, қарапайым қорытынды жасауды және өз ойын жеткізуді үйренеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдағы білім беру үдерісі баланың жас ерекшелігіне сәйкес ұйымдастырылып, оның белсенді әрекет жасауына мүмкіндік беруі қажет.

Баланың табиғи қызығушылығын арттыратын тиімді тәсілдердің бірі – ойын. Ойын барысында бала заттарды зерттейді, олардың түсін, пішінін, көлемін салыстырады, тапсырмаларды орындаудың жолдарын іздейді. Осы әрекеттер арқылы оның танымдық белсенділігі дамиды.

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында балалардың дамуына, тәрбиесіне және оқытуына жағдай жасауға бағытталған талаптар белгіленген [1]. Осы талаптарды жүзеге асыруда ойындарды мақсатты әрі жүйелі қолданудың маңызы зор.

Мақаланың мақсаты – мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамытудағы ойынның маңызын ашу және тәрбиешілерге қолдануға болатын дидактикалық ойындардың үлгілерін ұсыну.

Ойынның баланың танымдық дамуына ықпалы

Танымдық қабілеттер – баланың қоршаған ортаны қабылдауына, ақпаратты есте сақтауына, ойлануына, салыстыруына және жаңа білімді меңгеруіне көмектесетін қабілеттер жиынтығы. Оларға зейін, есте сақтау, ойлау, қабылдау, қиял және сөйлеу жатады.

Ойын кезінде бала белгілі бір мақсатқа жетуге тырысады. Мысалы, заттарды түсіне қарай топтастыру барысында ол түстерді ажыратады, ал артық затты табу кезінде заттардың ұқсастығы мен айырмашылығын анықтайды. Қимылмен, сөзбен және көрнекі материалдармен орындалатын тапсырмалар баланың белсенді қатысуына жағдай жасайды.

Дидактикалық ойынның ерекшелігі – оның нақты білімдік мақсаты мен белгілі бір ережесінің болуы. Мұндай ойындар баланың тапсырманы түсінуіне, ережені сақтауына, өз әрекетін бақылауына және басқа балалармен қарым-қатынас жасауына көмектеседі. Дегенмен ойын баланың жасына, қызығушылығына және мүмкіндігіне сәйкес таңдалуы керек. Тапсырма шамадан тыс күрделі болса, бала қызығушылығын жоғалтуы мүмкін; тым жеңіл болса, ойлануға жеткілікті мүмкіндік бермейді.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы балалардың даму бағыттары бойынша дағдыларды қалыптастыруды көздейді [2]. Осыған сәйкес ойындарды танымдық даму міндеттерімен байланыстырып жоспарлауға болады.

Танымдық қабілеттерді дамытуға арналған ойындар

1. «Түстер әлемі» ойыны

Мақсаты: балалардың түстерді ажырату, есте сақтау және заттарды белгісіне қарай топтастыру дағдыларын дамыту.

Қажетті құралдар: түрлі түсті карточкалар немесе ойыншықтар, бірнеше түсті себет.

Ойын барысы: тәрбиеші балаларға әртүрлі түсті заттарды ұсынады. Балалар заттарды тиісті түсті себетке орналастырады. Кейін тәрбиеші белгілі бір түсті атап, сол түске сәйкес затты табуды сұрайды. Тапсырманы күрделендіру үшін заттың түсімен қатар пішінін де атауға болады.

Дамытушылық маңызы: бала түстерді ажыратады, заттарды салыстырады, тапсырманы тыңдап, қажетті белгіні есте сақтауға жаттығады.

2. «Артығын тап» ойыны

Мақсаты: балалардың логикалық ойлауын, салыстыру және қарапайым қорытынды жасау қабілетін дамыту.

Қажетті құралдар: жемістер, көкөністер, жануарлар немесе ойыншықтар бейнеленген карточкалар.

Ойын барысы: тәрбиеші балаларға бірнеше сурет көрсетеді. Мысалы, алма, алмұрт, банан және сәбіз. Балалар суреттерді салыстырып, қайсысы артық екенін анықтайды. Өз таңдауын қарапайым сөздермен түсіндіреді: «Сәбіз артық, өйткені ол көкөніс, ал қалғандары – жемістер».

Дамытушылық маңызы: ойын балаларды заттардың ортақ белгілерін анықтауға, айырмашылықтарын байқауға және өз жауабын түсіндіруге үйретеді. Бір тапсырмаға әртүрлі көзқарас туындаса, тәрбиеші баланың жауабын тыңдап, оның негіздемесін сұрайды.

3. «Не өзгерді?» ойыны

Мақсаты: балалардың зейінін, көру арқылы есте сақтауын және байқампаздығын дамыту.

Қажетті құралдар: 3–5 ойыншық немесе зат.

Ойын барысы: тәрбиеші үстелге бірнеше затты орналастырып, балаларға оларды мұқият қарауды ұсынады. Содан кейін балалар көздерін жұмады немесе басқа жаққа қарайды. Тәрбиеші бір заттың орнын ауыстырады не бір затты алып тастайды. Балалар қандай өзгеріс болғанын анықтайды.

Дамытушылық маңызы: балалар заттарды есте сақтауға, өзгерісті байқауға және өз жауабын айтуға дағдыланады. Ойынның бастапқы кезеңінде заттар саны аз болғаны дұрыс. Балалардың мүмкіндігіне қарай тапсырманы біртіндеп күрделендіруге болады.

4. «Құрылысшылар» ойыны

Мақсаты: балалардың кеңістіктік ойлауын, пішіндерді ажыратуын, жоспарлау және құрастыру дағдыларын дамыту.

Қажетті құралдар: әртүрлі пішіндегі құрылыс бөлшектері немесе қауіпсіз құрастырғыштар.

Ойын барысы: тәрбиеші балаларға үй, мұнара немесе көпір құрастыруды ұсынады. Алдымен балалар дайын үлгіге қарап құрастырады. Кейін өз ойларымен қарапайым құрылыс жасайды. Тәрбиеші «Қандай пішінді қолдандың?», «Мұнараны қалай биік етуге болады?» деген сұрақтар қояды.

Дамытушылық маңызы: ойын кезінде балалар пішіндер мен көлемдерді салыстырады, бөлшектердің орналасуын жоспарлайды және мәселені шешудің жолдарын іздейді. Сонымен бірге бірлесіп әрекет етуге, материалдарды бөлісуге үйренеді.

5. «Сиқырлы дорба» ойыны

Мақсаты: балалардың сипап сезу арқылы заттарды тануын, сөздік қорын және сипаттау қабілетін дамыту.

Қажетті құралдар: қауіпсіз, таныс заттар салынған мөлдір емес дорба.

Ойын барысы: бала дорбаға қолын салып, бір затты ұстап көреді. Затты шығармай тұрып оның пішінін, көлемін немесе басқа белгісін сипаттауға тырысады. Содан кейін затты алып, өз болжамын тексереді. Мысалы: «Бұл домалақ, кішкентай, қатты зат». Ойынға жасына сәйкес қауіпсіз, ұсақ бөлшектері жоқ заттар таңдалады.

Дамытушылық маңызы: ойын сезімдік қабылдауды, ойша болжауды, сөзбен сипаттауды және өз жауабын тексеруді қолдайды. Тәрбиеші баланың жауабын асықпай тыңдап, қажет болған жағдайда қосымша сұрақтармен көмектеседі.

Ойындарды ұйымдастыруға арналған әдістемелік ұсыныстар

Ойынның нәтижелі болуы тәрбиешінің оны дұрыс ұйымдастыруына байланысты. Ең алдымен, әр ойынның мақсаты нақты белгіленіп, тапсырма балаларға түсінікті тілмен түсіндірілуі қажет. Ережені қысқаша айтып, қажет болған жағдайда үлгі арқылы көрсетуге болады. Балалардың жас ерекшеліктерін ескеру маңызды. Кіші жастағы балаларға қарапайым, көрнекі және қысқа ойындар ұсынылады. Ортаңғы және ересек топтарда салыстыру, себепті түсіндіру, бірнеше белгі бойынша топтастыру сияқты күрделірек тапсырмалар қолданылуы мүмкін.

Ойын барысында баланы тек дұрыс жауап бергені үшін ғана бағаламаған жөн. Оның тапсырманы орындауға талпынысын, заттарды салыстыруын, сұрақ қоюын және өз ойын жеткізуін де қолдау қажет. Қателескен жағдайда дайын жауапты бірден айтпай, бағыттаушы сұрақтар қою тиімді.

Тәрбиеші ойын нәтижесін баланың әрекетін бақылау арқылы бағалай алады. Мысалы, бала түстерді ажырата ма, заттардың ұқсастығы мен айырмашылығын таба ма, өзгерісті байқай ма, өз жауабын түсіндіре ала ма деген сұрақтарға назар аударылады. Мұндай бақылау баланың қиындықтарын анықтап, келесі ойын тапсырмаларын соған сәйкес таңдауға көмектеседі.

Ойындарды күнделікті оқу-тәрбие үдерісіне орынды кіріктіру қажет. Олар ұйымдастырылған іс-әрекет кезінде ғана емес, еркін ойын уақытында, серуенде немесе жеке жұмыс барысында да қолданылуы мүмкін. Ең бастысы – баланың қауіпсіздігін сақтау, қызығушылығын қолдау және ойынға ерікті түрде қатысуына жағдай жасау.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ойын – мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін қолдаудың маңызды педагогикалық құралы. Ойын арқылы бала қоршаған ортаны танып, заттардың қасиеттерін салыстырады, есте сақтауын жаттықтырады, зейінін шоғырландырады және өз ойын сөзбен жеткізуге үйренеді. Бұл үдерісте тәрбиешінің рөлі ерекше, өйткені ол ойынның мақсатын анықтап, балалардың жас ерекшеліктеріне сай тапсырмалар таңдайды және әр баланың белсенді қатысуына мүмкіндік береді.

«Түстер әлемі», «Артығын тап», «Не өзгерді?», «Құрылысшылар» және «Сиқырлы дорба» ойындары танымдық дамудың әртүрлі қырларын қамтиды. Бірі түстерді ажырату мен топтастыруға бағытталса, екіншісі логикалық ойлауды, ал басқалары зейінді, есте сақтауды, кеңістіктік ойлауды және сезімдік қабылдауды дамытуға көмектеседі. Ойындарды жүйелі қолдану балаларға тапсырмаларды түсініп орындауға, өз әрекетін бақылауға және бірлесіп жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар ойын нәтижесі барлық балада бірдей болмайтынын ескеру қажет. Әр баланың даму қарқыны мен қызығушылығы әртүрлі. Сондықтан тәрбиеші тапсырмаларды баланың мүмкіндігіне қарай бейімдеп, жетістігін қолдап, қиындық туындаған кезде бағыт-бағдар бергені жөн. Ойын баланың білім алуын мәжбүрлеуге емес, оның табиғи қызығушылығын оятуға қызмет етуі тиіс.

Осылайша, ойынға негізделген әдістемелік жұмыс мектепке дейінгі білім беру мазмұнын баланың белсенді әрекетімен байланыстырып, танымдық дамуына қолайлы жағдай қалыптастырады. Ойындарды мақсатты жоспарлау мен педагогикалық тұрғыдан дұрыс

ұйымдастыру тәрбиешінің күнделікті жұмысын мазмұнды етіп, балалардың қоршаған әлемді танып-білуге деген ынтасын арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 12 тамыздағы № 499 бұйрығы.

3. Выготский Л. С. Балалық шақтағы қиял және шығармашылық. – Мәскеу: «Просвещение» баспасы, 1991.

4. Эльконин Д. Б. Ойын психологиясы. – Мәскеу: «Педагогика» баспасы, 1978.

«РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ПОСРЕДСТВОМ ИГРЫ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ»

Аннотация. В статье рассматривается значение игры в развитии познавательных способностей детей дошкольного возраста. Описывается влияние игровой деятельности на внимание, память, мышление, восприятие и речь ребенка. Представлены дидактические игры «Мир цветов», «Найди лишнее», «Что изменилось?», «Строители» и «Волшебный мешочек». Предложены методические рекомендации по организации игр с учетом возрастных особенностей детей и постепенного усложнения заданий.

Ключевые слова: дошкольное образование, игра, познавательные способности, внимание, память, мышление, дидактическая игра.

«DEVELOPING CHILDREN’S COGNITIVE ABILITIES THROUGH PLAY IN PRESCHOOL EDUCATION»

Abstract. The article examines the importance of play in developing the cognitive abilities of preschool children. It describes how play activities support attention, memory, thinking, perception, and speech. Five didactic games are presented: “The World of Colours,” “Find the Odd One Out,” “What Has Changed?”, “Builders,” and “The Magic Bag.” Methodological recommendations are provided for organizing games according to children’s developmental characteristics and gradually increasing task difficulty.

Keywords: preschool education, play, cognitive abilities, attention, memory, thinking, didactic game.

Кордонбаева Жанар Серікбаевна[1]
мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімінің 4-курс студенті
Жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл**[2]
мектепке дейінгі бөлімінің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжінің
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДӘРІПТЕУ»

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды дәріптеудің маңызы, балалардың рухани-адамгершілік дамуына ықпалы және оны тәрбие үдерісінде жүзеге асыру жолдары қарастырылады. Қазақ халқының салт-дәстүрлері, ауыз әдебиеті, ұлттық ойындары, қолөнері мен әдет-ғұрыптарын балалардың жас ерекшеліктеріне сай таныстыру әдістері ұсынылады. Сонымен қатар тәрбиеші мен отбасының бірлескен жұмысының маңызы айқындалады. Ұлттық құндылықтарды күнделікті іс-әрекетке енгізу баланың туған жеріне, тіліне, мәдениетіне құрметін қалыптастыруға көмектеседі.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі ұйым, ұлттық құндылықтар, тәрбие, салт-дәстүр, ұлттық ойындар, халық ауыз әдебиеті, тәрбиеші.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда өскелең ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеу, туған халқының мәдени мұрасын құрметтеуге үйрету маңызды міндеттердің бірі болып саналады. Баланың дүниетанымы мен мінез-құлқының негізі мектепке дейінгі кезеңде қалыптасатындықтан, осы жастан бастап ұлттық құндылықтарды таныстырудың тәрбиелік мәні зор. Бала қоршаған ортаны бақылау, ересектерге еліктеу, ойын ойнау және түрлі іс-шараларға қатысу арқылы жақсылық пен жамандықты ажыратып, өзіне және өзгелерге деген қарым-қатынасын қалыптастырады.

Ұлттық құндылықтар – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған рухани және мәдени мұрасы. Оған ана тілі, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, халық ауыз әдебиеті, ұлттық ойындар, музыка, қолөнер, үлкенді сыйлау, кішіге қамқор болу, қонақжайлық пен бірлік сияқты қасиеттер жатады. Бұл құндылықтарды мектепке дейінгі ұйымда жүйелі түрде насихаттау балалардың ұлттық мәдениет туралы алғашқы түсініктерін кеңейтіп, адамгершілік қасиеттерін дамытуға ықпал етеді.

Мақаланың мақсаты – мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды дәріптеудің педагогикалық маңызын ашу және оны күнделікті тәрбие жұмысында қолданудың тиімді жолдарын ұсыну.

Мақаланың міндеттері: ұлттық құндылықтар ұғымын түсіндіру; балалардың тәрбиесіндегі ұлттық мұраның рөлін анықтау; ұлттық ойындар, ертегілер мен салт-дәстүрлерді қолдану жолдарын көрсету; тәрбиеші мен отбасының бірлескен жұмысының маңызын негіздеу.

Ұлттық құндылықтардың бала тәрбиесіндегі маңызы

Мектепке дейінгі шақ – баланың тілдік, танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуы қарқынды жүретін кезең. Осы уақытта балалар ересектердің іс-әрекетіне назар аударып, олардың сөздері мен мінез-құлқын үлгі етеді. Сондықтан тәрбиеші ұлттық құндылықтарды тек түсіндіріп қана қоймай, оны күнделікті қарым-қатынас пен әрекет арқылы көрсетуі қажет. Мысалы, сәлемдесу, алғыс айту, үлкенге құрмет көрсету, достарына көмектесу сияқты қарапайым әдеттер ұлттық тәрбиенің мазмұнын ашады.

Ұлттық құндылықтар балаларға өз халқының тарихы мен мәдениетін тануға мүмкіндік береді. Балалар туған жер, отбасы, ана тілі, ұлттық киім, тағам, музыка мен мерекелер туралы мағлұмат алады. Бұл түсініктер олардың қоршаған ортаға қызығушылығын арттырып, туған

еліне деген сүйіспеншілігін қалыптастыруға негіз болады. Сонымен бірге өзге мәдениеттерге құрметпен қарауға үйрету де маңызды. Ұлттық тәрбие өзге халықтарды кемсіту емес, өз мәдениетін танып, өзгелердің ерекшелігін сыйлауға баулиды.

Ұлттық тәрбиенің нәтижелі болуы үшін мазмұн балалардың жасына және қабылдау деңгейіне сәйкес берілуі керек. Күрделі тарихи түсініктердің орнына көрнекілік, қысқа әңгіме, сурет, ойын, ән мен практикалық әрекеттерді пайдаланған дұрыс.

Ұлттық құндылықтарды дәріптеудің тиімді жолдары

1. Халық ауыз әдебиетін пайдалану.

Қазақ ертегілері, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, жаңылтпаштар мен бесік жырлары баланың тілін дамытып, тыңдау және есте сақтау қабілетін жетілдіреді. Ертегілер арқылы адалдық, батылдық, еңбекқорлық, мейірімділік және достық туралы түсінік беруге болады. Ертегіні оқып болған соң, тәрбиеші балалармен кейіпкерлердің әрекеттерін талқылап, «Қай кейіпкер дұрыс әрекет жасады?», «Сен оның орнында не істер едің?» деген сұрақтар қоя алады.

2. Ұлттық ойындарды ұйымдастыру.

Асық ойындары, «Арқан тарту», «Орамал тастамақ» секілді балалардың жасына сай ойындар қимыл-қозғалысын дамытып, ережені сақтауға, кезек күтуге және топпен әрекет етуге үйретеді. Ойынның мақсаты мен ережесін балаларға түсінікті тілмен түсіндіріп, қауіпсіздікке назар аудару қажет. Ұлттық ойындар көңілді орта қалыптастырып, мәдени мұраны тәжірибе арқылы тануға көмектеседі.

3. Салт-дәстүрлермен таныстыру.

Балаларға тұсаукесер, бесікке салу, қонақ күту, Наурыз мерекесі сияқты дәстүрлерді жас ерекшелігіне сәйкес түсіндіруге болады. Мысалы, Наурыз мерекесінде ұлттық киімдер көрмесін, әндерді, ұлттық тағамдар мен тұрмыстық бұйымдарға арналған таныстырылым ұйымдастыруға болады. Мұндай іс-шаралар балаларға дәстүрлердің мәнін түсінікті әрі қызықты түрде жеткізеді.

4. Шығармашылық әрекеттер.

Балаларға ою-өрнектерді бояу, қағаздан ұлттық бұйымдардың үлгісін жасау, киіз үйдің макетін құрастыру, ұлттық аспаптардың суретін салу ұсынылады. Шығармашылық жұмыс ұсақ моториканы, қиялды және эстетикалық талғамды дамытады. Тәрбиеші әр баланың жұмысына құрметпен қарап, нәтижесін салыстырудан гөрі оның талпынысын қолдағаны жөн.

5. Музыка мен ұлттық өнер.

Қазақтың халық әндерін тыңдау, домбыра үнімен танысу, қарапайым ырғақтарды қайталау балалардың есту қабілеті мен музыкалық талғамын дамытады. Музыкалық әрекеттерді мерекелік іс-шаралармен ғана шектемей, күнделікті тәрбие жұмысына да енгізуге болады.

Тәрбиеші мен отбасының бірлескен жұмысы

Ұлттық құндылықтарды қалыптастыруда отбасы мен мектепке дейінгі ұйымның ынтымақтастығы ерекше орын алады. Бала ұлттық дәстүрлер туралы алғашқы түсініктерді көбіне отбасынан алады. Үйде үлкендерге сәлем беру, туыстарға құрмет көрсету, отбасылық мерекелерге қатысу және ана тілінде сөйлесу арқылы бала ұлттық мәдениетті күнделікті өмірден үйренеді. Балабақша осы тәрбиені толықтырып, балаларға ортақ әрекет пен ойын арқылы тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Тәрбиеші ата-аналарды «Отбасымыздың дәстүрлері», «Әжемнің ертегісі», «Ұлттық бұйымдар» атты шағын жобаларға қатыстыруына болады. Ата-аналар балаларға отбасында сақталған дәстүрлерді айтып, ұлттық бұйымдарды таныстырып немесе қолөнер жұмысына бірге қатыса алады. Сонымен қатар ата-аналарға ұлттық ойындарды үйде ойнау, балалармен ертегі оқу және күнделікті қарым-қатынаста әдепті сөздерді қолдану ұсынылады.

Бірлескен жұмыс ерікті, қолжетімді және әр отбасының мүмкіндігін ескеретіндей ұйымдастырылуы қажет. Ең бастысы – балалардың ұлттық құндылықтарды жаттап қана қоймай, олардың мағынасын түсініп, күнделікті өмірде қолдануына жағдай жасау.

Практикалық ұсыныстар

Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды тиімді дәріптеу үшін мынадай жұмыстарды жүйелі жүргізуге болады:

Топ бөлмесінде ұлттық бұйымдар, ою-өрнектер, кітаптар мен суреттер қойылған шағын танымдық бұрыш ұйымдастыру.

Апталық жоспарға ұлттық ойын, ертегі немесе халық әніне арналған әрекетті енгізу.

Наурыз сияқты мерекелерді балалардың белсенді қатысуымен өткізу.

Ұлттық мазмұндағы көрнекіліктер мен материалдарды балалардың жасына сай таңдау.

Ата-аналармен бірлескен шығармашылық жобалар мен отбасылық іс-шаралар ұйымдастыру.

Балалардың сұрақтарына түсінікті жауап беріп, ұлттық дәстүрлердің мағынасын қарапайым мысалдармен түсіндіру.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды дәріптеу – баланың рухани-адамгершілік дамуына, тілдік және әлеуметтік дағдыларының қалыптасуына ықпал ететін маңызды тәрбие бағыты. Халық ауыз әдебиеті, ұлттық ойындар, салт-дәстүрлер, музыка мен қолөнер арқылы балалар өз халқының мәдени мұрасымен танысып, оны құрметтеуді үйренеді. Бұл жұмыс жүйелі әрі баланың жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылғанда ғана нәтижелі болады.

Ұлттық тәрбие беруде тәрбиешінің жеке үлгісі мен отбасының қолдауы маңызды. Сондықтан балабақша мен ата-ана ортақ мақсатта әрекет етіп, ұлттық құндылықтарды күнделікті өмірмен байланыстыруы қажет. Осындай ортада тәрбиеленген бала өз тілін, мәдениетін, туған жерін қадірлейтін, сонымен қатар өзге адамдарға құрметпен қарайтын тұлға болып қалыптасады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде, № 319-III. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031

3. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделі. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000137

4. «Ұлттық құндылықтар тәрбиесі: мектепке дейінгі кезең» тақырыбындағы танымдық материал. Bilimger.kz. https://bilimger.kz/mektep-zhasyna-deiingi-balalardy-ulttyq-qundylyqtar-negizinde-tarbieleu/

5. «Ұлттық құндылықтар» авторлық бағдарламасы. Ust.kz. https://ust.kz/word/avtorlyq_bagdarlama_ulttyq_qundylyqtar-416861.html

Жеметова Арина[1] - 3 курс студенті
Ғылыми жетекші: **Искакова Бахыт Жарматайқызы**[2]
арнайы пәндер оқытушысы, логопед, дефектолог
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«БАЛА ТІЛІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ»

Диагностика мен түзету жұмысын жоспарлаудағы инновациялар.

Қазіргі логопедтер баланың сөйлеу, есту, когнитивтік және моторлық дамуын кешенді түрде бағалауға мүмкіндік беретін заманауи диагностикалық технологияларды белсенді қолдануда. Дәстүрлі диагностика фонематикалық қабылдау, артикуляция және лексика-грамматикалық дағдылардағы қиындықтарды жедел анықтауға көмектесетін компьютерлік бағдарламалар мен алгоритмдермен толықтырылады.

Осындай жаңашыл шешімдердің бірі — баланың сөйлеуін тануға арналған жасанды интеллект (AI) жүйелері. Бұл жүйелер сөйлеу қателерін анықтап қана қоймай, үлкен деректерді талдау негізінде нақты балаға бейімделген жеке түзету бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді.

2025 жылы Пермь педагогикалық университетінің магистранты Кристина Салимова «Логопедиядағы жасанды интеллект: сөйлеу терапиясындағы революция» атты зерттеуінде логопедияда жасанды интеллектті қолданудың эволюциясын — диагностикалық бағдарламалардан автоматтандырылған виртуалды ассистенттерге дейінгі дамуын қарастырды. Зерттеудің мақсаты — жасанды интеллекттің диагностиканың дәлдігін арттыру, терапияны баланың жеке қажеттіліктеріне бейімдеу және логопедиялық көмектің қолжетімділігін, соның ішінде шалғай аймақтардағы отбасылар үшін қашықтан көрсету мүмкіндігін кеңейту әлеуетін көрсету болды. Автор AI-жүйелерінің сөйлеу қателерін талдап, жеке жаттығулар ұсыну қабілеті логопед жұмысының нақтылығы мен дараландуын арттыратынын атап өтті.

Сонымен қатар, 2025 жылдың соңында Рохан Шарма бастаған зерттеушілер тобы KidSpeak атты балалар сөйлеуін тану мен талдауға арналған мамандандырылған AI моделін әзірледі. Жобаның мақсаты — ересектер сөйлеуіне бағытталған стандартты модельдердің шектеулерін еңсеріп, балалар сөйлеуіндегі қателерді дәл анықтауға және тілді интерактивті түрде үйретуге арналған құралдар жасау болды.

Ойындық және мультимедиялық әдістер.

Логопедияда ойын технологияларына ерекше көңіл бөлінеді. Зерттеулер ойын, қимыл, музыка мен ырғақты біріктіретін әдістер баланың сөйлеу тәжірибесіне тереңірек араласуына, мотивациясының артуына және коммуникативтік дағдылардың нығаюына ықпал ететінін көрсетеді.

Музыкалық-дидактикалық ойындар, атап айтқанда музыка ырғағымен орындалатын ритмикалық жаттығулар мен әуенмен сүйемелденетін сөздік ойындар фонематикалық естуді дамытуға, дыбысты дұрыс айтуға және сөздерді есте сақтауға тиімді әсер етеді.

Квест технологиялары, синектика және мнемотехника мектепке дейінгі топтарда кеңінен қолданылады. Бұл әдістерде балалар интерактивті ойын формасында сөйлеу тапсырмаларын орындап, сөйлеумен қатар логикалық ойлау, есте сақтау және зейін қабілеттерін де дамытады.

2025 жылы Кардифф университетінің мамандары жүргізген «Балалардың сөйлеуді үйренуі мен реабилитациясындағы цифрлық ойындар арқылы өзара әрекет, жасанды интеллект және мотивация» атты ірі жүйелі шолу нәтижесінде жасанды интеллект элементтері бар байыпты (serious) ойындардың визуалды, аудиалды және геймификацияланған компоненттерді біріктіру арқылы балалардың сөйлеу жаттығуларына деген қызығушылығын

арттырып, фонематикалық қабылдау мен артикуляция көрсеткіштерін классикалық жаттығуларға қарағанда тиімдірек жақсартатыны анықталды.

Осының нақты мысалы — 2025 жылы Сумин Хонг және әріптестері ұсынған MORA жобасы. Бұл бағдарлама жасанды интеллектке негізделген сюжетке бағытталған тәжірибені қолданады. Балалар сөйлеу тапсырмаларын интерактивті әңгіме желісіне қатыса отырып орындайды. Зерттеу нәтижелері мұндай форматтың балалардың қызығушылығын сақтауға және дыбыстарды спонтанды сөйлеуде табиғи әрі саналы қолдануына мүмкіндік беретінін көрсетті.

Логопедиялық практикадағы компьютерлік, цифрлық және мультимодальды технологиялар.

Заманауи цифрлық технологиялар логопедиялық практикаға белсенді түрде еніп, дәстүрлі түзету жұмысының мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтуде. Диагностикалық жүйелермен қатар логопедтер дыбыс-әріптік талдау, артикуляция және байланыстырып сөйлеуді дамытуға бағытталған интерактивті компьютерлік бағдарламалар мен мобильді қосымшаларды қолданады.

Инновациялық шешімдердің бірі — үй жағдайында орындалатын логопедиялық жаттығуларды баланың жеке ерекшеліктеріне бейімдейтін AI-платформалар. Бұл жүйелер маманға баланың ілгерілеуін нақты уақыт режимінде бақылауға және түзету жұмысының бағытын жедел өзгертуге мүмкіндік береді, сондай-ақ логопед кабинетіндегі күнделікті қатысу қажеттілігін азайтады.

Перспективалы бағыттардың бірі — виртуалды шындық (VR) технологияларын қолдану. Мұндай жобалар күрделі акустикалық жағдайларды модельдейтін арнайы дыбыстық орта құрып, балалардың есту қабылдауы мен сөйлеуді ажырату қабілеттерін жаттықтыруға бағытталған. Бұл тәсіл есту қабілеті бұзылған балалармен жұмыс барысында қолданылып, дыбыстарды тану және шудың ішінде сөйлеуді түсіну дағдыларын жақсартуға ықпал етеді.

JMIR Rehabilitation and Assistive Technologies журналында жарияланған зерттеуде Ольстер университетінің мамандары (Jodie Mills, Orla Duffy) аутизмі бар балалармен жұмыста VR технологияларын қолдану перспективалары бойынша клиницистер арасында сауалнама жүргізді. Зерттеудің мақсаты — терапевтердің көзқарасын және VR-дың сөйлеу мен әлеуметтік дағдыларды түзетудегі әлеуетін анықтау болды. Нәтижесінде мамандардың басым бөлігі VR-ды қосымша құрал ретінде тиімді деп бағалағанымен, оны толық енгізу үшін арнайы дайындық пен әдістемелік база қажет екені көрсетілді.

VR технологияларын практикалық қолдану мүмкіндіктері 2024 жылы Gloria Mangani және әріптестері жүргізген «Сөйлеу терапиясындағы виртуалды шындық жүйесінің қолданылу мүмкіндігі» атты зерттеуде де сипатталған. Бұл зерттеуде церебралды сал ауруы бар балалардың сөйлеуін бағалау және телереабилитациялау мақсатында VR жүйелерін қолдану мүмкіндігі қарастырылып, цифрлық шешімдердің күрделі сөйлеу бұзылыстарын түзетудегі болашағы айқындалды.

Зерттеулер цифрлық және мультимодальды технологиялардың тиімділігін растайды. Дәстүрлі логопедиялық сабақтарды компьютерлік бағдарламалармен үйлестіру сөйлеу дамуы тежелген балаларда тек классикалық әдістерді қолданумен салыстырғанда жылдамырақ әрі тұрақты нәтижелерге әкелетіні анықталған. Мультимодальды қолдау алған балалардың сөйлеу дамуы айқын ілгерілеумен сипатталады.

Тұлғалық-бағдарланған логопедиялық жұмыс және отбасымен серіктестік.

Қазіргі логопедиялық практика түзету-дамыту жұмысының тиімділігін арттыру мақсатында тұлғалық-бағдарланған тәсілге сүйенеді. Бұл тәсіл баланың жас ерекшеліктерін ғана емес, оның когнитивтік даму деңгейін, эмоциялық жағдайын, коммуникативтік мүмкіндіктерін, мотивациясын және жеке оқу қарқынын кешенді түрде ескеруді көздейді.

Ғылыми зерттеулер түзету бағдарламаларын сөйлеу бұзылысының нақты құрылымдық профиліне бейімдеу, сондай-ақ баланың жеке қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес жоспарлау коррекциялық жұмыстың нәтижелілігін едәуір арттыратынын дәлелдейді. Жеке

тәсіл логопедке тек жаттығуларды дәл әрі мақсатты таңдауға ғана емес, сонымен қатар түзету кезеңдерінің логикалық, бірізді және икемді ретін құруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, қазіргі кезеңде логопедиялық түзету үдерісіне отбасын белсенді тарту ерекше маңызға ие болып отыр. Ата-аналармен серіктестік негізінде жүргізілген жұмыс баланың сөйлеу дағдыларын күнделікті өмірде бекітуге, коррекциялық ықпалдың үздіксіздігін қамтамасыз етуге және баланың эмоционалдық жай-күйін тұрақтандыруға ықпал етеді. Логопед пен отбасының өзара әрекеттестігі түзету жұмысының тиімділігін арттырып қана қоймай, баланың жалпы дамуында оң динамика қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Логопедиядағы заманауи үрдістер ғылым, технология және практиканың тоғысында қалыптасуда. Соңғы жылдардағы зерттеулер инновациялық әдістердің сөйлеу түзету нәтижелерін жақсартып қана қоймай, логопедтердің жеке, мотивациялық және бейімделген оқыту үдерісін құру мүмкіндіктерін кеңейтетінін көрсетеді. Бұл үрдістер заманауи ғылымның сөйлеу терапиясын әрбір баланың нақты қажеттіліктеріне бағытталған, тиімді және қолжетімді етуге ұмтылысын айқын бейнелейді.

Осыған байланысты логопедиялық мекемелерде цифрлық және мультимодальды технологияларды дәстүрлі әдістермен үйлестіре қолдану, сондай-ақ ата-аналарды түзету үдерісіне жүйелі түрде тарту ұсынылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айтбаева А.Б. Логопедия негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Баймұратова Б. Балалар тілінің дамуы. – Алматы: Мектеп, 2016.
3. Смағұлова Г.Н. Арнайы педагогика және логопедия негіздері. – Алматы: Эверо, 2020.
4. Омарова Л.Т. Инклюзивті білім беру жағдайындағы логопедиялық жұмыс. – Астана: Фолиант, 2021.
5. American Speech-Language-Hearing Association (ASHA). Evidence-Based Practice in Speech-Language Pathology. – ASHA, 2023.
6. Bishop D.V.M. Uncommon Understanding: Development and Disorders of Language Comprehension in Children. – Psychology Press, 2014.
7. Salimova K. Artificial Intelligence in Speech Therapy: From Diagnosis to Personalized Intervention. – Perm State Pedagogical University, 2025.
8. Sharma R., et al. KidSpeak: A specialized AI model for child speech recognition and intervention // IEEE Transactions on Learning Technologies. – 2025.
9. Hong S., et al. MORA: Story-driven AI-based speech therapy for children // Computers & Education: Artificial Intelligence. – 2025.
10. Mills J., Duffy O. Virtual reality in speech and language therapy for children with autism spectrum disorder // JMIR Rehabilitation and Assistive Technologies. – 2023.

Кенжина Наргиза Мырзабековна[1] - логопедия мамандығының 3 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Искакова Бахыт Жарматайқызы[2]**
арнайы пәндер оқытушысы, логопед, дефектолог
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

"ОҚЫТУДАҒЫ ОЙЫН ЖӘНЕ ЖОБАЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛЕР: STEAM-БІЛІМ БЕРУ, ГЕЙМИФИКАЦИЯ, КЕЙС-ӘДІСТЕР ЖӘНЕ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ"

XXI ғасырдағы білім беру жүйесі ақпаратты есте сақтауға емес, оны талдауға, қолдануға және жаңа жағдайда тиімді пайдалануға бағытталуда. Қазіргі қоғамға дайын білімді қайталайтын емес, мәселені шеше алатын, зерттей білетін және жаңашыл ойлайтын маман қажет. Осыған байланысты педагогика ғылымында оқытудың дәстүрлі репродуктивті әдістерінен интерактивті, тұлғалық-бағдарлы және тәжірибеге негізделген технологияларға көшу жүзеге асуда.

Ойын және жобалық әдістемелер – осы талаптарға жауап беретін тиімді педагогикалық құралдардың бірі. Олар білім алушыны оқу үдерісінің пассивті тыңдаушысы емес, белсенді қатысушысы ретінде қалыптастырады. Әсіресе STEAM-білім беру, геймификация, кейс-әдістер және жобалық қызмет білім беру сапасын арттырудың маңызды механизмдері ретінде қарастырылады.

Зерттеушілердің пікірінше, оқытуда белсенді әдістерді қолдану білімді меңгеру сапасын 40–60%-ға дейін арттыруы мүмкін, себебі адам ақпаратты тыңдағаннан гөрі, тәжірибе арқылы жақсы меңгереді. Сондықтан инновациялық әдістерді жүйелі қолдану – бүгінгі педагогтың кәсіби міндеті.

STEAM-білім беру – ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering), өнер (Art) және математика (Mathematics) пәндерін өзара кіріктіре оқыту жүйесі. Бұл модельдің басты ерекшелігі – білімнің пәнаралық байланыста берілуі және теорияның тәжірибемен ұштасуы. Дәстүрлі оқытуда пәндер көбіне бір-бірінен бөлек қарастырылса, STEAM тәсілінде оқушы нақты мәселені шешу барысында бірнеше ғылым саласын қатар қолданады. Мысалы, «экологиялық таза үй моделін жасау» жобасында оқушы математикалық есеп жүргізеді, физикалық заңдылықтарды қолданады, инженерлік шешім қабылдайды және эстетикалық безендіру жұмыстарын орындайды.Бұл тәсілдің тиімділігі бірнеше фактормен дәлелденеді. Біріншіден, оқушының зерттеушілік қабілеті дамиды. Екіншіден, ол алған білімінің өмірмен байланысын көреді. Үшіншіден, пәндер арасындағы шекара жойылып, тұтас ойлау қалыптасады. Төртіншіден, командалық жұмыс дағдылары жетіледі.

STEAM-білім беру әсіресе техникалық және инклюзивті білім беру саласында жоғары нәтиже көрсетеді. Себебі бала тек ақпарат алушы емес, жобалаушы, құрастырушы және зерттеуші рөлін атқарады.

Геймификация – оқу үдерісіне ойын элементтерін енгізу арқылы білім алушылардың қызығушылығын арттыру әдісі. Бұл технологияның негізінде адамның табиғи бәсекелестік, жетістікке ұмтылу және марапат алуға деген психологиялық қажеттілігі жатыр.Мысалы, сабақта ұпай жинау, деңгейден өту, марапат белгілері, рейтинг жүйесі, командалық жарыстар сияқты элементтер қолданылған кезде оқушының сабаққа қатысу белсенділігі артады.

Бұл әсіресе төмен мотивациясы бар оқушылар үшін өте тиімді.

Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, геймификация қолданылған сабақтарда білім алушылардың зейіні ұзақ сақталады, тапсырманы орындау сапасы жоғарылайды және кері байланыс жылдам жүреді. Мысалы, интерактивті платформалар арқылы өткізілетін викториналар мен тапсырмалар оқушының өзін-өзі бақылауына мүмкіндік береді.

Геймификацияның тағы бір маңызды артықшылығы – эмоционалдық жағымды орта қалыптастыруы. Оқушы қателесуден қорықпайды, себебі ойын форматы психологиялық

қысымды азайтады. Бұл әсіресе бастауыш сыныптарда, логопедиялық сабақтарда және арнайы білім беру жағдайында өте маңызды.Алайда геймификация тек ойынмен шектелмеуі тиіс. Оның мақсаты – көңіл көтеру емес, оқу мақсатына жету. Сондықтан педагог ойын элементтерін мазмұнмен дұрыс байланыстыруы қажет.

Кейс-әдіс – нақты өмірлік немесе кәсіби жағдаяттарды талдау арқылы білім алушыларды шешім қабылдауға үйретететін технология. Бұл әдіс әсіресе жоғары оқу орындарында, педагогикалық, медициналық, заң және әлеуметтік мамандықтарда кең қолданылады. Кейс-әдістің басты ерекшелігі – дайын жауаптың болмауы. Студент мәселені талдайды, себеп-салдар байланысын анықтайды, бірнеше шешім ұсынады және өз көзқарасын дәлелдейді. Бұл процесте логикалық ойлау, дәлелдеу мәдениеті және жауапкершілік қалыптасады.Мысалы, логопедия мамандығында «дизартриясы бар баламен жұмыс жоспарын құру» кейсі берілсе, студент тек теорияны қайталамайды, нақты практикалық шешім ұсынады. Бұл кәсіби даярлық сапасын арттырады.

Кейс-әдіс білім алушыны тек орындаушы емес, сарапшы ретінде қалыптастырады. Ол өз ойын қорғауға, пікірталас жүргізуге және топпен жұмыс істеуге үйренеді. Бұл қазіргі еңбек нарығында аса маңызды құзыреттердің бірі болып саналады.

Жобалық оқыту – білім алушының белгілі бір мәселені зерттеп, нақты нәтижеге қол жеткізуіне бағытталған шығармашылық және зерттеушілік әрекет. Бұл технология білімді дайын күйінде бермейді, оны өз бетімен іздену арқылы қалыптастырады.

Жоба барысында студент мақсат қояды, жоспар жасайды, ақпарат жинайды, деректерді талдайды, нәтижені қорғайды. Осы процестің әр кезеңі дербестік пен жауапкершілікті қалыптастырады.Мысалы, «Мектепке дейінгі балалардың сөйлеуін дамытуға арналған логопедиялық ойындар» тақырыбындағы жоба студенттің теориялық білімін практикамен ұштастырады. Ол әдебиеттерді зерттеп қана қоймай, нақты жаттығулар жүйесін ұсынады.Жобалық қызметтің маңызды артықшылығы – білім алушының жеке қызығушылығына сүйенуі. Бұл ішкі мотивацияны арттырады және оқу нәтижесін тұрақты етеді. Сонымен қатар жобаны қорғау кезінде коммуникативтік дағдылар, академиялық сөйлеу мәдениеті және өзіндік бағалау қалыптасады.

Қорыта айтқанда, ойын және жобалық әдістемелер қазіргі білім беру жүйесінің сапасын арттырудың тиімді құралдары болып табылады. STEAM-білім беру оқушының пәнаралық ойлауын және зерттеушілік қабілетін дамытса, геймификация оқу мотивациясын күшейтеді. Кейс-әдістер сыни ойлау мен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастырады, ал жобалық қызмет дербестік пен кәсіби құзыреттілікті жетілдіреді. Бұл технологиялардың барлығының ортақ мақсаты – білім алушыны белсенді, шығармашыл және өмірлік мәселелерді шеше алатын тұлға ретінде қалыптастыру. Сондықтан оларды оқу үдерісіне жүйелі енгізу – педагогикалық жаңартудың негізгі бағыты болуы тиіс.

Қазіргі педагог үшін басты міндет – тек білім беру емес, білім алушыны болашаққа дайындау. Ал бұл мақсатқа инновациялық ойын және жобалық технологиялар арқылы қол жеткізу әлдеқайда нәтижелі болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қоянбаев Ж.Б. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2018.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – Москва, 2019.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва, 2020.
4. Әбдікәрімов Б.А. Инновациялық оқыту технологиялары. – Алматы, 2021.
5. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2023.
6. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – Москва, 1989.
7 .Кларин М.В. Инновационные модели обучения. – Москва,2010.
8. Сапарова Ә. Білім беру саласындағы инновациялық әдістер.- Bilimger.kz, 2025.
9. Қалменбай Ә.Д. Тілдік білім берудегі геймификация. -Ulagat, 2025.

Қоныс Аийда[1] **-** мектепке дейінгі және логопедия мамандығының 3 курс студенті
Ғылыми жетекшісі: **Искакова Бахыт Жарматайқызы**[2]
арнайы пәндер оқытушысы, логопед, дефектолог
[1,2]"Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі"
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

ЛОГОПЕДИЯДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАР ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Қазіргі кезеңде логопедия саласында инновациялық жобалар мен заманауи технологияларды қолдану сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау және түзету процесінің тиімділігін арттырудың маңызды бағытына айналып отыр. Цифрлық платформалар, интерактивті бағдарламалар, мобильді қосымшалар және жасанды интеллект жүйелері логопедиялық көмектің сапасын жақсартып, білім беру процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Қашықтан оқыту технологиялары логопедиялық қызметтің қолжетімділігін кеңейтіп, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыстың тиімділігін арттырады. Инновациялық технологияларды дәстүрлі әдістермен үйлесімді қолдану логопедия ғылымының дамуына және сөйлеу бұзылыстарын түзету сапасының жоғарылауына ықпал етеді.

Ойын технологиялары негізінде құрылған тапсырмалар сөйлеу дағдыларын қалыптастыру процесін жеңілдетіп, ұзақ мерзімді есте сақтау қабілетін дамытады. Жасанды интеллект технологиялары сөйлеуді автоматты түрде талдап, қателерді анықтап, жеке түзету бағдарламаларын ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл логопед маманның кәсіби шешім қабылдау сапасын арттырып, диагностика дәлдігін жоғарылатады. Қашықтан оқыту жүйелері логопедиялық көмектің қолжетімділігін кеңейтіп, географиялық шектеулерді азайтады. Бұл әсіресе ауылдық аймақтардағы балалар үшін маңызды мүмкіндік болып табылады.

Мобильді қосымшалар логопедиялық жаттығуларды күнделікті өмірде қолдануға жағдай жасайды. Инновациялық технологияларды енгізу белгілі бір қиындықтармен де байланысты. Оларға техникалық инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, мамандардың цифрлық құзыреттілігінің әртүрлі деңгейі және технологияларға шамадан тыс тәуелділік қаупі жатады. Сондықтан инновациялық тәсілдер дәстүрлі логопедиялық әдістерді алмастырмай, оларды толықтыратын құрал ретінде қарастырылуы қажет. Зерттеу барысында логопедиялық процесте қолданылатын цифрлық технологиялардың тек балалардың сөйлеу дағдыларын дамытуға ғана емес, жалпы когнитивтік қабілеттерін жетілдіруге де ықпал ететіні анықталды.

Интерактивті тапсырмалар есте сақтау, назар аудару, логикалық ойлау сияқты психикалық процестердің дамуына оң әсер етеді. Бұл әсіресе сөйлеу бұзылыстары бар балалар үшін маңызды, себебі олардың көпшілігінде қосымша танымдық қиындықтар қатар жүреді. Заманауи логопедиялық платформаларда қолданылатын визуалды және аудиалды құралдар сөйлеуді қабылдау мен қайта жаңғырту процестерін жеңілдетеді.

Мұндай көпарналы әсер ету әдісі баланың ақпаратты тез әрі сапалы меңгеруіне мүмкіндік береді. Тағы бір маңызды нәтиже ретінде ата-аналардың логопедиялық процеске белсенді қатысуының артуы анықталды. Мобильді қосымшалар мен онлайн платформалар арқылы ата-аналар баланың даму динамикасын бақылап, үй жағдайында қосымша жаттығуларды орындауға мүмкіндік алады. Бұл өз кезегінде түзету процесінің үздіксіздігін қамтамасыз етеді және жалпы нәтижелілікті арттырады.

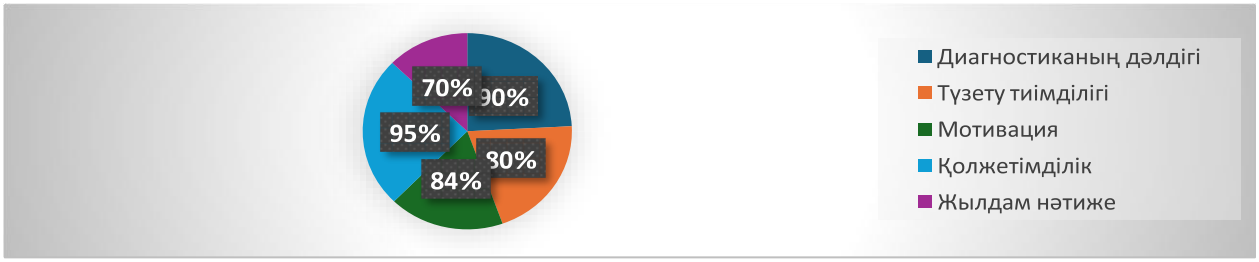
Зерттеу цифрлық технологияларды қолдану логопед маманның кәсіби рөлін өзгертетінін көрсетті. Мамандар тек орындаушы емес, сонымен қатар цифрлық ресурстарды тиімді таңдай білетін, диагностикалық деректерді талдай алатын және жеке білім беру траекториясын құрастыратын маманға айналуда. Бұл логопедтің кәсіби құзыреттілігіне қойылатын талаптарды жаңа деңгейге көтереді.

Қорытынды: Жүргізілген зерттеу логопедия саласында инновациялық жобалар мен заманауи технологиялардың маңызды рөл атқаратынын дәлелдейді. Олар сөйлеу бұзылыстарын диагностикалау мен түзетудің тиімділігін арттырып, білім беру процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Цифрлық технологиялар логопедиялық көмектің сапасын жоғарылатып, оның қолжетімділігін кеңейтеді және ғылыми-әдістемелік базаны жаңғыртады. Болашақта жасанды интеллект, виртуалды шындық және автоматтандырылған диагностика жүйелерін дамыту логопедия ғылымының негізгі бағыттарының бірі болады. Логопед мамандарының цифрлық құзыреттілігін арттыру және дәстүрлі әдістер мен инновациялық технологияларды үйлесімді қолдану сөйлеу бұзылыстарын түзетудің тиімді жүйесін қалыптастыруға ықпал етеді.

Кесте 1 – Логопедиялық процесте қолданылатын заманауи технологиялар

№	Технология түрлері	Қолдану мақсаты	Нәтежесі
1	Жасанды интеллект жүйелері	Сөйлеуді талдау және қателерді анықтау	Диагностиканың дәлдігі артады
2	Мобильді қосымша	Үй жағдайында жаттығу жасау	Дағдылардың бекітілуі күшейеді
3	Онлайн платформа	Қашықтан логопедиялық сабақ өткізу	Қолжетімділік кеңейеді
4	Интерактивті тренажер	Дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету	Мотивация артады

Сызба 1 - Логопедиядағы инновациялық технологиялардың тиімділік көрсеткіштері

Қолданылған әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Волкова Л.С. Логопедия негіздері: оқу құралы. – Мәскеу: Владос, 2020. – 312 б.

2. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Сөйлеу тілінің бұзылыстарын түзету әдістемесі. – Мәскеу: Просвещение, 2019. – 284 б.

3. Киселёва М.В. Коррекциялық педагогикадағы заманауи технологиялар. – Санкт-Петербург: Речь, 2021. – 198 б.

4. Зайцева О.Н. Арнайы білім берудегі ақпараттық технологиялар. // Білім беру және инновация. – 2022. – Т. 7. – № 3. – Б. 45–52.

5. Смағұлова Г.С. Инклюзивті білім беру және логопедиялық қолдау. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ баспасы, 2022. – 256 б.

6. Нұрмұхамбетова А.Т. Коррекциялық педагогика негіздері. – Алматы: Білім, 2020. – 310 б.

7. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2023.

8. World Health Organization. Speech and language development in children: guidelines and recommendations. – Geneva, 2021. – 120 p.

Шынарбек Айнұр[1] - мектепке дейінгі тәрбие және оқыту бөлімінің 4-курс студенті
Жетекшісі: **Құрметқызы Мейрамгүл[2]**
мектепке дейінгі бөлімінің арнайы пәндер оқытушысы
[1,2]Ж.Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі
Ақмола облысы, Көкшетау қаласы

«ЕРТЕГІЛЕР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМЫТУ»

Аңдатпа. Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда ертегілерді қолданудың маңызы қарастырылады. Ертегілердің баланың сөздік қорын байытуға, байланыстырып сөйлеу дағдысын қалыптастыруға, дыбыстарды дұрыс айтуына және шығармашылық қабілетін дамытуға ықпалы сипатталады. Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілерді тиімді пайдаланудың әдіс-тәсілдері мен педагогикалық мүмкіндіктері ұсынылады.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі тәрбие, сөйлеу тілін дамыту, ертегі, сөздік қор, байланыстырып сөйлеу, тілдік дағдылар, тәрбиеші, шығармашылық.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең – баланың жеке тұлға болып қалыптасуындағы маңызды уақыт. Осы кезеңде баланың ойлау қабілеті, қоршаған ортаны тануы, қарым-қатынас жасау дағдылары және сөйлеу тілі қарқынды дамиды. Баланың өз ойын анық жеткізе білуі, басқа адамдармен еркін қарым-қатынас жасауы оның кейінгі оқу үдерісіне және әлеуметтік ортаға бейімделуіне тікелей әсер етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың сөйлеу тілін дамыту мәселесіне ерекше назар аудару қажет.

Сөйлеу тілін дамытудың тиімді жолдарының бірі – халық ауыз әдебиеті үлгілерін, соның ішінде ертегілерді пайдалану. Ертегілер – ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан рухани мұра. Олар балаларды жақсылық пен жамандықты ажыратуға, адамгершілік қасиеттерді бағалауға, қоршаған ортаны тануға үйретеді. Сонымен қатар ертегілер баланың сөздік қорын молайтып, тілдік қарым-қатынасқа қызығушылығын арттырады.

Ертегі тыңдау барысында бала жаңа сөздермен танысады, кейіпкерлердің әрекеттерін түсінеді, оқиғалардың ретін есте сақтайды және өз ойын жеткізуге талпынады. Ал ертегіні қайталап айту, кейіпкерлердің рөлін орындау, оқиғаны жалғастыру сияқты әрекеттер баланың байланыстырып сөйлеу дағдысын жетілдіреді.

Мақаланың мақсаты – мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда ертегілерді қолданудың педагогикалық маңызын ашу және оларды оқу-тәрбие үдерісінде тиімді пайдаланудың әдістерін сипаттау.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытудың маңызы

Сөйлеу тілі – адамның өз ойын, сезімін, қажеттілігін және қоршаған ортаға қатысты көзқарасын жеткізу құралы. Мектепке дейінгі жаста тілдің дамуы баланың танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуымен тығыз байланысты. Бала тіл арқылы заттардың атауын үйренеді, құбылыстардың ерекшеліктерін түсінеді, сұрақтарға жауап береді және өзге адамдармен байланыс орнатады.

Баланың сөйлеу тілін дамыту бірнеше бағытты қамтиды. Біріншіден, сөздік қорын байыту маңызды. Бала заттардың, жануарлардың, табиғат құбылыстарының атауларын меңгеріп, олардың белгілері мен әрекеттерін сипаттайтын сөздерді үйренеді. Екіншіден, дыбыстарды дұрыс айту және сөздерді анық жеткізу дағдылары қалыптасады. Үшіншіден, грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдану, сөйлемдерді байланыстыру және оқиғаны жүйелі баяндау қабілеттері дамиды.

Мектепке дейінгі кезеңде балалардың тілдік даму деңгейі бірдей бола бермейді. Кейбір балалар жаңа сөздерді тез меңгерсе, басқалары өз ойын толық сөйлеммен жеткізуде немесе оқиғаны жүйелі баяндауда қиындықтарға кездесуі мүмкін. Осындай жағдайда тәрбиеші

баланың жас ерекшелігін, қызығушылығын және жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, әртүрлі әдістерді қолдануы қажет.

Баланың сөйлеуін дамытуда көрнекілікке, қайталауға, ойынға және күнделікті қарым-қатынасқа негізделген жұмыстардың маңызы зор. Ертегі осы мүмкіндіктердің барлығын біріктіреді. Оның мазмұны қызықты оқиғалардан, есте сақтауға жеңіл кейіпкерлерден және қайталанып келетін сөз тіркестерінен тұрады. Бұл ерекшеліктер баланың тілдік материалды жеңіл қабылдауына көмектеседі.

Сонымен қатар ертегілер балалардың тыңдау мәдениетін қалыптастырады. Бала тәрбиешінің әңгімесін тыңдап, оқиғаның мазмұнын түсінуге, маңызды ақпаратты есте сақтауға және қойылған сұрақтарға жауап беруге үйренеді. Тыңдау мен сөйлеу дағдыларының өзара байланысы баланың тілдік дамуы үшін маңызды.

Ертегілердің балалардың сөйлеу тілін дамытудағы рөлі

Ертегі – балаларға түсінікті әрі қызықты әдеби жанрлардың бірі. Халық ертегілерінде күнделікті өмір, жануарлар дүниесі, адамдар арасындағы қарым-қатынас және адамгершілік құндылықтар бейнеленеді. Ертегі кейіпкерлерінің іс-әрекеттері арқылы бала жаңа ұғымдарды меңгеріп, әртүрлі жағдайларды түсінуге мүмкіндік алады.

Ертегілердің сөйлеу тілін дамытудағы негізгі артықшылықтарының бірі – баланың сөздік қорын байытуы. Мысалы, «Бауырсақ», «Шалқан», «Мақта қыз бен мысық», «Үйшік» сияқты ертегілерді оқу барысында балалар кейіпкерлердің атауларын, қимыл-әрекеттерін және оқиғаға қатысты сөздерді меңгереді. Тәрбиеші жаңа сөздердің мағынасын түсіндіріп, оларды сөйлем ішінде қолдануға бағыттай алады.

Ертегілер байланыстырып сөйлеу дағдысын дамытуға да ықпал етеді. Бала оқиғаның басталуын, дамуын және аяқталуын түсінеді. Ертегіні мазмұндау кезінде кейіпкерлерді атап, олардың әрекеттерін сипаттап, оқиғалар арасындағы байланысты түсіндіруге тырысады. Бұл баланың сөйлем құрау және ойын жүйелі жеткізу қабілеттерін жетілдіреді.

Ертегілердің тағы бір маңызды ерекшелігі – диалогтік сөйлеуді дамытуға мүмкіндік беруі. Кейіпкерлер арасындағы әңгімелерді сахналау кезінде балалар сұрақ қоюға, жауап беруге, өтініш білдіруге және өзара сөйлесуге машықтанады. Мысалы, «Шалқан» ертегісін рөлдерге бөліп ойнағанда әр бала өз кейіпкерінің сөзін айтып, басқа кейіпкерлермен әрекеттеседі.

Сонымен бірге ертегілер баланың сөйлеу мәнеріне әсер етеді. Кейіпкерлердің көңіл күйіне қарай дауыс ырғағын өзгерту, сөздерді анық айту, қажетті жерде кідіріс жасау сияқты әрекеттер мәнерлеп сөйлеуге үйретеді. Әсіресе өлең жолдары мен қайталанатын тіркестері бар ертегілер баланың есте сақтау қабілетін және дыбыстық қабылдауын жаттықтыруға қолайлы.

Ертегі мазмұны баланың қиялын дамытып, шығармашылық сөйлеуге ынталандырады. Тәрбиеші оқиғаның соңын өзгертуді немесе кейіпкерге жаңа әрекет ойлап табуды ұсынғанда, бала өз болжамын сөзбен жеткізеді. Мұндай жұмыстар баланың дербес ойлауына және тілдік белсенділігінің артуына жағдай жасайды.

Осылайша, ертегілерді жүйелі қолдану сөздік қорды байытуға, байланыстырып сөйлеуге, диалог құруға, мәнерлеп айтуға және шығармашылық ойлауға ықпал ететін кешенді педагогикалық құрал болып табылады.

Ертегілер арқылы сөйлеу тілін дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері

Мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілерді пайдаланудың нәтижелі болуы тәрбиешінің жұмыс әдістеріне байланысты. Ертегіні тек оқып беру жеткіліксіз. Баланың белсенді қатысуына, сұрақ қоюына, кейіпкерлердің сөздерін қайталауына және оқиғаны өздігінен баяндауына мүмкіндік жасау қажет.

1. Ертегіні мәнерлеп оқу және әңгімелеу.

Тәрбиеші ертегіні баланың жас ерекшелігіне сай дауыс ырғағымен, анық әрі әсерлі оқиды. Кейіпкерлердің мінезіне сәйкес дауысын өзгерту баланың қызығушылығын арттырады. Оқу барысында таныс емес сөздерге түсінік беріп, суреттерді көрсету арқылы ертегі мазмұнын ұғынуға көмектеседі.

2. Сұрақ-жауап әдісі.

Ертегіні тыңдағаннан кейін балаларға мазмұнға қатысты сұрақтар қойылады. Мысалы: «Ертегіде қандай кейіпкерлер кездесті?», «Олар не істеді?», «Саған қай кейіпкер ұнады?», «Неліктен?». Мұндай сұрақтар баланың мәтінді түсінуін, есте сақтауын және өз ойын сөйлеммен жеткізуін дамытуға бағытталады.

3. Ертегіні қайталап айту.

Балалар ертегіні тәрбиешінің көмегімен немесе өз бетінше мазмұндайды. Алдымен кейіпкерлердің суреттерін көрсетуге, оқиғалардың ретін анықтауға болады. Кейін балалар ертегіні толық сөйлемдермен баяндауға үйренеді. Қажет болған жағдайда тәрбиеші жетекші сұрақтар арқылы қолдау көрсетеді.

4. Рөлдік ойындар мен сахналау.

Ертегіні сахналау балалардың диалогтік сөйлеуін дамытуда тиімді. Балалар кейіпкерлердің рөлдерін бөлісіп, олардың сөздерін айтып, әрекеттерін көрсетеді. Бұл әдіс сөздерді мәнерлеп айтуға, сөйлеу кезегін сақтауға және басқа балалармен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді.

5. Дидактикалық ойындар.

Ертегі мазмұнына негізделген ойындар балалардың сөздік қорын белсенді қолдануға көмектеседі. Мысалы, «Кейіпкерді таны», «Сөйлемді аяқта», «Кімнің дауысы?», «Оқиғаны ретімен орналастыр» ойындарын өткізуге болады. Бұл тапсырмалар баланың сөздерді есте сақтауын, сөйлем құрауын және оқиғаларды байланыстыруын жаттықтырады.

6. Сурет бойынша әңгіме құрастыру.

Тәрбиеші ертегідегі оқиғаларды бейнелейтін суреттерді ұсынады. Балалар суреттерді ретімен орналастырып, әрқайсысына қатысты сөйлемдер құрайды. Кейін сөйлемдерді байланыстырып, толық әңгіме айтып береді. Бұл жұмыс оқиғалардың ретін сақтауға және байланыстырып сөйлеуге көмектеседі.

7. Ертегіні шығармашылықпен жалғастыру.

Балаларға ертегінің соңын өздері ойлап табу, жаңа кейіпкер қосу немесе оқиғаға басқа шешім ұсыну тапсырылады. Мысалы, «Егер ертегі кейіпкері басқа жолды таңдаса, не болар еді?» деген сұрақ арқылы балаларды ойландыруға болады. Мұндай тәсіл шығармашылық сөйлеуді, қиялды және өз пікірін негіздеп айтуды дамытуға бағытталған.

Аталған әдістерді таңдағанда баланың жасын, тілдік даму деңгейін және жеке ерекшеліктерін ескеру маңызды. Тапсырмалар баланы қорқытпайтын, қызықты әрі қолжетімді болуы керек. Баланың жауабындағы қателерді бірден сынамай, дұрыс сөйлем үлгісін көрсету және сөйлеуге ынталандыру тиімді.

Ертегімен жұмыс ұйымдастырудың практикалық үлгісі

Мектепке дейінгі ұйымдағы тіл дамыту жұмысын «Шалқан» халық ертегісі негізінде ұйымдастыруға болады. Бұл ертегі оқиғаларының қайталануы, кейіпкерлерінің көптігі және мазмұнының қарапайымдылығы арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын жаттықтыруға қолайлы.

Мақсаты: балалардың сөздік қорын байыту, байланыстырып сөйлеуін дамыту және кейіпкерлердің сөздерін диалог түрінде айтуға үйрету.

Міндеттері:

ертегі кейіпкерлерінің атауларын меңгерту;

оқиғаның ретін анықтауға үйрету;

толық сөйлеммен жауап беруге ынталандыру;

рөлдік ойын арқылы диалогтік сөйлеуді жетілдіру.

Жұмыс барысы:

Бірінші кезеңде тәрбиеші балаларға шалқанның суретін көрсетіп, оның қандай өсімдік екенін және қайда өсетінін сұрайды. Бұл әңгіме балалардың бұрынғы білімін еске түсіріп, жаңа тақырыпқа қызығушылығын арттырады.

Екінші кезеңде тәрбиеші «Шалқан» ертегісін мәнерлеп айтып береді. Ертегіні тыңдау барысында балалар кейіпкерлердің атауларын есте сақтап, оқиғаның қалай өрбігенін түсінуге тырысады. Тәрбиеші қажет болған жағдайда суреттерді пайдаланады.

Үшінші кезеңде ертегінің мазмұны талқыланады. Балаларға «Шалқанды кім екті?», «Ата көмекке кімді шақырды?», «Кейіпкерлер шалқанды қалай тартты?» деген сұрақтар қойылады. Балалар қысқа жауаптан толық сөйлемге көшуге ынталандырылады. Мысалы, «Әжесі көмектесті» деген жауапты «Ата шалқанды тарта алмай, әжесін көмекке шақырды» деп толықтыруға болады.

Төртінші кезеңде балалар кейіпкерлердің рөлдерін бөлісіп, ертегіні сахналайды. Әр бала өз кейіпкерінің әрекетін көрсетіп, сәйкес сөздерді айтады. Қалған балалар оқиғаның ретін бақылап, қажет болған жағдайда кейіпкерлерді атайды.

Соңғы кезеңде балалар ертегіні суреттер арқылы өз сөздерімен мазмұндайды. Тәрбиеші әр баланың сөйлеу белсенділігін, оқиғаларды ретімен айтуын, сөздерді қолдануын және сөйлем құрауын бақылайды.

Бұл жұмыс үлгісін басқа ертегілерге де бейімдеуге болады. Мысалы, «Бауырсақ» ертегісі кейіпкерлердің диалогтерін қайталауға, ал «Мақта қыз бен мысық» ертегісі оқиғалардың байланысын түсіндіруге және себеп-салдарлық сұрақтарға жауап беруге қолайлы.

Ертегімен жұмыстың нәтижесін бағалау кезінде баланың тек дұрыс жауап беруіне ғана емес, сөйлеуге қызығушылығына, сөздерді өздігінен қолдануына және басқа балалармен қарым-қатынас жасауына да назар аударған жөн. Әр баланың жетістігі оның бастапқы даму деңгейімен салыстырыла отырып бағалануы керек.

Тәрбиеші мен ата-ананың бірлескен жұмысының маңызы

Баланың сөйлеу тілін дамыту тек мектепке дейінгі ұйымның міндеті емес. Отбасы да баланың тілдік ортасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Үйде баламен жиі әңгімелесу, бірге кітап оқу, ертегі айту және күнделікті оқиғаларды талқылау оның сөйлеу белсенділігін арттыруға көмектеседі.

Ата-аналарға баланың жасына сәйкес қысқа әрі түсінікті ертегілерді таңдауға кеңес беріледі. Ертегіні оқығаннан кейін балаға кейіпкерлер туралы сұрақтар қойып, оқиғаның қай тұсы ұнағанын айтқызуға болады. Сондай-ақ баланың ертегіні өз бетінше мазмұндауына уақыт беру қажет. Ересектер баланың жауабын асықтырмай тыңдап, дұрыс сөйлеу үлгісін өз сөздері арқылы көрсеткені жөн.

Тәрбиеші ата-аналарға ертегіні үйде оқу бойынша ұсыныстар беріп, балалардың тілдік белсенділігін арттыруға бағытталған ортақ жұмыстар ұйымдастыра алады. Мысалы, «Отбасымен бірге ертегі оқимыз» апталығын өткізу, сүйікті ертегінің суретін салу немесе баланың ертегі кейіпкері туралы қысқаша әңгімесін тыңдау пайдалы.

Сонымен қатар баланың экран алдында ұзақ уақыт отыруын азайтып, тірі қарым-қатынасқа, кітап оқуға және бірлескен ойындарға көңіл бөлген дұрыс. Ересектердің баламен жүйелі сөйлесуі, оның сұрақтарына жауап беруі және жаңа сөздерді күнделікті өмірде қолдануы сөйлеу дағдыларының дамуына жағдай жасайды.

Егер бала сөйлеуде тұрақты қиындықтарға кездессе, тәрбиеші ата-анамен бірлесіп, қажет болған жағдайда логопед немесе тиісті маманның кеңесіне жүгінуді ұсына алады. Әр баланың тілдік даму қарқыны әртүрлі болғандықтан, оған түсіністікпен қарап, қолдау көрсету маңызды.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ертегілер – мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытудың тиімді педагогикалық құралдарының бірі. Ертегі арқылы балалар жаңа сөздерді меңгереді, сөйлем құрауға, оқиғаларды жүйелі баяндауға, сұрақтарға жауап беруге және өз ойын жеткізуге үйренеді. Сонымен қатар ертегілердің мазмұны баланың қиялын, есте сақтауын, тыңдау мәдениетін және шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Ертегілердің тәрбиелік мәні де ерекше. Олар балаларды мейірімділікке, достыққа, адалдыққа, еңбекқорлыққа және өзара көмек көрсетуге баулиды. Кейіпкерлердің әрекеттерін

талқылау арқылы бала адамдар арасындағы қарым-қатынасты түсініп, өз көзқарасын сөзбен жеткізуге дағдыланады.

Ертегілерді оқу, мазмұндау, сахналау, дидактикалық ойындар ұйымдастыру және сурет бойынша әңгіме құрастыру сияқты әдістерді жүйелі қолдану тіл дамыту жұмысының мазмұнын байытады. Бұл үдерісте тәрбиешінің кәсіби шеберлігімен қатар, ата-ананың қолдауы да маңызды.

Демек, мектепке дейінгі ұйымдарда ертегілерді мақсатты әрі жүйелі пайдалану балалардың сөйлеу белсенділігін арттырып, олардың тілдік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Ертегі баланы тек әдеби мұрамен таныстырып қана қоймай, өз ойын еркін жеткізуге, қоршаған ортаны тануға және қарым-қатынас жасауға үйретін құнды тәрбие құралы болып саналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007 жылғы 27 шілде, № 319-III.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.
3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 9 қыркүйектегі № 394 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына қатысты нормативтік құжат.
4. Қазақ халық ертегілері. Балаларға арналған ертегілер жинағы.
5. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. – Мәскеу: Лабиринт, 1999.
6. Ушинский К. Д. *Родное слово: книга для учащих*. – Санкт-Петербург, 1864

«РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ ПОСРЕДСТВОМ СКАЗОК»

Аннотация. В статье рассматривается значение использования сказок в развитии речи детей дошкольного возраста. Описывается влияние сказок на обогащение словарного запаса детей, формирование навыков связной речи, правильное произношение звуков и развитие творческих способностей. Кроме того, представлены эффективные методы и приемы использования сказок в дошкольных организациях, а также их педагогические возможности.

Ключевые слова: дошкольное воспитание, развитие речи, сказка, словарный запас, связная речь, речевые навыки, воспитатель, творчество.

«DEVELOPING CHILDREN’S SPEECH THROUGH FAIRY TALES»

Abstract. The article examines the importance of using fairy tales to develop the speech of preschool children. It describes the influence of fairy tales on enriching children's vocabulary, developing coherent speech skills, improving sound pronunciation, and fostering creativity. In addition, the article presents effective methods and techniques for using fairy tales in preschool educational organizations, as well as their pedagogical potential.

Keywords: preschool education, speech development, fairy tale, vocabulary, coherent speech, speech skills, preschool teacher, creativity.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «ULAGAT» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «ULAGAT», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 30.10.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 30.10.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĠATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.